

Nyt on kyllä *niin* tutkittu – Eriytyneiden leksikaalisten intensifioijien edustuminen venäjästä suomennetuissa ja alkujaan suomeksi kirjoitetuissa kaunokirjallisissa teoksissa

Sami Niskanen
Tampereen yliopisto
Viestintätieteiden
tiedekunta
Venäjän kääntämisen ja
tulkkauksen opintosuunta
Pro gradu –tutkielma
Toukokuu 2017

Tampereen yliopisto

Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot

Venäjän kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta

Viestintätieteiden tiedekunta

Niskanen, Sami: Nyt on kyllä *niin* tutkittu – Eriytyneiden leksikaalisten intensifioijien edustuminen venäjistä suomennetuissa ja alkujaan suomeksi kirjoitetuissa kaunokirjallisissa teoksissa

Pro gradu -tutkielma, 73 sivua, 4 liites., venäjänkielinen lyhennelmä 10 s.

Toukokuu 2017

Tiivistelmä

Intensiteetillä tarkoitetaan ominaisuuksien, prosessien tai modaalisten merkitysten asteen ilmaisuja. Vaikka intensiteetti on oleellinen osa kaikkia merkityssisältöjä ja tekstilajeja, sen käännöstieteellinen tutkimus on ollut vähäistä. Tutkielmani tavoitteena oli selvittää, päteekö käännösuniversaalien epätyypillisten frekvenssien hypoteesi myös intensiteettiin, eli onko intensifiointi yleisempää käännetyssä kuin kääntämättömässä kielessä. Intensifiointi rajattiin eriytyneisiin leksikaalisiin intensifioijiin, eli määritteenä toimiviin vahvistus- ja vähättelysanoihin.

Intensiteettiä vertailtiin alkusuomen ja käännössuomen korpuksissa (AS- ja KS-aineistot), joihin molempiin valittiin sama määrä 2000-luvulla kirjoitettuja kaunokirjallisia teoksia. Tutkimuskysymyksiä oli kaksi: 1) Ovatko käännössuomen eriytyneet leksikaaliset intensifioijat yli- tai aliedustettuja alkusuomeen nähden, kun kyseessä on niiden käyttö kaunokirjallisuudessa? 2) Voidaanko eroja selittää käännösstrategioilla eli intensifioijien lisäämisellä ja poistamisella verrattuna alkutekstiin?

Tutkimusmenetelmät olivat tilastollisia ja tutkimuksessa käytettiin RStudio-nimistä tilasto-ohjelmaa. Intensifioijien yleisyyttä testattiin χ^2 -testillä, joka kertoo eron tilastollisen merkittävyyden, sekä Johanssonin (1980) laskentakaavalla, joka ilmoittaa yli- tai aliedustumisen suunnan sekä suuruuden. Käännösstrategioita tutkittiin *erittäin* ja *довольно*-sanojen kautta.

Tutkimuksessa havaittiin, että yksittäisten intensifioijien yleisyys käännös- ja alkusuomessa vaihteli merkittävästi. Kieliopillisten vahvistussanojen yliedustuminen oli tyypillisempää käännössuomessa. Asenteellisia vahvistussanoja käytettiin siten, että käännössuomessa käytettiin harvinaisuutta, psykologista vaikutusta ja suurta kokoa ilmaisevia intensifioijia, kun taas alkusuomessa yliedustuivat liiallisuutta, todellisuuden voimaa sekä metafyysistä voimaa osoittavat sanat ja alatyyliset sanat. Sen sijaan vähättelysanat yli- ja aliedustuivat tasapainoisesti, mutta kuitenkin siten, että yliedustumisia oli enemmän alkusuomessa, ja edustumisen arvot olivat vahvempia. Lisäksi vähättelysanojen yli- ja aliedustuminen tapahtui usein synonyymipareittain. Samalla havaittiin, että käännösstrategiat voivat selittää havaittuja säännönmukaisuuksia. Vahvistussanat yliedustuivat käännössuomessa, mutta samalla niitä oli lisätty myös alkuteksteihin nähden; ja samalla kun ne aliedustuivat käännössuomessa, niitä oli poistettu alkuteksteihin nähden.

Avainsanat: intensiteetti, intensifioijat, käännössuomi, edustuminen, korpustutkimus

Sisällys

1	JOHDANTO	1
1.1	Intensiteetin tutkimisen tärkeys	1
1.2	Tutkimusongelma	2
1.3	Aineisto	3
1.4	Menetelmä.....	5
1.5	Aiempi tutkimus	6
1.6	Teoreettinen viitekehys.....	8
1.7	Tutkielman rakenne	8
2	INTENSITEETTI JA ASTE.....	10
2.1	Intensiteetti sekä sen keinot ja lähikäsitteet.....	10
2.2	Intensiteetin ja asteen suhde	15
2.2.1	Aste kognitiivisessa lingvistiikassa.....	15
2.2.2	Aste ja Appraisal Theory (Martin & White 2004)	18
2.3	Sanastollisen intensifioinnin lajit	21
2.3.1	Leksikaalinen intensifiointi ja voima	21
2.3.2	Epäleksikaalinen intensifiointi ja fokus	24
2.3.3	Intensiteettisanojen jaottelu	26
2.4	Intensiteetti sosiaalisena ilmiönä: variointi	30
2.5	Intensiteetti käänöksissä	32
2.6	Yhteenveto	36
3	AINEISTON JA MENETELMÄN TARKEMPI KUVAUS	37
3.1	Korpusten edustavuus	37
3.1.1	Korpusten edustavuus teoreettisesti	37
3.1.2	Tutkielman alakorpusten edustavuus	38
3.2	Aineiston valinta ja suodattaminen	45
3.2.1	Intensifioijien valintamenettely ja luokittelu	45

3.2.2	Konkordanssien suodattaminen ja yleiskatsaus frekvensseihin.....	46
3.3	Tilastollinen testaus	50
3.3.1	Tilastollisen testaamisen periaatteita.....	50
3.3.2	Tutkielmassa käytetyt testit	51
3.4	Yhteenveto	53
4	INTENSIFIOIJEN EDUSTUMINEN JA KÄÄNTÄMINEN	54
4.1	Vahvistussanat.....	54
4.2	Vähättelysanat	58
4.3	Mahdollisia syitä: intensiteetin kääntäminen	61
4.3.1	Tapaus <i>erittäin</i>	61
4.3.2	Tapaus <i>довольно</i>	63
4.4	Yhteenveto	65
5	POHDINTA	66
5.1	Tulokset suhteessa aiempiin tutkimuksiin.....	66
5.2	Tulosten luotettavuus ja yleistettävyys	67
5.3	Menetelmän sopivuus tutkimukseen	67
5.4	Tutkielman rajoitukset ja lisätutkimuksen tarve.....	68
5.5	Yhteenveto	70
	LÄHTEET	71
	Kirjallisuuslähteet	71
	Sanakirjalähteet.....	74
	Tietokannat	74
	LIITTEET	75
	Liite 1: Alakorpusten teokset ja korpusten tarkemmat tiedot	75
	Liite 2: Suomennosten alkuteosten tiedot	77
	РЕФЕРАТ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ	1

1 JOHDANTO

1.1 Intensiteetin tutkimisen tärkeys

Intensiteetti on kielessä läsnä jatkuvasti (Rodionova 2004: 300). Haluamme kuvailla asioiden astetta: että joku henkilö on *erittäin mukava*, että junamatka kului *melko nopeasti* tai että jokin asia ei ole *lainkaan todennäköistä*. Venäläinen kielitieteilijä Valentin Vološinov kirjoittaa:

”Mitään ilmaisua ei voida lausua lausumatta samalla jonkin asian arvoa. Jokainen lausahdus on ennen kaikkea arvioiva kannanotto. Kielen elementeillä onkin paitsi merkitys myös arvo.” (Vološinov 1973: 105, oma käännös).

Tämä tarkoittaa, että kielellä toisaalta välitetään merkityssisältöjä, mutta toisaalta valtaosa kielestä on valjastettu kanssakäymiselle, itseilmaisulle ja vaikuttamiselle (Langacker 1998: 1). Vološinovin mukaan arviointi on niin suuresti läsnä kaikessa kielenkäytössä, että vaikka tarkastelisimme merkityssisällöltään ja yleisöltään laajinta mahdollista lausahdusta, sen oleellinen osa olisi silti kielellinen arviointi (Vološinov 1973: 105).

Osa kielellistä arviointia on intensiteetti, jolla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan kaikkia asiantilojen asteen ilmaisuja. Asteella vastaavasti tarkoitetaan abstraktia määrää tai voimaa. Tämä on karkea yleistys, joka tarkentuu tutkimuksen teoriaosassa. Vaikka intensiteetti on retoriikan ja ekspressiivisyyden kannalta olennainen ilmiö, sitä on tutkittu käännöstieteessä yllättävän vähän. Tällaisesta vološinovilaisesta näkökulmasta tarkasteltuna intensiteetti on kuitenkin oleellinen kielen tutkimuskohde.

Toisaalta intensiteetti on sinänsä ilmiönä mielenkiintoinen. Beltrama (2016) nimittää intensiteettiä ilmiöksi, jossa kielellinen ja sosiaalinen ulottuvuus ovat yhtä vahvasti läsnä. Samaan tapaan Rodionova (2004: 301) kirjoittaa, että intensiteettiin sisältyy objektiivinen ja subjektiivinen puoli: objektiivisempi puoli ilmaisee käsitteitä kuten laatua, määrää tai astetta, kun taas subjektiivisempi puoli liittyy ekspressiivisyyteen, arviointiin ja kuvainnollisuuteen. Toisin sanoen intensiteetti kuuluu kielen siihen puoleen, jota on vaikea tiivistää yksittäisiksi säännöiksi (Bolinger 1972: 18).

Toinen tutkimuksen inspiraatio oli toisinaan kuultava väite, jonka mukaan kääntäjä ei liioittele eikä vähättele merkityssisältöä eikä suotta puutu käännösten sävyyn. Tällaista näkökantaa pidetään joskus käännöspiireissä itsestäänselvytenä, mutta itse asiassa on saatu jotain tukea sille, että intensiteettiä käytetään eri tavalla käännettyssä ja kääntämättömässä kielessä (ks. Jantunen 2004). Olen ottanut lähtökohdaksi siis käännössuomen ja kääntämättömän suomen vertailun intensiteetin suhteen. Tällainen tutkimus on tärkeää, sillä kuten Jantunen (2004: 2) huomauttaa, käännössuomella on suomalaisessa kaunokirjallisuudessa edelleen merkittävä rooli.

1.2 Tutkimusongelma

Tutkimusongelma koskee intensiteetin yleisyyttä käännös- ja alkusuomessa, sekä sen käännösstrategioita. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Ovatko käännössuomen yksittäiset eriytyneet leksikaaliset intensifioijat yli- tai aliedustettuja alkusuomeen nähden, kun kyseessä on niiden käyttö kaunokirjallisuudessa?
2. Voidaanko havaittuja eroja selittää käännösstrategioilla eli intensifioijien lisäämisellä ja poistamisella alkutekstiin nähden?

Tutkimusongelmassa on muutamia huomionarvoisia rajoituksia. Tarkastelen leksikaalisia intensifioijia yhtenä ryhmänä, vaikka niiden ryhmä onkin monimuotoinen: niihin sisältyy sekä kieliopillistuneita sanoja, kuten *erittäin*, että tiettyjä nomineja, kuten *valtavan/erittäin/hirvittävän X*, ja niin edelleen. Olen tehnyt näin, koska en ole halunnut tehdä tutkittavista ryhmistä hajanaisia. Tällainen lähestymistapa, jossa intensifioijia tarkastellaan vahvuusasteen, ei kielioppilisen merkityksen mukaan, on myös teoriakirjallisuudessa varsin tyypillinen (ks. Bolinger 1972; Paradis 2008; Quirk ym. 1984)

Toisaalta tutkimukseni rajoittuu intensifioijiin, jotka toimivat jonkin asian määritteinä, enkä tarkastele niin kutsuttuja intensifikaatteja (ks. Rodionova 2004: 307), jotka sellaisenaan ilmaisevat korkeaa astetta: esimerkiksi adjektiiveja kuten *erinomainen*, substantiiveja kuten *mielipuoli* tai verbejä kuten *vihata*. Tällaisia ilmaisuja on valtavasti, joten niiden kvantitatiivinen tarkastelu ei ehkä ole yhtä mielenkiintoista; toisaalta on subjektiivisempaa, ilmaisevatko ne astetta vai eivät. Määreenä toimivat intensifioijat eivät voi saada omia määreitänsä (VISK § 853), joten on kyse objektiivisemmasta tutkimuskohteesta: on mahdollista testata, onko kyse intensifioijasta vai ei (vrt. *

erittäin täysin hölmö, mutta *erittäin hölmö*¹). Leksikaaliset intensifioijat ovat myös looginen ja lähestyttävä tutkimuskohde: sanasto muodostaa kielen ytimen, joten yli- tai aliedustumisen tutkimus on hyvä aloittaa sanastosta.

Vaikka olen rajannut tutkimusongelmani leksikaalisiin *intensifioijiin*, en rajaa sitä leksikaaliseen *intensifiointiin* (aiheesta tarkemmin alaluvuissa 2.3.1–2.3.2). Beltraman (2016) tekemä jako leksikaaliseen ja ei-leksikaaliseen intensifiointiin tarkoittaa sitä, että leksikaalisiakin intensifioijia voidaan käyttää ilmaisemaan astetta muussa kuin leksikaalisessa merkityksessä. Esimerkiksi intensifioija *niin* viittaa tyypillisimmin adjektiiveihin, mutta ei ole mahdotonta, että sellainen viittaisi ei-asteittaisiin adjektiiveihin (*niin kuollut*), substantiiveihin (*niin Barack Obamaa*) tai kokonaisiin ajatuksiin (*me ollaan niin menossa sinne*). Tällaisessa tapauksessa intensifioija viittaa asteeseen epäsuorasti. Vaikka toisinaan intensifiointi rajataankin leksikaaliseen intensifiointiin, ja yleensä ainoastaan skalaarisiin adjektiiveihin, tällainen ei antaisi täyttää kuvaa tutkimuskohteesta. Se ei antaisi täyttää kuvaa intensifioinnista, jossa puhujat luonnollisesti pyrkivät kekseliäisyyteen ja rikkomaan kielen rajoja (Bolinger 1972: 18).

1.3 Aineisto

Tutkimuksen aineistona on kaksi kaunokirjallisuuden korpusta: alkusuomen korpus (AS-korpus/aineisto), jossa on nimensä mukaisesti alun perin suomeksi kirjoitettua kaunokirjallisuutta, sekä käännössuomen korpus (KS-korpus/aineisto), jossa on venäjältä suomennettua kaunokirjallisuutta. Molemmissa korpuksissa on 10 teosta ja noin puoli miljoonaa sanaa. Yhteensä aineistoni kattaa siis 20 teosta ja on suuruudeltaan noin miljoona sanaa, tarkalleen 974824 sanaa.

Olen rajannut aineistoni tarkemmin siten, että tutkin romaaneja ja olen jättänyt esimerkiksi lastenkirjallisuuden korpuksestani pois. Tälle on syynä se, että lastenkirjallisuuden teokset ovat niin lyhyitä, että ne vääristäisivät korpusta tai eivät toisi siihen merkittävää lisää, ellei niitä olisi paljon. Samasta syystä olen jättänyt pois novellit: niitä tarvittaisiin enemmän kuin romaaneja, jotta tulokset olisivat tilastollisesti mielenkiintoisia. Samoista genreistä on sekin etu, että teokset ovat lähes samanpituisia, ja korpukset ovat täten tasapainoisempia.

¹ Asteriskilla (*) on tapana ilmaista, että jotain rakennetta voidaan pitää virheellisenä tai luonnottomana. Tätä tapaa käytetään tutkielmassa jatkossakin.

Tilastollisen edustavuuden vuoksi olen lisäksi rajannut aineistoni moderniin kaunokirjallisuuteen, jolla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan 2000-luvun jälkeen kirjoitettua kaunokirjallisuutta. Ensinnäkin tällainen rajausta tekee tutkimuksestani ajankohtaisemman ja sen tuloksista paremmin yleistettäviä nykyhetkeen. Ajallinen rajausta on myös intensiteetin tutkimusten valossa perusteltu. Kieli muuttuu kaiken aikaa, mutta erityisen vahvasti se pätee intensifiointiin, jossa vanhat ilmaisut menettävät intensiteettiään ja uusia ilmaisuja aletaan suosia niiden sijaan (tarkemmin muun muassa intensiteetin ajallisesta varioinnista alaluvussa 2.4).

Käytin korpustyöskentelyssäni Mikhail Mikhailovin luomaa Texthammer-käyttöliittymää (mustikka.uta.fi/texthammer/). Osa aineistosta on tietokannan ParRus-korpuksesta (Russian-Finnish parallel corpus of literary texts) eli venäläisten tekstien ja niiden suomennosten rinnakkaiskorpuksesta, osa ParFin-korpuksesta (Finnish-Russian parallel corpus), eli suomalaisten tekstien ja niiden venäjännösten rinnakkaiskorpuksesta (korpuksista kirjoittavat tarkemmin Härme & Mikhailov 2015). Verkkokäyttöliittymä ja aineisto eivät ole julkisesti käytettävissä.

Lukija voi miettiä, miksi olen jättänyt venäläiset alkutekstit vähemmälle huomiolle. Tälle on sekä käytännön syitä että teoreettisia syitä. Käytännön syy on se, että aineistossani on venäjä-suomi – rinnakkaistekstejä, suomenkielisiä kohdistamattomia alkutekstejä sekä suomenkielisiä kohdistamattomia suomennoksia. Tästä syystä tutkin ensisijaisesti suomenkielisiä tekstejä. Aineistossani on kuitenkin jonkin verran kohdistettuja venäjä-suomi –rinnakkaistekstejä, joten näin voidaan tutkia, mikä vaikuttaa intensiteettisanojen kääntämiseen.

Toisaalta on myös teoreettisia syitä. Intensiteettisanat ovat funktiosanoja, joilla ei ole itsenäistä merkitystä. Tätä voi havainnollistaa sanoilla *erittäin* ja *kissa*. *Kissa*-sanalla voi suoraan kääntää esimerkiksi venäjäksi, koska on kyse konkreettisesta asiasta, johon liittyy tiettyjä käsitepiirteitä. *Kissan* voi nostaa syliinsä ja kissoilla on yhteisiä käsitepiirteitä, kuten että on kyse kesystä nelijalkaisesta petoeläimestä. Tällaisen sanan voi kääntää vertailemalla eri kielten käsitepiirteitä. Toisaalta myös abstraktille sanalle kuten *rakkaudelle* voidaan usein antaa määritelmä, ja sanan siksi kääntäminen toiseen kieleen on mahdollista. Sen sijaan intensifioijilla ei ole mitään merkitykseen perustuvaa määritelmää. Esimerkiksi *erittäin*-sana ei itse viittaa mihinkään konkreettiseen eikä abstraktiin asiaan, vaan se ainoastaan määrittelee muita sanoja. Intensifioijille ei siis ole yksiselitteisiä käännösvastineita vaan joukko vastineita, jotka voivat olla vahvuusasteeltaan samanlaisia tai erilaisia kuin lähtökielen sana. *Erittäin* voi venäjäksi olla *очень*, *совершенно*, *чрезвычайно* tai *совсем*, vain

muutamia mainitakseni. Intensifioijien määrällinen vertailu kielten välillä on siis käytännössä mahdotonta tai siihen ei ole keksitty keinoja.

Koska korpustutkimuksessa aineistoa yleensä kuvaillaan seikkaperäisesti sekä kielellisiltä että ekstralingvistisiltä piirteiltään, kerron teosten valintaperusteista sekä tarkastelen alakorpusten edustavuutta tarkemmin alaluvussa 3.2.1.

1.4 Menetelmä

Jo alusta asti oli selvää, että tutkimukseni keskittyy intensiteetin tutkimiseen määrällisin menetelmin. Syitä ovat menetelmien vahvuudet ja niiden ajankohtaisuus intensiteetin kannalta. Kvantitatiivisten menetelmien vahvuuksia on, että edustavan korpuksen tulokset voidaan yleistää laajempaan tekstipopulaatioon: ne erottavat ”olennaisen epäolennaisesta” eli sattuman kautta syntyneet erot oikeista kielellisistä ilmiöistä (McEnery & Wilson 2001: 76). Toisaalta menetelmien heikkous juuri intensiteetin kannalta on se, että niihin kuuluu väistämättä joko-tai –jaottelu, jossa tietty kielellinen yksikkö joko kuuluu tai ei kuulu tiettyyn ryhmään (mts. 77). Tullaan näkemään, että on hankala erottaa esimerkiksi intensiteetin eri vahvuusluokat toisistaan.

Käsittelin aineistoa ja tein tilastolliset testit RStudio-ohjelmalla, jolla on eräitä vahvuuksia Microsoft Exceliin ja perinteisiin tilasto-ohjelmiin tai tietokantaohjelmiin verrattuna. Mikhailovin & Cooperin (2016: 101) mukaan Excelissä on joskus hankala esimerkiksi suodattaa, poistaa ja uudelleenjärjestellä dataa; tietokantaohjelmissä tämä on helpompaa, mutta niissä ei ole sisäänrakennettuja tilasto-ominaisuuksia yhtä paljon kuin esimerkiksi SPSS:ssä tai R:ssä. Mikhail & Cooper suosittelevat käyttämään ohjelmia, jotka sekä käsittelevät suuria määriä dataa että pystyvät suorittamaan niille tilastollisia testejä. Yksi tällaisista ohjelmista on R, jonka etu on sen ilmaisuus ja tätä kautta myös internetistä löytyvän avun ja tiedon määrä. R-ohjelmalla tiedoista voi helposti luoda myös taulukoita ja kaavioita. (mts. 101–102). Lisäksi ohjelman käyttö on selvästi ajankohtaista ainakin lingvistiikassa: tästä todisteena ovat viimeaikaiset R:n tutkimuskäyttöä esittelevät teokset (ks. Gries 2013; Levshina 2015). Ohjelmaa voidaan tietysti hyödyntää käännöstieteessäkin.

Tutkiessani intensifioijien yli- ja aliedustumista tein aineistolle muutamia tilastollisia testejä. Laskin frekvenssien tilastollisen merkittävyyden laskin χ^2 -testillä, kun taas varsinaisen yli- ja aliedustumisen laskin Johanssonin (1980) laskentamenetelmällä, jota myös Jantunen (2004) käytti intensifioijien tutkimiseen. Tämän voi ilmaista myös niin, että χ^2 -testi mittaa tilastollista merkittävyyttä, kun taas laskentamenetelmä kertoo edustumisen suunnan ja suuruuden. Joissakin tapauksissa erot nimittäin

olivat tilastollisesti merkittäviä, mutta sanan edustuminen saattoi olla lievää tai kohtalaista. Kerron menetelmäosiossa tarkemmin tilastollisen testaamisen perusteista kuten nollahypoteesista, p-arvosta ja siitä, miksi tilastollisia testejä ylipäättään tehdään. Nämä seikat eivät ole aina tuttuja käännöstieteilijöille. Samalla esittelen käytetyt testit lyhyesti.

Kolmatta tutkimuskysymystä eli käännösstrategioita tutkin *erittäin*- ja *довольно*-sanojen kautta. *Erittäin*-sanana kautta tutkin, onko suomennokseen tyypillistä lisätä vahvistussanoja, joita ei ole lähtötekstissä. Vähättelysanojen poistoa oli tutkittava päinvastaisesti, koska olin kiinnostunut sanoista, jotka puuttuvat suomenkielisestä tekstistä. Näin ollen valitsin yleisluontoiseksi vähättelysanaksi *довольно*-sanana ja tutkin, onko suomennoksista tyypillistä poistaa tällaiset vähättelysanat.

1.5 Aiempi tutkimus

Kirjoitan seuraavaksi hieman tarkemmin hypoteesitaustastani eli käännössuomen tutkimuksesta, johon en palaa enää teoriaosuudessa. Esittelen lyhyesti myös intensiteetin tutkimusta, joista kerron lisää alaluvuissa 2.4–2.5.

Käännösuniversaalien käsitteen kehittäjä alkujaan Baker (1993), ja universaaleilla tarkoitetaan kääntämisen piirteitä, jotka ovat läsnä kaikissa käännöksissä (Toury 2004: 17). Chesterman (2004: 39–41) jakaa tällaiset universaalit kahteen ryhmään: S-universaaleihin (source) eli tapoihin, joilla käännökset eroavat lähtöteksteistään, ja T-universaaleihin (target) eli tapoihin, joilla ne eroavat kääntämättömästä kielestä. Muutamia t-universaaleja ovat esimerkiksi yksinkertaistuminen eli sanaston vaihtelevuuden pieneneminen sekä kohdekielen tyypilliset ilmaisukeinojen unohtuminen (mp).

Suomessa universaaleja on tutkittu käännössuomen paradigmassa ja jo varsin varhain, 1980-luvulta lähtien (Hannu Tommola 2005: 104). Paloposken (2005: 22) mukaan kirjasuomi syntyi aikanaan kääntäjien ansiosta, eikä alkuperäissuomea ja käännössuomea voi pitää täysin vastakohtina edelleenkaan: ne tuotetaan osittain samalla tavalla ja niissä käytetään yhtenevää kieltä.

Muutamista universaaleista onkin tehty havaintoja käännössuomessa. Esimerkiksi Jantunen & Eskola (2002) havaitsivat, että intensifioija *hyvin* oli yleisempi käännetyssä kuin kotimaisessa kaunokirjallisuudessa riippumatta lähdekielestä. Samaa intensifioijien yliedustumista on havainnut Jantunen (2004). Samalla havaittiin, että niin kutsuttua referatiivirakennetta (*Tiedän hänen tulleen*)

käytetään suomennoksissa vähemmän kuin alkuperäissuomessa, kun taas finaalityrakennetta (*Kiirehdiin ehtiäkseni junaan*) käytetään enemmän suomennoksissa. Jantusen & Eskolan mukaan tutkimus antoi viitteitä sekä käännössuomen epätyypillisistä rakenteista että frekvensseistä. Muillekin frekvenssieroille on saatu tukea: esimerkiksi liitepartikkeleita ja tiettyjä modalityyppejä käytetään englannista suomennoituissa teksteissä vähemmän kuin alkuperäissuomessa (Tirkkonen-Condit 2005: 123–124). Samoin esimerkiksi puhekielisyyksiä käytetään vähemmän (Nevalainen 2003: 19–20).

Olen tutkimuksellani kytköksissä tähän käännössuomen paradigmaan ja pyrin siis selvittämään, päteekö tällainen frekvenssien yli- ja aliedustuminen intensifioijiin laajemminkin. Universaalien tutkimusta ei tietenkään voi pitää ongelmattomana: vaikka se auttaakin kääntäjiä antamalla konkreettista tietoa heidän käyttämästään kielestä (Mihailov 2005: 100), universaalien tutkimusta on kritisoitu muun muassa sillä, että syiden etsiminen jää usein vähemmälle huomiolle (Laviosa 2002: 51). Lisäksi Touryn (2004: 69) mukaan kääntämisessä ei ole koskaan kyse yhtenäisestä ilmiöstä, joten universaalien sijaan voi olla hedelmällisempää tarkastella säännönmukaisuuksia. Tästä syystä sidon oman tutkimukseni universaaleihin lähinnä hypoteesien kautta ja tarkastelen yli- ja aliedustumista säännönmukaisuuksina.

Käännössuomen tarkastelu rajoittuu tähän johdannossa tehtyyn lyhyeen esittelyyn, ja itse teoriaosuudessa tarkastelen lähinnä intensiteettiä. Seuraavaksi kerron lyhyesti intensiteetin tutkimuskentästä.

Intensiteetistä on tehty paljon sociolinguivistä tutkimusta (Hanafiyeh & Afghari 2014; Ito & Tagliamonte 2003; Macaulay 2006; Tagliamonte 2005; 2008) ja intensifioijien valintaan vaikuttavat sekä ajalliset muutokset että puhujien sukupuoli, ikä, koulutustaso että yhteiskunnallinen asema. Käännöstieteessä intensifiointia on jonkin verran tutkittu osana käännösuniversaalien tutkimusta: joko yli- tai aliedustumista (Jantunen 2004) tai eksplikointia (Munday 2012; Olohan 2012). Tutkimukset viittaavat siihen, että esimerkiksi keskimääräistä astetta osoittavia intensifioijia vältellään käännettyssä kielessä. Lisäksi intensifioijia on lähestytty esimerkiksi puheaktien kääntämisen kautta (Mahmood 2015).

Oman haasteensa tutkielmaan muodostaa se, että intensiteetin tutkimusperinne on hyvin anglosaksista. Tätä seikkaa pohdin tarkemmin muun muassa sociolinguivistien tutkimusten osalta.

1.6 Teoreettinen viitekehys

Tärkein teoreettinen viitekehys on Martinin & Whiten (2005), *appraisal theory*, jota kutsun tutkielmassani suhtautumisen teoriaksi. Suhtautumisen teoria liittyy tarkemmin systeemis-funktionaaliseen lingvistiikkaan ja tarkastelee sitä, kuinka puhujat ja kirjoittavat asennoituvat asioihin ja ihmisiin: kuinka tunteita, arvoja ja normatiivisia arvioita jaetaan toisten kanssa ja kuinka puhujat sitouttavat itsensä lausumiinsa. Suhtautumisen teoriassa merkitykset ovat samanaikaisesti ideationaalisia, tekstuaalisia ja interpersoonallisia. Teorian vahvuutena voikin pitää sen holistisuutta. (mts. 1-7.) Samalla suhtautumisen teoria liittyy intensifiointiin: teoriassa huomioidaan ne keinot, jolla voidaan viestiä suhtautumisen vahvuudesta (mts. 9).

Tutkimukseni on pioneeraava, sillä en ole tietoinen käännöstieteen tutkimuksista, joihin olisi sovellettu Martinin & Whiten (2005) teoriaa. Munday (2012: 12) toteaaakin, että kielellinen suhtautuminen on toistaiseksi jäänyt erittäin vähälle huomiolle käännöstieteessä. Tarkemmin Martinin & Whiten (2005) teoriaa esittelen etenkin alaluvussa 2.2.2.

1.7 Tutkielman rakenne

Luku 2 on teorialuku. Aloitan intensiteetin käsittelyn määrittelemällä käsitteen tarkemmin, esittelemällä sitä yleisellä tasolla sekä erottamalla sen lähikäsitteistä kuten määrällistämisestä (2.1). Sen jälkeen tarkastelen intensiteetin ja asteen suhdetta sekä kognitiivisessa lingvistiikassa että suhtautumisen teoriassa (2.2). Teorian ytimen muodostaa sanastollisen intensifioinnin alaluku (2.3), jossa käsittelen leksikaalista ja epäleksikaalista intensifiointia, tai Martinin & Whiten (2005) sanoin voimaa ja fokusointia, sekä intensiteettisanojen jaottelukeinoja. Päätän luvun sosiolingvististen (2.4) ja käännöstieteellisten tutkimusten (2.5) tarkastelulla.

Luku 3 on aineistoluku. Luvun alussa kerron vielä teoreettisella tasolla, mikä tekee korpuksesta edustavan. Sen jälkeen esittelen aineiston piirteitä ja aineiston valintaa: kuinka edustavia alakorpuksia ovat, millä perusteella olen valinnut intensifioijat ja miten olen suodattanut hakutulokset (3.2). Kerron myös tilastollisen testauksen perusteista sekä käyttämästäni testeistä (3.3).

Luvussa 4 käsittelen intensifioijien yli- ja aliedustumista (4.1.–4.2.) sekä niiden käännösstrategioita (4.3.).

Luku 5 on pohdintaluku. Pohdinnassa käsittelen etenkin tulosten yleistettävyyttä kaunokirjalliseen kääntämiseen, tutkielman rajoituksia ja lisätutkimuksen tarvetta.

Tutkielman lopussa on lähdeviitteet, liitteet, joissa on ilmoitettu alakorpusten tarkemmat tiedot (Liite 1) sekä suomennosten venäjänkielisten alkuteosten tiedot (Liite 2), ja 11-sivuinen venäjänkielinen lyhennelmä.

2 INTENSITEETTI JA ASTE

2.1 Intensiteetti sekä sen keinot ja lähikäsitteet

Aloitin intensiteetin tarkastelun siitä, mitä kielellinen intensiteetti ylipäättään on ja miten sitä voidaan ilmaista. Lisäksi yritän hahmotella intensiteetin suhdetta sen lähikäsitteisiin: asteeseen, määrällistämiseen, ääri-ilmaisuihin, liioitteluun ja ekspressiivisyyteen.

Intensiteetin määritelmissä korostuvat eri tavalla sen kielellinen, sosiaalinen ja kognitiivinen luonne. Martinin & Whiten (2005) suhteutumisen teoriassa kielellinen intensifiointi ilmaisee ominaisuuksien, prosessien tai eri modaalisten merkitysten astetta tai voimaa: *extremely foolish* (erittäin typerä), *This slightly hindered us* (Tämä viivästytti meitä hieman), *it's very possible that* (on erittäin todennäköistä että) (mts. 140). Vaikka intensifiointi tai intensiteetti sanana assosioituu korkeaan asteeseen, Quirk ym. (1984) viittaavat intensiteetillä niin matalaan, keskimääräiseen kuin korkeaan asteeseen, sekä intensifioijilla kielellisiin keinoihin, jotka ilmaisevat näitä erilaisia asteita. Kaikki eivät ole samaa mieltä tästä lähestymistavasta: esimerkiksi Huddlestonin & Pullumin mukaan (2002: 585) intensifioijilla kuuluisi viitata ainoastaan korkean asteen ilmaisuun, ja sanoja kuten *quite* (melko) kuuluisi kutsua astemääritteiksi.

Intensiteetillä on myös sosiaalinen ulottuvuus. Labovin (1984) klassisen määritelmän mukaan intensiteetti on ”tunneilmaisu sosiaalisesta orientoitumisesta kielelliseen väittämään: viestijän sitoutuminen lausumaansa.” (mts. 43, oma suomennos). Intensiteetillä ei siis tarkoiteta ainoastaan lopputulosta eli lausumaa vaan myös prosessia eli intensiteetin lausumista. (Athanasiadou 2007: 555).

Kun puhuja viestii jonkin asian intensiteetistä, hän viestii siitä oman subjektiivisen näkemyksensä (mp). Tällaista suhtautumista voidaan tarkastella myös kognitiivisesti, vaikka toistaiseksi ei ole määritelmää siitä, mitä intensiteetti on kognitiiviselta kannalta. Kognitiivisella tasolla intensiteetti voisi tarkoittaa sitä, kuinka merkittäväksi jokin asia koetaan toiseen asiaan nähden. Tribushininan (2008; 2009a; 2009b) mukaan vertaamme asioita aina johonkin kognitiiviseen kiintopisteeseen, joka voi olla jokin ulkoinen kohde tai sisäinen prototyyppi. Esimerkiksi ihmisen pituutta voidaan verrata toisen ihmisen pituuteen tai ihmisen tyypilliseen prototyyppiin ja tyypilliseen pituuteen. Bednarekin (2009: 155) mukaan tällaiset vertailut ja arvioinnit ympäristömme ärsykkeistä ovat osittain automaattisia ja tiedostamattomia. Palaan kognitiivisen lingvistiikan käsitteisiin alaluvussa 2.2.2.

Intensiteettiä voidaan ilmaista kielen kaikilla tasoilla. Berestnevin ja Vasil'evan (2016: 21) mukaan näitä ovat esimerkiksi intonaatio ja prosodia sekä morfologiset ja leksikaaliset keinot. Erittelen näitä tasoja teoriakirjallisuuden avulla taulukossa 1. Suurin osa keinoista on kielille yhteisiä, mutta esimerkiksi morfologisissa keinoissa olen halunnut painottaa juuri suomen kielen keinoja. Esimerkkien lähteet on mainittu ”Intensiteetin keinoja”-sarakkeessa, paitsi jos on kyse omasta esimerkistäni (OE).

Taulukko 1. Intensiteetin keinoja kielen eri tasoilla, oma luokittelu tutkimuskirjallisuuteen nojautuen.

Kielen taso	Intensiteetin keinoja	Esimerkkejä (OE = oma esimerkki)
Äännetaso	Äänenkorkeus ja -laatu (Martin & White 2005: 35), äänenpaino (mts. 24)	<i>On <u>kiiii</u>re!</i> (OE)
Muotojen taso (morfeemit)	Vierasperäiset prefiksit kuten mini-, sub-, super-, sur-, ultra- (VISK § 172)	<i><u>ultrapositiivinen</u> palaute</i> (OE), <i><u>supersiistiä</u></i> (OE)
	Johdokset kuten keskimääräistä astetta ilmaisevat –hkO ja -lainen sekä puuttuvaa astetta ilmaiseva -tOn (VISK § 292, 294)	<i><u>uudehko</u>t toimitilat, oli juopoteltu <u>reippaanlaisesti</u>; <u>päätön</u> ajatus, <u>varaton</u> <u>opiskelija</u></i> (OE)
	Yhdysadjektiivit sekä merkitykseltään erikoistuneet tai lekseemiä edustamattomat määräiteosat (VISK § 427)	<i><u>raudanluja</u> keho, <u>peilityyni</u> järvi</i> (OE); <i><u>ennätyskylmä</u> talvi</i> (OE), <i><u>umpikiero</u> poliitikko</i> (OE); <i><u>uppo-uto</u> tutkimusaihe</i> (OE)

Sanataso	Intensiteettipartikkelit tai – adverbit (VISK § 853),	<i>erittäin nopeasti, ei kovin kookas;</i>
	Intensiteetin sisältävät sanat eli intensifikaatit tai sulautuneet intensifioijat (Martin & White 2005: 143- 144)	<i>warm/hot/scalding</i> (lämmin/kuuma/polttava); <i>The clouds drifted/raced across the sky</i> (Pilvet lipuivat/vilisivät taivaalla)
Lause- ja merkitystaso	Tautologiset ilmaukset (Bolinger 1972)	<i>hullu mielipuuoli</i> (OE), <i>insignificant worm</i> (mitätön mato)
	Toisto (Martin & White 2005: 144)	<i>we laughed and laughed and laughed</i> (nauroimme ja nauroimme ja nauroimme)
	Vertaukset ja metafora (Martin & White 2005: 147- 148), kiteytyneet fraasit (VISK § 853)	<i>The prices have sky-rocketed</i> (Hinnat ovat ampaisseet pilviin)
Konteksti (pragmatiikka)	Ei-asteellisiin asioihin viittaaminen (Beltrama 2016: 5)	<i>too dead</i> (liian kuollut), <i>so Barack Obama</i> (niin Barack Obamaa); <i>mä niin valmistun</i> <i>yliopistolta</i> (OE)

Näemme, että korkeaa astetta tai voimaa voidaan ilmaista erittäin monella tavalla, tai kuten Labov (1984) asian ilmaisee, intensiteetin keinot ylettyvät ”prosodian vaihteluista aina kieliopin keskeisimpiin luokkiin” (mts. 48, oma suomennos). Tätäkään tarkastelua ei voi siis pitää intensiteetin tyhjentävänä kuvauksena, ja omassa tutkimuksessani keskityn vain leksikaaliseen intensifiointiin.

Intensiteetin kielellinen, sosiaalinen ja kognitiivinen luonne sekä intensiteetin keinojen moninaisuus saattavat antaa intensiteetistä epämääräisen vaikutelman. Labov (1984: 43) huomauttaakin, intensiteetti on perusluonteeltaan epämääräistä, koska se riippuu muista kielellisistä rakenteista. Lisäksi intensiteetistä tekee epämääräisen sen objektiivisuus ja subjektiivisuus. Intensiteetti liittyy toisaalta objektiivisempiin, kielenulkoisiin ilmiöihin kuten asteittaisuuteen, laatuun ja määrään, mutta

toisaalta subjektiivisiin ilmiöihin kuten ekspressiivisyyteen ja tunteiden ilmaisuun. Intensiteetin ymmärtämisessä oleellista on siis sen erottaminen mahdollisista lähikäsitteistä. (Rodionova 2004: 301.) Seuraavaksi tarkastelen, kuinka intensiteetti on mahdollista erottaa määrällistämisestä, liioittelusta, ääri-ilmauksista sekä ekspressiivisyydestä.

Rodionovan mukaan intensiteettiä voidaan pitää eräänlaisena laadun määrällisenä modifiointina (mts. 300). Se eroaa kuitenkin tavallisista määrää ilmaisevista sanoista subjektiivisuutensa vuoksi. Esimerkiksi kun kyseessä on sanat *yksi*, *kaksi*, *liian*, *enemmän* tai *koko*, kyseisten sanojen todenperäisyys voidaan määritellä esimerkiksi vertaamalla niitä johonkin toiseen tarkoitteeseen, mittasuhteeseen tai fyysiseen ominaisuuteen. Sen sijaan esimerkiksi sana *erittäin* on luonteeltaan subjektiivisempi. (mts. 301–302.) Toisin sanoen esimerkiksi ilmaukset *kaksi omenaa* tai *paljon omenoita* ovat objektiivisempia kuin *erittäin paljon omenoita* tai *erittäin hyvä asia*.

Osittain määrä ja intensiteetti sekoittuvat sen takia, että määrän suuruutta ja intensiteettiä ilmaistaan samanlaisin keinoin. Näitä ovat kvanttoriadverbit tai –partikkelit, joihin kuuluvat esimerkiksi *paljon*, *vähän*, *hieman*, *hiukan*, *lainkaan* ja *ollenkaan*. Esimerkiksi lause *Söin paljon* voi tarkoittaa joko syödyn ruoan määrää tai syömisen intensiteettiä tai sen ajallista kestoa. Aina ei voi erottaa, mistä merkityksestä milloinkin on kyse. (VISK § 657.)

Martin & White (2005: 150) ilmaisevat asian siten, että esimerkiksi *a huge disappointment* (valtava pettymys) on määrällistävä ilmaisu sanatasolla, koska siihen liittyy arvio jonkin asian suuruudesta, mutta samalla se on intensifioiva ilmaisu diskurssin kannalta. Martinin & Whiten mukaan erot voivat olla hienovaraisia: heidän mielestään *a huge disappointment* (valtava pettymys) on määrällistävä ilmaisu, mutta jos jokin asia on *hugely disappointing* (valtavan epätydyttävää), kyse on intensifioinnista. Samalla he kuitenkin toteavat, että tällainen määrällistäminen (valtava pettymys) on luonteeltaan metaforista ja sitä voisi kutsua myös intensifioivaksi määrällistämiseksi. (mp.) Fleischhauerin (2016) mukaan asteellisuus ja määrällistäminen liittyvätkin toisiinsa siten, että määrällinen ilmaisu kuvastaa yksinkertaisesti astetta määrän skaalalla. Toisin sanoen määrälliset ilmaisut ovat asteellisia, mutta asteelliset ilmaisut eivät välttämättä ole määrällisiä. (mts. 24.)

Intensiteettiä ei myöskään saa sekoittaa kielelliseen liioitteluun. Voisi sanoa, että liioittelu on intensiteettiä mutta intensiteetti ei välttämättä liioittelua. Rodionova (2004: 305) vertaa esimerkiksi lauseita *Я вас не видел тысячу лет* (En ole nähnyt sinua tuhansiin vuosiin) ja *Я безумно давно не видел вас* (En ole nähnyt sinua hullun pitkään aikaan). Vaikka jälkimmäinen kuvastaa korkeaa

astetta, siihen ei Rodionovan mukaan liity yhtä selvä liioittelu. Toisaalta, kuten aiemmin kirjoitin, intensiteetti voi kuvastaa myös keskimääräistä astetta, joten sikäli se eroaa liioittelusta.

Kielellisen liioittelun oman osa-alueensa muodostavat niin kutsutut ääri-ilmaisut. Näitä ovat esimerkiksi adjektiivien superlatiivimuodot kuten *best* ja *least* (paras, vähiten), adverbit kuten *always* ja *never* (aina, ei koskaan) sekä pronominit kuten *nothing* ja *everybody* (ei mitään, kaikki) (Edwards 2000: 349). Ääri-ilmaisut eroavat tyypillisistä intensifioijista sillä, että niitä voidaan esimerkiksi heikentää sanalla *lähes* tai *melkein*: *lähes kaikki*, *melkein aina* ja niin edelleen. Sen sijaan intensiteettisanat eivät tyypillisesti voi saada omia määritteitään: * *lähes erittäin*, *melkein erittäin* (ks. VISK § 853).

Intensiteetti liittyy läheisesti myös ekspressiivisyyteen ja niitä on toisinaan pidetty synonyymisinä ilmiöinä. Egorovan (2007: 225) mukaan intensiteetti ja ekspressiivisyys ovat ilmaisukeinoiltaan ja funktioiltaan samanlaisia: molempiin käytetään esimerkiksi morfologisia, foneettisia ja syntaktisia keinoja, ja pragmaattisella tasolla niitä yhdistää vaikuttamiseen pyrkiminen. Toisaalta eräät seikat erottavat ne toisistaan. Rodionovan (2006: 306) mukaan ekspressiivisissä ilmauksissa asteellisuus syntyy kielensisäisesti erikoisilla ilmaisukeinoilla, kuten käänteisellä sanajärjestyksellä, värittyneillä sanavalinnoilla tai kuvaannollisuudella, kun taas intensiteetti-ilmauksissa asteellisuus liittyy itse tilanteeseen eikä välttämättä sen kuvailuun. Toinen ero Egorovan (2007: 225) mukaan on se, että ekspressiivisyys liittyy enemmän asioiden laatuun, kun taas intensiteetti voi ilmaista sekä asioiden laatua että määrää. Egorovan mukaan intensiteetti siis ilmaisee ”määrää, joka ei muutu toisenlaiseksi laaduksi” ja kyse on ”ekspressiivisyyden määrällisestä puolesta” (mp, omat suomennokset).

Intensiteetti on siis hyvin moniulotteinen ilmiö: se ei välttämättä ilmaise konkreettista määrää, mutta se voi ilmaista sitä; se ei välttämättä ole liioittelevaa, mutta se voi olla liioittelevaa; eikä se välttämättä ole ekspressiivistä, mutta se voi olla. Tiivistetysti intensiteetti voidaan ymmärtää siten, että se ilmaisee ominaisuuksien ja prosessien abstraktia määrää tai voimaa, olipa kyse millaisesta asteesta tai voimasta tahansa. Vastaavasti intensifioijiksi kutsutaan kaikkia kielellisiä keinoja, jotka kuvaavat tällaista astetta tai voimaa. Tällaisia keinoja on paljon, ja siksi keskitynkin tutkimuksessani leksikaaliseen intensifiointiin ja kirjoitan siitä tarkemmin alaluvussa 2.3.

Koska olen tässä osiossa viitannut usein asteen käsitteeseen ja puhunut siitä abstraktina määränä tai voimana, siirryn seuraavaksi tarkastelemaan sitä, mitä aste tarkoittaa Martinin & Whiten (2005) suhteutumisen teoriassa ja miten aste ymmärretään kognitiivisessa lingvistiikassa. Tämä tulee selkeyttämään sitä, miksi intensiteetti on epäselvää: aste voidaan liittää useimpiin merkityssisältöihin

(Paradis 2008) ja loppujen lopuksi intensiteettiä ei voikaan kuvailla täysin erillään esimerkiksi asteen tai määrän käsitteistä.

2.2 Intensiteetin ja asteen suhde

2.2.1 Aste kognitiivisessa lingvistiikassa

Rodionovan (2004: 304) mukaan kognitiivisen lingvistiikan käsitteet voivat auttaa tarkastelemaan intensiteettiä, joka on luonteeltaan häilyväinen ja liittyy moniin muihin käsitteisiin. Kognitiivinen lingvistiikka tutkii kielen ja ajattelun suhdetta: Langackerin (1998: 12) mukaan kieli ymmärretään erottomaksi osaksi ihmisen ajattelua. Tästä seuraa se, että kognitiivisessa lingvistiikassa merkityssisältöjä ei tarkastella niin sanotun sanakirjamallin mukaan, jonka mukaan sanoille voidaan osoittaa jokin selvärajainen sisältö. Sen sijaan merkityssisällöt ymmärretään tietosanakirjamallin mukaan, jonka mukaan kielen yksiköt viittaavat laajempiin käsitteisiin ja käsitealoihin. (Evans & Green 2006: 159–160).

Tällaisia laajempia käsitealoja kutsutaan kognitiivisiksi aloiksi (cognitive domain), ja tämän käsitteen on keksinyt Langacker (1987). Aloilla tarkoitetaan käsitteellisiä ja luonteeltaan kognitiivisia kontekstirakennelmia, joiden kautta kielelliset yksiköt ymmärretään (mts. 147). Alat ovat monimutkaisuudeltaan ja rakenteeltaan erilaisia, mutta ainoa vaatimus alalle on, että ”ne antavat taustatietoa, jotka mahdollistavat kielellisten käsitteiden ymmärtämisen ja käytön.” (Evans & Green 2006: 230).

Muutamit käytännön esimerkit havainnollistavat alojen yleisyyttä. Esimerkiksi *kylmä*, *haalea* ja *kuuma* ovat käsitteitä LÄMPÖTILAN² alassa (mts. 230). Toisinaan jonkin kielellisen käsitteen ymmärtäminen saattaa vaatia useampien alojen ymmärtämistä. Esimerkiksi *lintujen* käsitteeseen saattaa liittyä ensinnäkin tietoa niiden muodosta ja lentämällä liikkumisesta, toisaalta siitä, että ne koostuvat fyysisestä materiasta, ja kolmanneksi siitä, että niiden elämänskaari alkaa munasta ja päättyy kuolemaan. Nämä voidaan tiivistää esimerkiksi aloihin AVARUUS, FYYSISET KOHTEET ja ELÄMÄ ja AIKA. Yhdessä ne muodostavat alamatriisin (domain matrix) eli alojen kokoelman, jonka kautta ymmärrämme käsitteen *lintu*. (Clausner & Croft 1990: 7.)

² Kognitiiviset alat on tapana kirjoittaa isolla, ja käytän kyseistä tapaa myös tässä.

Alat voidaan jakaa perusaloihin ja abstrakteihin aloihin (basic domain, abstract domain). Perusalat ovat niitä aloja, jotka ovat ymmärrettävissä sellaisinaan ilman muita aloja. Ne ovat esikäsitteellisiä ja syntyvät subjektiivisista tuntemuksista, kuten tunteista, ajan havaitsemisesta tai aistiärsykeistä. Näköaisti luo perustan kahdelle alalle, VÄRILLE ja AVARUUDELLE. Kuulo havaitsee SÄVELKORKEUDEN ja tuntoaisti LÄMMÖN, PAINEEN JA KIVUN. Muista subjektiivisista tuntemuksista syntyvät alat TUNNE ja AIKA. (Evans & Green 2006: 232–233). Abstraktit alat sen sijaan ovat vähemmän itsenäisiä: ne syntyvät paitsi perusalosta myös toisista abstrakteista aloista. Esimerkiksi RAKKAUDEN abstraktiin alaan saattaa sisältyä perusalojen tietoa esimerkiksi kosketuksesta ja fyysisestä läheisyydestä, mutta myös abstraktien alojen tietoa, kuten tietoa ihmisten sosiaalisesta toiminnasta. (mts. 231.)

Kognitiivisten alojen ohella toinen kontekstirakenne, joka ohjaa ihmisten ajattelua ja kielellistä toimintaa, on mielikuvaskaema (image schema), jota kutsutaan myös skemaattiseksi alaksi (schematic domain) tai konfiguraatioksi (configuration). Edellä kuvatut perus- ja abstraktiset alat sisältävät sanojen merkityksen sinänsä, kun taas skemaattiset alat ovat tapoja, joilla aloihin luodaan rakenteita ja järjestäytyneisyyttä. (Paradis 2001: 48–49.) Sisältörakenteisiin kuuluu merkityksiä ASIOISTA, TAPAHTUMISTA ja ASIANILOISTA, kun taas konfiguraatiot kertovat esimerkiksi niiden RAJOISTA ja SKAALOISTA (Paradis 2008: 319).

Intensiteetin kannalta tärkeitä skemaattisia aloja ovat ASTEEN, SKAALAN ja ULOTTUVUUDEN alat, jotka liittyvät läheisesti toisiinsa. Kennedyn & McNallyn (2005: 349–350) mukaan ASTE ilmaisee abstraktilla tasolla mittaa tai määrää ja ULOTTUVUUS ilmaisee mitan lajia, esimerkiksi lämpötilaa, nopeutta, korkeutta, hintaa tai muuta ominaisuutta. Yhdessä tietyn ulottuvuuden asteet luovat SKAALAN, esimerkiksi lämpötilaskaalan.

Perinteisesti intensiteettiä tarkastellaan niin kutsutun skalaarisuusvaatimuksen kautta. Beltraman (2016: 6) mukaan skalaarisuusvaatimus tarkoittaa sitä, että kielellisen yksikön X intensifiointi olettaa, että X ylittää on asteellinen ilmiö:

Mark is taller than John (Mark on pidempi kuin John)

* *Mark is more bipedal than John* (Mark on kaksijalkaisempi kuin John)

Tällainen intensifiointi on aina kontekstisidonnaista ja suhteellista. Sellaista ominaisuutta, johon muut tarkoitteet suhteutetaan, kutsutaan kognitiiviseksi kiintopisteeksi (Tribushinina 2008: 1).

Tribushininan mukaan esimerkiksi lauseet *Mike is taller than Jim* (Mike on pidempi kuin Jim) ja *Jim is shorter than Mike* (Jim on lyhyempi kuin Mike) ovat semanttisesti identtisiä, sillä ne vain kuvailevat samaa asiaa päinvastoin. Kiintopisteiden näkökulmasta kyse on kuitenkin erilaisista ilmaisuista: Miken pituutta verrataan kiintopisteeseen, joka on Jimin pituus, ja Jimin pituutta kiintopisteeseen, joka on Miken pituus. (mts. 22).

Kun astetta tarkastellaan kognitiivisten kiintopisteiden kautta, periaatteessa intensifioijat yksinkertaisesti ilmaisevat jonkin asian osittaista tai suurta poikkeamaa kiintopisteestä. Esimerkiksi *very tall man* (erittäin pitkä mies) poikkeaa pituuden kiintopisteestä enemmän kuin pelkkä *tall man* (pitkä mies), kun taas esimerkiksi vähättelysanat *slightly* (hieman) ja *a little bit* (vähän) osoittavat, että ominaisuus poikkeaa kiintopisteistä vain hieman. (Tribushinina 2009b: 242).

Tribushininan mukaan (2009a) kielissä on kuitenkin eroa siinä, pidetäänkö eräitä ulottuvuuksia rajallisina vai ei. Mielestäni tämä vaikeuttaa niitä johtopäätöksiä ja yleistyksiä, joita teemme intensifioinnista etenkin skalaarisuusvaatimuksen suhteen. Tribushinina (2009a: 419) kutsuu sub-käsitteiksi semanttisia yksiköitä, jotka ilmaisevat ominaisuuden alhaista astetta, ja supra-käsitteiksi yksiköitä, jotka ilmaisevat korkeampaa astetta. Hänen mukaansa sekä englannissa että venäjässä supra-käsitteet ovat sellaisia, joilla ei ole käsitteellistä ylärajaa, ja joihin ei siksi voi liittää intensifioijaa: **'completely high'*, *'sovsem vysokij'* (täysin korkea). Sen sijaan venäjässä sub-käsitteet ymmärretään sellaisiksi, joilla on yläraja. Siksi venäjäksi voidaan sanoa, että jokin asia on esimerkiksi *sovsem nizkaâ* (täysin matala) tai joku ihminen *absolûtno beden* (täysin köyhä). (mts. 432). Vaikka kognitiivisen lingvistiikan käsitteiden siis ajatellaan pätevän kaikkiin ihmisiin, vaikuttaa siltä, ettei astetta ymmärretä samalla tavalla kaikissa kielissä.

Paradis (2008) mukaan ASTE on kuitenkin kielessä niin tärkeä skemaattinen ala, että se sisältyy useimpiin kielen merkityssisältöihin. Paradisin mukaan aste on etusijalla intensifioijissa mutta takalalla intensifikaateissa eli asteen sisältävissä sanoissa kuten *excellent* (erinomainen), *hate* (vihata) tai *idiot* (typerys). Tällaisissa sanoissa sisältörakenne, kuten ARVO tai HENKINEN TILA, on etusijalla asteeseen nähden. (Paradis 2008: 318.)

Tästä nähdään, että aste sisältyy useisiin sanaluokkiin: niin verbeihin, substantiiveihin kuin adjektiiveihinkin. Toisaalta aste voidaan liittää myös sellaisiin asioihin, joissa sinänsä ei ole mukana astetta, ulottuvuutta tai skaalaa. Esimerkiksi *man* (mies) ei ole asteittainen sana, mutta voimme sanoa *a handsome man* (komea mies) ja kuvailla kauneuden astetta. Vastaavasti esimerkiksi *a marvellous book* (mahtava kirja) ei suinkaan kuvasta kirjan astetta vaan vaikkapa kirjaa hyvänä tai huonona

lukukokemuksena. (mts. 314.) Tarkemmin ei-asteittaisten asiantilojen intensifioinnista kirjoitan eileksikaalisen intensifioinnin alaluvussa (2.3.3).

Intensiteetin tarkastelu kognitiivisen lingvistiikan avulla korostaa muutamia asioita. Ensinnäkin se korostaa sitä, että vaikka intensiteetti on subjektiivinen ilmiö, sillä on myös objektiivisempi puoli, joka perustuu esimerkiksi aistijärjestelmäämme ja eri käsitteiden asteellisuuteen. Toisaalta se korostaa sitä, ettei intensiteettiä pystykään erottamaan sen lähikäsitteistä ja laajemmasta kontekstista: siihen kuuluu väistämättä muita kognitiivisia aloja ja jokin lausuttu tai lausumaton kognitiivinen kiintopiste. Lisäksi kognitiivinen lingvistiikka auttaa ymmärtämään asteen, ulottuvuuden ja skaalan suhteita toisiinsa.

2.2.2 Aste ja Appraisal Theory (Martin & White 2004)

Tässä alaluvussa esittelen lyhyesti Martinin & Whiten suhtautumisen teoriaa (Appraisal Theory) sekä sen, miten asteittaisuus ja intensiteetti ymmärretään siinä. En jaottele tutkimuksessani intensiteettiä seuraavien suhtautumisen teorian osa-alueiden mukaan, mutta teorian ymmärtäminen valottaa sitä, millaisiin subjektiivisiin ilmaisuihin intensiteetti voi liittyä. Suhtautumisen teorian käännytieteellinen jalostaminen voisi myös jatkotutkimuksessa olla mielekäästä.

Suhtautumisella (appraisal) tarkoitetaan merkityssisältöjä, joilla viestitään tunteista, arvotuksista ja arvioinneista. Samalla suhtautumiseen liittyy keinoja, joilla näitä subjektiivisia merkityssisältöjä voidaan voimistaa ja joilla niihin voidaan sitoutua. (Martin 2000: 145.) Suhtautuminen jakautuu kolmeen osa-alueeseen, jotka ovat yhteydessä toisiinsa: näitä ovat asenne (attitude), sitoutuminen (engagement) ja asteittaisuus (graduation) (Martin & White 2005: 35).

Asenteelliset ilmaisut jakautuvat edelleen kolmeen osa-alueeseen: tunteisiin (affect), ihmisten arvottamiseen (judgement) ja asioiden arvottamiseen (appreciation), tai toisin sanoen etiikan, tunteen ja estetiikan ilmaisuihin (mts. 42–43). Kaikki nämä ilmaisut voivat olla joko positiivisia tai negatiivisia, kuten tulemme esimerkeistä huomaamaan.

Tunteet ymmärretään siten, että ne ilmaisevat joko ominaisuutta, henkistä tunnetta tai toimintaa tai tunnetason kommentointia: *a sad captain* (surullinen kapteeni), *the captain wept* (kapteeni suri), *sadly, he had to go* (valitettavasti hänen piti lähteä). Lisäksi Martin & White jaottelevat tunteet neljään vastaparien luokkaan: haluun ja haluttomuuteen, onnellisuuteen ja surullisuuteen, turvallisuuteen ja turvattomuuteen sekä tyytyväisyyteen että tyytymättömyyteen. (mts. 45–51.)

Ihmisten arvottaminen liittyy joko arvostukseen (social esteem) tai hyväksyntään (social sanction). Arvostuksen ilmaisut kertovat ihmisen normaaliudesta, kyvykkyydestä tai luotettavuudesta: esimerkiksi *lucky/unlucky* (onnekas/epäonnekas), *sensible/naive* (järkevä/naiivi), *brave/cowardly* (rohkea/pelkuri). Hyväksynnän ilmaisut kertovat ihmisen totuudenmukaisuudesta ja eettisyydestä: esimerkiksi *truthful/dishonest* (luotettava/valehteleva), *altruistic/selfish* (altruistinen/itsekesä). (mts. 52–53.)

Asioiden arvottaminen liittyy joko niihin liittyviin reaktioihin, asioiden koostumukseen tai niiden arvoon. Reaktiot voivat liittyä joko asioiden koettuun vaikutukseen tai niiden ominaisuuksiin: *arresting/dull* (mukaansatempaava/tylsä), *beautiful/ugly* (kaunis/ruma). Koostumuksella sen sijaan viitataan asioiden tasapainoisuuteen tai monimutkaisuuteen: *harmonious/discordant* (harmoninen, riitaisa), *lucid/arcane* (selvä, hämärä). Arvolla viitataan asioiden kannattavuuteen: *helpful/useless* (hyödyllinen/hyödytön). (mts. 56.)

Toinen suhteutumisen pääryhmä on sitoutuminen (engagement). Se on yhteisnimitys kaikille kielellisille keinoille, joilla puhuja suhteuttaa itsensä muihin kuulijoihin nähden. Kun kirjoittavat ilmaisevat yllä kuvailtuja asenteellisia ilmaisuja, he paitsi ilmaisevat itseään myös yrittävät saada muut vakuuttumaan näistä asenteista ja kenties itsekkin omaksumaan ne (mts. 94–95).

Martin & White (2005) erottelevat neljä eri sitoutumisen alalajia. Ensimmäinen on kieltäminen (disclaim), jossa puhuja torjuu jonkin kannan tai asettuu sitä vastaan: *You don't need to give up potatoes to lose weight* (Perunoista ei tarvitse luopua, jotta laihtuisi). Toinen on julistaminen (proclaim), jossa yksi kanta esitetään varteenotettavana ja muut kannat sivuutetaan: *naturally* (luonnollisesti), *obviously* (tietysti), *As X has shown* (X on todistanut että)... Kolmas on elättely (entertain), jossa puhuja korostaa subjektiivisuuttaan ja sitä, että hänen ajamansa kanta on vain yksi mahdollisista kannoista: *it seems* (ilmeisesti), *it's almost certain that* (on lähes varmaa että)... Neljäs on attribuointi (attribute), jossa subjektiivisuutta ja muita mahdollisia kantoja korostetaan liittämällä kanta johonkin tekstin ulkopuoliseen ääneen: *X believes that* (X:n mukaan)... (mts. 97–98.)

Kaikkiin asenteellisiin ja jossain määrin myös sitoutuviin ilmaisuihin liittyy asteellisuus – asteellisuutta voidaan pitää siis koko arvioteorian ytimenä. Asteellisuudella tarkoitetaan sitä, että arvioiviin ilmaisuihin voidaan luoda vivahteita ilmaisemalla niiden suurempaa ja pienempää voimakkuutta. (mts. 135.) Asenteellisten ilmaisujen kohdalla asteella ilmaistaan tunteen, arvion tai arvon merkittävyyttä (mts. 37). Esimerkiksi inhon voimakkuutta voidaan kuvata eriasteisilla verbeillä: *dislike/hate/detest* (karsastaa/inhota/vihata) (mts. 48). Sen sijaan sitoutumisen astetta

voidaan nostaa ja laskea abstraktimmalla tasolla, ja silloin kuvaillaan sitä, missä määrin puhuja on sitoutunut sanomaansa (mts. 136). Taulukko 2 kuvastaa sitä, miten asenteellisten ja sitoutuvien ilmaisujen astetta voidaan nostaa ja laskea.

Taulukko 2. Suhtautumisen osajärjestelmien asteellisuus Martinin & Whiten (2004: 136) mukaan

Suhtautumisen järjestelmä	Suhtautumisen osa-alue	Matala aste	Keskimääräinen aste	Korkea aste
Asenne (attitude)	ihmisten arvottaminen (judgement)	<i>reasonably good player</i> (aika hyvä pelaaja)	<i>good player</i> (hyvä pelaaja)	<i>brilliant player</i> (loistava pelaaja)
	tunteet (affect)	<i>contentedly</i> (tyytyväisesti)	<i>happily</i> (onnellisesti)	<i>ecstatically</i> (ekstaattisesti)
	asioiden arvottaminen (appreciation)	<i>attractive</i> (vetovoimainen)	<i>beautiful</i> (kaunis)	<i>exquisite</i> (lumoava)
Sitoutuminen (engagement)	kieltäminen (disclaim)	<i>I didn't hurt him</i> (En satuttanut häntä)		<i>I never hurt him</i> (En ole ikinä satuttanut häntä)
	julistaminen (proclaim/pronounce)	<i>I'd say...</i> (Sanoisin että...)	<i>I contend that...</i> (Väitän että...)	<i>I insist that...</i> (Vakuutan että...)
	elättely (entertain)	<i>Possibly</i> (mahdollisesti)	<i>Probably</i> (todennäköisesti)	<i>Definitely</i> (ilmiselvästi)

	attribuointi (attribute)	<i>She suggested that...</i> (Hän on vihjaillut että...)	<i>She stated that...</i> (Hän on todennut että...)	<i>She insisted that...</i> (Hän on väittänyt että...)
--	-------------------------------------	---	---	--

Martin & White kirjoittavat, että asteittaisuus on yhteistä koko suhteutumisen järjestelmälle: asenteellisiin ilmaisuihin kuuluvat luonnostaan positiiviset ja negatiiviset vastakohtaparit, kun taas sitoutumisen asteittaisuus kuvastaa puhujan eriasteista sitoutumista sanomaansa. Molemmat kuvastavat siis erilaisia asteita. (mts. 135–136.)

Koska olen tutkimuksessani kiinnostunut sanastollisesta intensifioinnista, se liittyy todennäköisesti vahvemmin asenteellisiin ilmaisuihin: Martinin & Whiten mukaan asenteelliset ilmaisut liittyvät tyypillisesti adjektiiveihin (mts. 58), joita voidaan suoraan määritellä intensifioijilla. En ole kuitenkaan jättänyt sitoutumisen viitekehystä pois teoreettisesta tarkastelusta. Vaikka sitouttavia sanoja ei voi suoraan intensifoida (* *Hän on täysin vihjaillut että...*), niihin liittyviä modaalisia merkityksiä voidaan määritellä intensiteettisanoilla (*On täysin ilmiselvää, että...*).

Tästä tarkastelusta on käynyt ilmi, että aste liittyy oleellisella tavalla sekä kognitiivisen lingvistiikan käsitteisiin että kielen ekspressiiviseen tai subjektiiviseen puoleen, joka on tarkemmin muotoiltu suhteellisuuden teoriassa. Seuraavassa luvussa käsittelen sitä, miten sanaston avulla voi ilmaista tällaisia asteellisia merkityksiä.

2.3 Sanastollisen intensifioinnin lajit

Suhteutumisen teoriassa asteellisuus jaetaan kahteen lajiin. Näitä ovat aste intensiteetin ja aste prototyyppisyyden mukaan. Voisi sanoa, että astetta voidaan ilmaista joko suoraan tai epäsuorasti, ja että tämä on osasy siihen, miksi intensiteetistä on hankala tehdä yleistyksiä. Käsittelen ensin asteen suoraa ilmaisua (leksikaalista intensifiointia) ja sen jälkeen sen epäsuoraa intensifiointia (epäleksikaalista intensifiointia).

2.3.1 Leksikaalinen intensifiointi ja voima

Astetta, joka kuvastaa joko intensiteettiä tai määrää, kutsutaan myös voimaksi (force) (Martin & White 2005: 140). Kerron ensiksi lyhyesti intensifioinnista ja sen jälkeen määrällistämisestä.

Martinin & Whiten jaottelussa intensifiointi voi olla joko eriytynyttä tai sulautunutta (isolating, infusing) sen mukaan, ilmaistaanko intensiteettiä erillisellä sanalla vai sanalla, johon sisältyy aste. Eriytyneiksi intensifioiksi lasketaan kieliopillistuneet intensifioijat (*very, completely*), joilla ei ole itsenäistä merkitystään ja joita kehittyy kieleen hitaammin. Martin & White laskevat eriytyneiksi intensifioijiksi myös intensifioijat, joita ovat kuvaannolliset intensifioijat (*ice cold*) sekä asenteelliset intensifioijat (*ridiculously easy*). (mts. 143.)

Sen sijaan suomen kielessä kuvaannollista intensifiointia ilmaistaan usein yhdysadjektiiveilla, joiden substantiivimäärteosa on joko genetiivissä tai nominatiivissa (*aamunraikas, peilityyni*). Intensifioivana määrteosana voi joskus olla myös genetiivimuotoinen adjektiivi (*surullisenkuuluista*). (VISK § 427.) Suomen kielen kuvaannollinen intensifiointi on siis pääsääntöisesti sulautunutta. Asenteelliset nominin genetiivimuodot (*hervittävän hyvä*), joiden muodostaminen on suomen kielessä produktiivista, voidaan kaiketi laskea eriytyneiksi intensifioijiksi kuten englannissa.

Eriytyisen paljon eriytyneitä intensifioijia on asenteellisissa intensifioijissa. Berestnev ja Vasil'eva (2016: 26) jakavat tällaiset intensifioijat kymmeneen ryhmään, jotka kuvaavat seuraavia asioita:

1. psykologista vaikutusta: pelkoa – *dreadfully* (kauhean), hämmästyttä – *surprisingly* (ihmeellisen), sääliä – *pathetically* (sääliänsä) tai huvittuneisuutta – *ridiculously* (naurettavan)
2. fyysistä vaikutusta: *refreshingly* (virkistävän), *nauseatingly* (oksettavan)
3. fyysistä voimaa: *intensely* (voimakkaan, intensiivisen)
4. suurta kokoa tai alaa: *massively* (massiivisen)
5. suurta määrää: *cosmically* (kosmisen)
6. raja-arvoa: *unbearably* (sietämättömän), *downright* (täysin)
7. fyysisten rajojen ja todellisuuden rajojen ylittymistä: *overly* (liian), *fantastically* (fantastisen)
8. muuta voimaa: kontrolloimaton voimaa – *insanely* (sairaana), metafyyssistä pahaa voimaa – *hellishly* (helvetillisen), metafyyssistä hyvää voimaa – *divinely* (taivaallisen), tai todellisuuden voimaa ihmiseen – *really* (todella)
9. selkeyttä: *notoriously* (pahamaineisen)
10. ei-toivottuja seurauksia: *severely* (vakavasti)

Berestnevin & Vasil'evan (mts: 27) mukaan on nähtävissä, että suurin osa tällaisista asenteellisista intensifioijista ilmaisee voimaa (1-3, 8), kokoa (4-5) ja rajoja tai niiden ylittymistä (6-7). Loput

ryhmät ilmaisevat modaleettia (9) sekä negatiivisia seurauksia (10). Tätä luokittelua hyödynnetään myöhemmin tutkimuksen aineisto-osassa.

Useimpien sanaluokkien asteeseen voidaan viitata, mikäli ne täyttävät skalaarisuusvaatimuksen eli niihin kuuluu aste (Beltrama 2016: 6). Tyypillisesti absoluuttisiin adjektiiveihin ei voi viitata intensiteettisanoilla. Absoluuttiset adjektiivit ilmaisevat ominaisuuksia, jotka joko pätevät tai eivät päde kohteeseen, kuten materiaalia (*teräksinen*), aikaa tai paikkaa (*nykyaikainen*) tai ikää (*18-vuotias*), joten tällaisen näkemyksen mukaan ei voi sanoa, että joku on esimerkiksi *erittäin kuollut*. (VISK § 606).

Martinin & Whiten (2004: 145) mukaan verbejä voidaan intensifioida melko vapaasti, joskin rajoituksiakin on. Intensifioida voidaan etenkin verbejä, jotka kuvaavat suhtautumista *You slightly misled me* (Jokseenkin johdatit minua harhaan), muutosta *They have slightly reduced the deficit* (He ovat hiukan vähentäneet hävikkii) ja vaikutusta *She helped us slightly* (Hän auttoi meitä hieman). Sen sijaan liikeverbejä ja aistimusverbejä ei Martinin & Whiten mukaan ole mahdollista intensifioida ainakaan englannissa: * *The water slightly flowed* (Vesi virtasi hieman), *He slightly/greatly watched the passing parade* (Hän katsoi kulkuetta hieman/paljon). (mp.) On tietysti epäselvää, missä määrin tällaiset yleistykset pätevät esimerkiksi suomen kieleen. Mielestäni liikeverbin esimerkki on suomeksi luonnollinen, mutta olen samaa mieltä aistimusverbien intensifioinnin mahdottomuudesta. Kulkuetta voidaan katsoa *paljon*, mutta silloin *paljon*-sana viittaa lähinnä ajalliseen keston.

Martinin & Whiten (2004) teoriassa sekä määrällistäminen että intensiteetti ovat voiman alakäsitteitä, mikä selittää sen, miksei määrällistämistä pysty kokonaan erottamaan intensiteetistä (ks. alaluku 2.1). Määrällistävät ilmaisut kuvaavat astetta numeroiden, massan tai laajuuden mukaan: *many* (moni), *large* (suuri), *heavy* (painava). Laajuudella tarkoitetaan ajan ja avaruuden läheisyyttä tai jakautumista: *recent arrival* (hiljattainen saapuminen), *nearby mountains* (läheiset vuoret); *short battle* (lyhytkestoinen taistelu), *narrowly-based support* (kapea-alainen tuki). (mts. 150–151.) Ajan ja avaruuden yksiköt ovat siis läheisiä tai kaukaisia tai ne ovat jakautuneet pienelle tai suurelle alalle: tässä mielessä ne ovat asteellisia.

Toistaiseksi olen tarkastellut intensiteettiä, joka viittaa ominaisuuden tai prosessin korkeaan asteeseen. Seuraavaksi tarkastelen intensiteettiä, jossa asteeseen viitataan epäsuorasti.

2.3.2 Epäleksikaalinen intensifiointi ja fokus

Intensiteetistä tehtäviä yleistyksiä vaikeuttaa epäleksikaalinen intensifiointi. Epäleksikaalisella intensifioinnilla Beltrama (2016) tarkoittaa intensifiointia, jossa skalaarisuusvaatimus ei täyty ja jossa ei täten ole mukana astetta perinteiseen tapaan ymmärrettynä (ks. myös Beltrama & Bochnak 2015). Tällainen intensifiointi liittyy laajempaan kontekstiin tai sanan muihin semanttisiin merkityksiin. (mts. 5.) Voisi sanoa, että astetta ilmaistaan epäsuorasti.

Martinin & Whiten (2005) suhtautumisen teoriassa tällaista ei-asteittaisten yksiköiden asteellistamista kutsutaan fokukseksi (focus) tai fokusoinniksi. Fokusointi vahvistaa tai heikentää rajoja eri luokkien ja kategorioiden välillä, ja samalla se vahvistaa tai heikentää tarkoitteiden kuulumista näihin luokkiin (mts. 37). Tällöin aste viittaakin yleensä prototyyppisyyteen. Fokusointi tapahtuu tällöin joko terävöittämällä (sharpen), jolloin ilmaistaan korkeaa prototyyppisyyttä, tai pehmentämällä (soften), jolloin prototyyppisyys ja tiettyyn luokkaan kuuluminen ovat vain osittaisia: *a true father* (oikea isä), *an apology of sorts* (eräänlainen anteeksipyyntö). Toisinaan terävöittäminen on liitetty osaksi perinteistä intensifiointia, mutta suhtautumisen teoriassa sitä käsitellään kuitenkin lähikäsitteenä (mts. 138.) Tästä syystä olen itsekin jättänyt fokusoinnin vähemmälle huomiolle.

Beltraman (2016: 230) mukaan prototyyppinen aste voi viitata jopa kaupunkeihin, henkilöihin ja ajanjaksoihin – eli asioihin, joita ei skalaarisuusvaatimuksen mukaan voisi intensifioida:

This bar is so/very/completely San Francisco. (? Tämä baari on niin San Franciscoa)³

It was a very/completely Barack Obama thing to say. (? Sen sanominen oli hyvin Barack Obamaa)

It's a very/completely 1990 shirt. (? Se paita on täysin 1990-luvulta / ? Se on täysin 1990-luvun paita)

Beltraman mukaan kaikkiin näihin sanoihin liittyy myös jokin skalaarinen ulottuvuus, kuten San Franciscon väkiluku tai koko, mutta intensiteettisana ei tosiasiassa viittaa niihin. Sen sijaan intensiteettisana viittaa näiden tarkoitteiden stereotyyppisiin ominaisuuksiin, jotka eivät liity käsitteisiin sinänsä vaan yhteiseen maailmantietoomme. Jos esimerkiksi yökerho on *niin San Franciscoa*, intensiteettisana voi viitata vaikkapa liberaaliuden tai homoystävällisyyden korkeaan asteeseen. (Beltrama 2016: 230.)

³ Kysymysmerkillä virkkeen edessä ilmaistaan, että ei olla varmoja lausuman luonnollisuudesta. Kyse on omista ehdotuksista, jotka lähinnä pyrkivät tuomaan esille alkuesimerkkien merkityksen. Toisaalta on huomattava, että vaikka esimerkit olisivatkin suomen kannalta luonnottomia, ne voidaan silti kokea ymmärrettäviksi. On huomattava myös se, että pyrimme intensiteettiin usein nimenomaan luonnottomuudella, sillä ymmärrettävät ja tavanomaiset ilmaisut voivat olla voimakkuudeltaan heikkoja.

Myös absoluuttisia adjektiiveja voidaan intensifioida, mikäli ne ymmärretään kuvaannollisesti (VISK § 606). Klecha (2014: 33) kuvailee, miten esimerkiksi sanaa *dead* (kuollut) voidaan intensifioida:

Alice: *The patient has died* (Potilas on kuollut)

Bryan: *Can he be resuscitated?* (Voidaanko hänet elvyttää?)

Alice: ? *No, he's too dead.* (? Ei, hän on liian kuollut)

Klechan mukaan intensifiointi viittaa johonkin muuhun kuin kuolleuden asteeseen: esimerkiksi siihen, että kuolemasta on kulunut liian paljon aikaa tai että potilaan keho on liian vaurioitunut. (mts. 33.) Vaikkei tällainen intensifiointi olekaan mahdollista perinteisen asteellisuuden teorian kannalta, intensifioiva funktio on mielestäni niin tässä kuin muissakin esimerkeissä luonnollinen.

Intensiteetti voi myös muuttua kokonaan subjektiiviseksi ja asteeseen perustuva merkitys voi hävitä kokonaan. Tällöin puhuja viittaa kokonaiseen ajatukseen, lauseeseen tai virkkeeseen, ja ilmaisee korkeaa tai matalaa sitoutumista siihen asiaan, josta hän puhuu. Intensiteettisanoja ei siis käytetäkään intensifiointiin vaan korostamiseen. (Athanasiadou 2007: 561.) Seuraava esimerkki selventää tällaista korostamista:

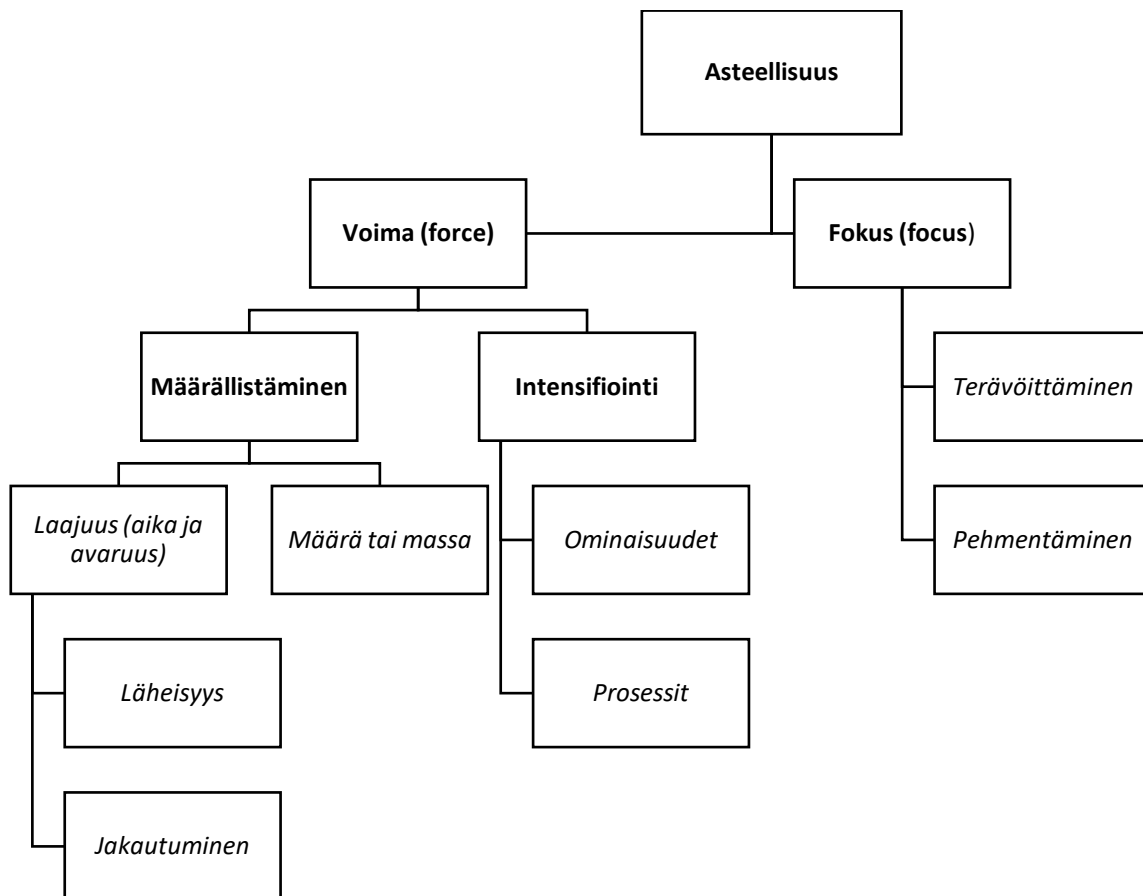
A: We understand, don't we? (Me ymmärrämme, emmekö ymmärräkin?)

B: Oh, absolutely! (Kyllä, täysin)

Vastauksessa puhuja asennoituu lausumaansa nähden ja viittaa lausuman todennäköisyyteen tai totuusarvoon (mts. 562). Tällainen intensiteetin laji havainnollistaa Labovin (1984: 43) määritelmää, jossa intensiteetti ilmaisee sosiaalista orientoitumista kielelliseen väittämään.

Epäleksikaalisen intensifioinnin käsitettä on toisaalta myös kritisoitu. Bylinina & Sudo (2015: 894) argumentoivat, että epäleksikaalinen intensifiointi liittyy lähinnä yksittäisiin semanttisesti moniulotteisiin intensifioijiin, joiden intensifioivat funktiot eivät kuitenkaan ole samanlaisia. Mielestäni huomio semanttisesta moniulotteisuudesta on aiheellinen, mutta tätä kritiikkiäkin voi kritisoida. Epäleksikaalisen intensifioinnin käsite ei tee olettamusta, että kaikkia intensifioijia voitaisiin käyttää epäleksikaalisessa merkityksessä, vaan se tarkoittaa sitä, että intensiteettiä ei voi tarkastella pelkästään leksikaalisesta näkökulmasta.

Kuva 1 havainnollistaa voiman, määrällistämisen ja fokusoinnin suhteita asteittaisuuteen.

Kuva 1. Yhteenveto asteellisista ilmauksista (Martin & White 2004: 154).

2.3.3 Intensiteettisanojen jaottelu

Seuraavaksi käsittelen leksikaalisten intensifioijien jaottelua tutkimuskirjallisuudessa. Yhteistä jaotteluille on se, että intensifioijat jaetaan joko vahvistaviin (*erittäin, täysin*) tai heikentäviin intensifioijiin (*hieman, vähän*). Teoriassa lähestytään eri tavoin sitä ongelmaa, pitäisikö keskimääräistä astetta ilmaisevat intensifioijat (*melko, aika*) eriyttää omaksi ryhmäkseen.

Intensifioijia lähestytään yleensä vahvuusasteen mukaan, vaikka niillä on myös yhteisiä kieliopillisia ominaisuuksia. Berestnevin & Vasil'evan (2016: 22) näitä ovat muun muassa se, että niille ei voi muodostaa vertailumuotoja, niitä ei voi määrittää adverbeilla eikä määritteen ja määriteosan paikkaa voi vaihtaa keskenään. Esimerkiksi Isossa suomen kieliopissa intensifioijat jaotellaan kolmeen ryhmään: intensiteettipartikkeleihin kuten *erittäin*, nominin genetiivimuotoihin kuten *hirveän*, ja muihin intensifioijiin kuten *tosi* ja *sika* (VISK § 664). Samalla Isossa suomen kieliopissa myönnetään tällaisen jaottelun vaikeus. Suomen kielessä intensifioijat ovat partikkelimaisia siksi, että ne eivät voi saada omia määritteitään (* *täysin erittäin*). Toisaalta ne ovat adverbien kaltaisia, koska niillä voidaan

määritellä esimerkiksi adverbeja ja adjektiiveja (erittäin hyvin), ja tyypillisesti partikkelit eivät ole osana lauseketta. (VISK § 853).

Toinen vaihtoehto on jaotella intensifioijat niiden vahvuuden mukaan. Intensifioijia voidaan pitää eräänlaisina apusanoina, joilla ei ole itsenäistä merkitystään (Berestnev & Vasil'eva 2016: 22). Tällainenkaan jaottelu ei silti ole ongelmaton. Quirkin ym. (1972: 439) vahvuusasteen mukaan jaottelua hankaloittavat kolme asiaa: intensifioijat muodostavat vahvuusasteeltaan spektrin, jonka jaottelu on mielivaltainen; samoja intensifioijia voidaan käyttää eri tavalla; ja eri puhujat käyttävät eri intensifioijia eri tavoin.

Aloitan intensifioijien jaottelun tarkastelun niin sanotusti vahvuusasteen yläpäästä eli intensifioijista, jotka ilmaisevat korkeaa astetta. Niin Bolinger (1972), Quirk ym. (1972) kuin Quirk ym. (1985) ottavat luokitteluissaan huomioon vahvistussanat (amplifiers), jotka nostavat astetta ylöspäin (Quirk ym. 1985: 444). Quirk ym. (1985) jakaa ne edelleen maksimoijiin ja vahvistajiin (maximizers, boosters). Nimensä mukaisesti vahvistajat ilmaisevat korkeaa astetta ja maksimoijat vastaavasti skaalan yläpäästä tai maksimia. Vahvistajia ovat esimerkiksi *terribly* (hirveän), *enormously* (valtavan) ja *deeply* (kovin); maksimoijia ovat esimerkiksi *completely* (kokonaan) ja *entirely* (täysin). Jaottelu ei ole ehdoton: joku ei välttämättä tulkitse maksimoijia kirjaimellisesti, jolloin niillä on ainoastaan vahvistava funktio. (mts. 441–445.)

Lisäksi Quirkin ym. (1972) alkuperäisessä jaottelussa korkeaa astetta ilmaisevat korostajat (emphasizers), jotka on myöhemmässä luokittelussa (Quirk ym. 1985) eriytetty intensifioijista kokonaan. Korostajat, kuten *actually* (oikeasti) ja *literally* (kirjaimellisesti), tähdentävät sitä, että puhuja puhuu totta. Vaikka ne ilmaisevat lähinnä totuusarvoa, ne voivat toimia myös vahvistajien tapaan: *He really likes her* (Hän oikeasti pitää hänestä) tarkoittaa samaa kuin *He likes her very much* (Hän pitää hänestä erittäin paljon). Verbien lisäksi samaa vahvistamista havaitaan substantiiveissa ja adjektiiveissa: *He's obviously a fool* (Hän on selvästi hölmö) tarkoittaa samaa kuin *He's a big fool* (Hän on erittäin hölmö). (Quirk ym. 1972: 440–441.) Sikäli kun muutkin intensiteettisanat ovat vahvuudeltaan subjektiivisia, puhujat saattavat aistia asteen eri tavalla joko koko korostajien ryhmässä tai yksittäisissä korostajissa (mts. 446). Myöhemmässä jaottelussa korostajia ei ole laskettu intensifioijiksi: ne ilmaisevat astetta epäsuorasti modaaliteetin kautta (Quirk ym. 1985: 583), kun taas intensifioijat viittaavat asteeseen suoremmin (mts. 599).

Ainoastaan Bolinger (1972) jakaa omaksi ryhmäkseen keskimääräistä astetta ilmaisevat intensifioijat, joita hän kutsuu kompromisoijiksi (compromisers). Kompromisoijia ovat sellaiset ilmaukset kuten

pretty (aika), *somewhat* (jokseenkin) ja *rather* (melko) (mts. 453). Ne ”viittaavat kohti jotain tiettyä normia” (mts. 455, oma suomennos) mutta samanaikaisesti pienentävät puheessa olevaa astetta hieman. Kompromisoijat ovat kenties vähättelysanoista kaikkein häilyvimpiä. Bolingerin (1972: 17) mukaan ne samanaikaisesti sekä nostavat että laskevat astetta, kuten ilmauksessa *fairly happy* (melko onnellinen). Se, miksi kompromisoijat on usein laskettu vähättelysanoihin, selittyy Athanasiadoun (2007: 555) huomautuksella: vähättelysanat eivät ilmaise pelkkää vähäistä astetta vaan usein myös osittaista tai vaivoin havaittavissa olevaa astetta.

Kolmas intuitiivisesti havaittava intensifioijien ryhmä on intensifioijat, jotka ilmaisevat matalaa astetta. Bolinger (1972) jakaa ne alentajiin ja minimoijiin (diminishers, minimizers), kun taas Quirk ym. (1972) sekä Quirk ym. (1985) kutsuvat niitä yhteisnimellä vähättelysanat (downtoners), jotka jakautuvat approksimoijiin, kompromisoijiin, alentajiin ja minimoijiin (approximators, compromisers, diminishers, minimizers). Yleisesti ottaen vähättelysanoja on kielissä vähemmän kuin vahvistussanoja (Bolinger 1972: 152).

Alentajat ilmaisevat asteskaalan alaosaa (Bolinger 1972: 17). Quirk ym. (1985) jakaa ne ilmaisullisiin alentajiin ja asenteellisiin alentajiin (expression diminishers, attitude diminishers). Edelliset, kuten *somewhat* (jokseenkin) ja *mildly* (lievästi), ilmaisevat ainoastaan osaa puheessa olevan asian asteesta: *They have always mildly disliked us* (He ovat aina lievästi karsastaneet meitä). Jälkimmäiset, kuten *only* (vain) ja *merely* (ainoastaan), ilmaisevat asenteellisemmalla tavalla, että aste on rajallinen: *I was only joking* (Minä vain laskin leikkiä). (Quirk ym. 1985: 598.)

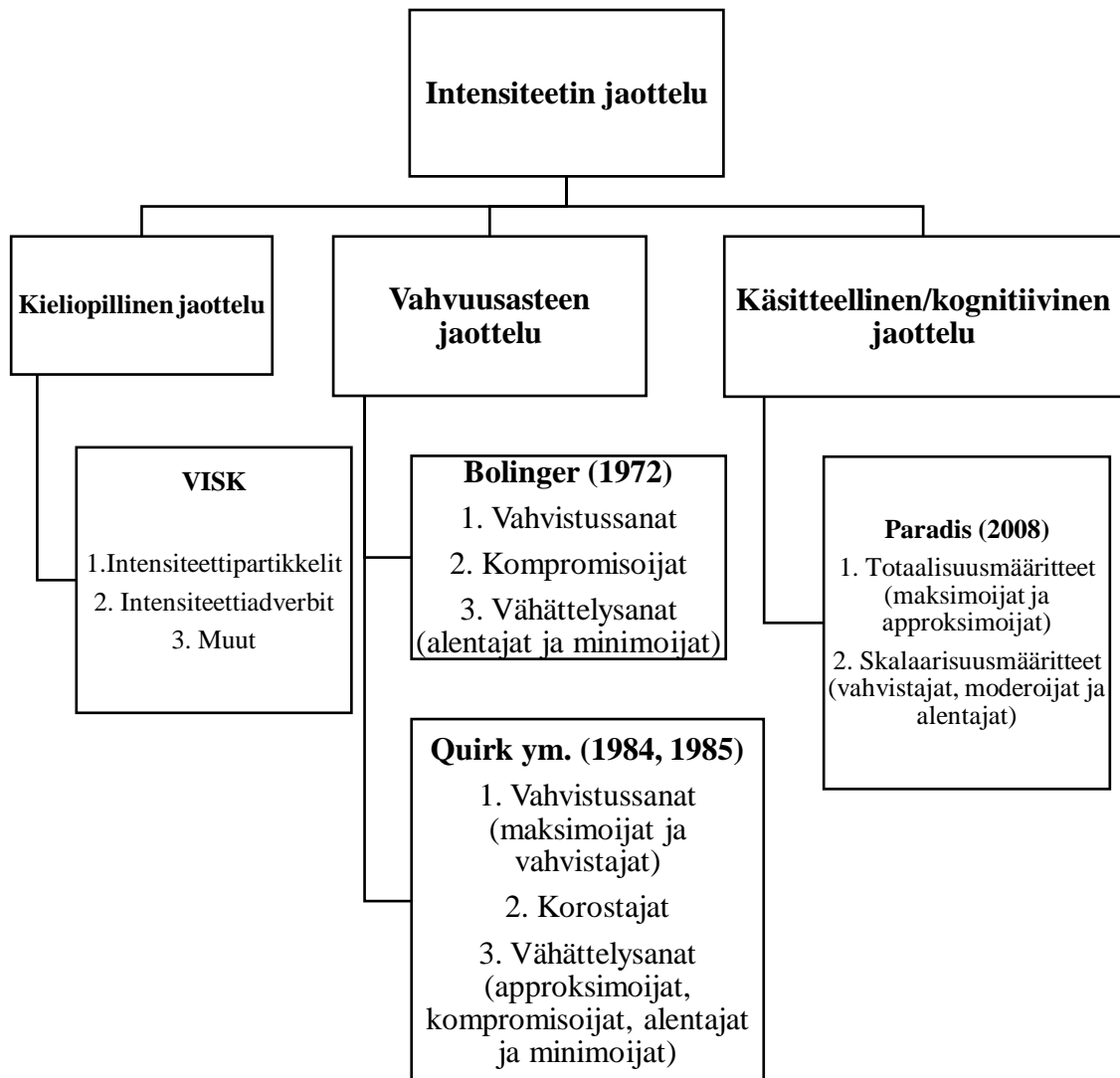
Minimoijat ovat negatiivisia maksijoihia (mts. 597). Niihin lasketaan kielto sanat (negatives) kuten *barely* (tuskin) sekä epäassertiivit (non-assertives) kuten *in the least* (lainkaan, yhtään) (Quirk ym. 1984: 452).

Vähättelysanojen viimeinen ryhmä on approksimoijat, joihin kuuluu esimerkiksi *nearly* (lähes) (mts. 453). Approksimoijien ryhmä eroaa merkittäväällä tavalla muista vähättelysanoista: kun muilla ryhmillä ilmaistaan astetta, approksimoijilla lähinnä kielletään totuusarvo siitä asiasta, josta puhutaan: *I almost resigned, but in fact I didn't* (Melkein luovutin, mutten luovuttanut). Muita vähättelysanoja ei voi käyttää tällä tapaa: * *I kind of like him, but in fact I don't like him* (* Tavallaan pidän hänestä, mutta en itse asiassa pidä hänestä). (mts. 454)

Huomionarvoinen on myös Paradisin (2008) jaottelu, jossa intensifioijat kuuluvat kahteen ryhmään: totaalisuusmääritteisiin ja skalaarisuusmääritteisiin (totality modifiers, scalarity modifiers).

Totaalisuusmääritteiksi Paradis laskee maksimoijat ja approksimoijat, ja ne ilmaisevat rajallisen ulottuvuuden maksimia tai likimääräistä maksimia (mts. 322). Tällaisen jaottelun Paradisin mukaan on se, että se ottaa huomioon intensifioijien kontekstit: sen, miten aste ymmärretään kognitiivisesti (mts. 320).

Kuva 2 havainnollistaa intensifioijien jaottelua

Kuva 2. Intensiteetin kieliopillinen, vahvuusasteen mukainen ja käsitteellinen jaottelu

Vaikka jaottelu saattaa tuntua monimutkaiselta, se voidaan tiivistää joiksikin säännönmukaisuuksiksi. Intensifioijat voidaan perinteisesti jaotella kahteen tai kolmeen pääryhmään: vahvistaviin ja heikentäviin intensifioijiin tai vahvistaviin, keskimääräistäviin (kompromisoiviin) ja heikentäviin intensifioijiin. Poikkeus tästä on Paradisin (2008) kognitiiviseen lingvistiikkaan perustuva jaottelu, jossa nämä elementit ovat kuitenkin mukana. Omassa tutkimuksessani tutkin keskimääräisen asteen

ilmaisuja osana vähättelyilmauksia. Vahvistavista ja heikentävistä ilmauksista käytän yhteisnimitystä vahvistussanat (amplifiers) ja vähättelysanat (downtoners).

Tähän mennessä olen tarkastellut intensiteettiä kielellisenä ja käsitteellisenä ilmiönä. Seuraavissa alaluvuissa käsittelen intensiteettiä oikeissa käyttöyhteyksissä: mitä on saatu selville intensiteetin variationistisesta tutkimuksesta sekä intensiteetin käännöstieteellisestä tutkimuksesta.

2.4 Intensiteetti sosiaalisena ilmiönä: variointi

Intensiteettiä on myös tutkittu variationistiselta kannalta, eli sen kannalta, miten intensiteetin yleisyys vaihtelee eri puhujaryhmissä ja tekstikonteksteissa. Beltraman (2016: 85–86) mukaan tutkimukset osoittavat yleisellä tasolla siihen, että intensifioijat jakautuvat epätasaisesti puhujien kesken. Vaikkei variationistista tutkimustietoa voikaan suoraan soveltaa intensiteetin kääntämiseen, tällainen tieto saattaa viitata siihen, että esimerkiksi nais- ja mieskääntäjät suosivat intensiteettiä eri tavalla, tai että kokenut kääntäjä voi intensiteetillä luoda illuusiota erilaisista puhujista tai rekistereistä.

Yksi keskeinen havainto on, että intensiteettisanojen suosio saattaa vaihdella pienellä aikavälillä. Sali Tagliamonte on tutkinut intensiteettisanojen käytön vaihtelua Kanadan Torontossa (Tagliamonte 2008) ja *Frendit*-televisiosarjassa vuosien 1994 ja 2002 välillä (Tagliamonte 2005). Torontossa kieltä tutkittiin *Toronto English Corpus* –korpuksen kautta, johon on tallennettu epävirallisia torontolaisten keskusteluja 2000-luvun alussa, ja jonka tiedot on tarkemmin jaoteltu iän, sukupuolen ja yhteiskuntaluokan mukaan. Yleisimmiksi intensifioijiksi paljastuivat *really*, *very*, *so* ja *pretty*. (Tagliamonte 2008: 365–368.) Esimerkiksi *really*-sana paljastui yleisimmäksi alle 30-vuotiaiden ryhmässä, mikä Tagliamonten mukaan viittaa siihen, että sana on tulossa muotiin (mts. 383).

Lisäksi Tagliamonte on tutkinut *Frendit*-televisiosarjaa siitä näkökulmasta, voidaanko sen kautta havaita kielellisiä muutoksia amerikanenglannissa; *Frendejä* voidaan pitää isona ilmiönä Yhdysvalloissa ja maailmanlaajuisesti (Tagliamonte 2005: 281–282). Tutkimuksessa käytettiin transkriptioita vuosien 1994–2002 tuotantokausista ja tutkimuskohteeksi valittiin adjektiivien intensifiointi. (mts. 284–285).

Tutkimus viittaa sekä intensiteettisanojen pysyvyyteen että uudistumiseen. Kaksi suurinta intensifioijaa, *really* ja *very*, pysyivät 8 vuoden aikajaksolla käytöltään samanlaisina. Ainoastaan *so*-intensifioijan suosio nousi kausina 3-4, laski kautena 5 ja nousi jälleen kautena 8. (mts. 290). Samalla havaittiin, että *so*-intensifioijan hajonta muuttui: kausina 4-5 sitä käytettiin korkeafrekventtisten

adjektiivien, mutta kausina 6-7 matalafrekventtisten adjektiivien kanssa. Vaikka *so*-sanankäyttö kaiken kaikkiaan siis laski, sen käyttöyhteydet eri adjektiivien kanssa laajenivat (mts. 295). Tagliamonten mukaan tämä viittaa siihen, että *so*-intensifioija on kieliopillistumassa. Samalla Tagliamonte huomauttaa, että *so*-sanankäyttö kasvoi sarjan suosion kasvaessa 5. kaudella ja laski suosion hiipuesssa kausilla 6-7. Tämä näyttää viittaavan siihen, että *so*-sanankäyttö heijasteli sen suosiota amerikanenglannissa yleensäkin. (mts. 295–297.)

On myös viitteitä siitä, että nuoret käyttävät intensifiointia enemmän kuin vanhat. Ito & Tagliamonte (2003) tutkivat korpustutkimuksessaan intensifioinnin käyttöä Yorkin kaupungissa Pohjois-Englannissa. Tulosten mukaan yli 66-vuotiaat käyttävät intensifiointia vähiten, 35–65 –vuotiaat toiseksi eniten ja 17–34 –vuotiaat puolestaan eniten. Eri-ikäiset ihmiset myös suosivat eri intensifioijia: *very* on yleisempi yli 35-vuotiaiden yorvilaisten puheessa, kun taas *really* on yleisempi alle 35-vuotiaiden puheessa. (mts. 265–267.) *Really* oli paljastunut yleisemmäksi nuorten puheessa myös Torontossa (Tagliamonte 2008), joten voi olla syytä olettaa, että ikä vaikuttaa merkittäväällä tavalla intensiteetin käyttöön.

Tutkimukset viittaavat myös siihen, että miehet ja naiset käyttävät intensifiointia eri tavalla. Hanafiyeh & Afghari (2014) tutkivat, eroaako naisten ja miesten kieli intensifioinnin, lieventämisen, varmistuskysymysten, tyhjien adjektiivien ja adverbien käytössä. Näiden ilmiöiden frekvenssit laskettiin sukupuolittain kuudessa englanninkielisessä elokuvassa. Naiset käyttivät intensifiointia moninkertaisesti miehiin verrattuna ja kaikissa muissakin ryhmissä adverbejä lukuunottamatta oli merkittäviä eroja. Samanlaisia eroja on löytänyt Macaulay (2006), joka tutki *pure*-intensifioijan käyttöä glasgowilaisten teini-ikäisten puheessa. Tutkimuksessa oli tietoja kolmelta eri ajalta, vuosilta 1997, 2003 ja 2004. *Pure*-sanankäyttö oli tilastollisesti merkittäväällä tasolla yliedustettuna teini-ikäisten tyttöjen puheessa vuonna 1997 ja 2003. (mts. 269–270.)

On hankala sanoa, missä määrin esimerkiksi teini-ikäisten tyttöjen intensifioinnin käyttö voidaan yleistää naisiin, mutta yhdessä Hanafiyehin & Afgharin (2014) ja Macaulayn (2006) tulokset viittaavat siihen, että intensifiointi on yleisempää naisten kielessä. Hanafiyeh & Afghari (2014) selittävät eroja sillä, että sukupuolet käyttävät kieltä yhteiskunnan odotusten mukaan (mts. 1175). Samalla he uskovat, että naiset ja miehet painottavat eri tavalla esimerkiksi statusta ja läheisyyttä, tietoa ja tunteita sekä käskyjä ja pyyntöjä (mts. 1169). Toisaalta tulosten yleistettävyyttä hankaloittaa se, etteivät Ito & Tagliamonte (2003) pystyneet todistamaan miesten ja naisten käyttämän intensifioinnin tilastollista eroa yorvilaisten puheessa: keski-ikäisten ikäryhmässä sukupuoli ennusti

really-sanan käyttöä parhaiten siten, että naiset käyttivät sitä useammin, mutta tulokset eivät olleet merkittäviä muissa ikäryhmissä (mts. 275).

Myös koulutustausta ja yhteiskunnallinen asema voivat vaikuttaa intensifioinnin käyttöön. Ito & Tagliamonte (2003) havaitsivat, että korkeasti koulutetut nuoret ja keski-ikäiset käyttävät *really*-sanaa muita ryhmiä enemmän, ja että koulutuksen tilastollisesti merkittävä vaikutus on säännönmukainen (mts. 275). Samaan sävyyn Macaulay (2006) kirjoittaa, että *pure*-sananeleistymisen glasgowilaisten työväenluokkaan kuuluvien nuorten puheessa aikavälillä 1994–2004 viittaa siihen, että nuorten puheeseen on muodostunut kielellisiä normeja, joiden muodostumiseen aikuiset eivät välttämättä ole vaikuttaneet. *Pure*-sananeleistymisen lisäksi glasgowilaisnuoret ovat alkaneet käyttää omia intensiteettisanojaan kutean *heavy*, *healthy* ja *mad*. (mts. 280.) Tämä viittaa siihen, ettei intensifioijien käyttö useinkaan ole täysin neutraalia vaan myös ilmaisee puhujan kuulumista tiettyyn ryhmään – mikä tietysti pätee muihinkin kielen ilmiöihin.

Intensiteetin variationistisen tutkimuksen mukaan intensifioivat ilmaisut eivät siis jakaudu kielessä tasaisesti, vaan niiden esiintymiseen vaikuttavat ajalliset muutokset sekä puhujien sukupuoli, ikä, koulutustaso ja yhteiskunnallinen asema. Toistaiseksi ei ole tietoa siitä, miten esimerkiksi eri-ikäiset kääntäjät tai kirjailijat käyttävät intensifiointia, mutta toisaalta ei ole syytä olettaa, ettei näillä tekijöillä olisi vaikutusta. Olen pyrkinyt huomioimaan nämä ekstralingvistiset tekijät tutkimuksen alakorpuksia koostaessani siten, ettei esimerkiksi nais- tai mieskääntäjien asema korostuisi liiallisesti. Lisäksi intensiteetin variationistinen tutkimus herättää kysymyksen siitä, voidaanko samanlaisia stereotypioita tai tiedostamattomia havaintoja kielenkäytöstä käyttää myös fiktiivisen tekstin sisällä: käyttävätkö esimerkiksi naispäähenkilöt intensifiointia useimmin kuin miespäähenkilöt?

2.5 Intensiteetti käännöksissä

Suurin osa intensiteetin tutkimuksesta on ollut lingvististä. Tästä huolimatta aiheesta löytyy myös käännöstieteellisiä tutkimuksia, joissa intensiteettiä on tutkittu käännössuomen ja tilastollisen merkittävyyden kannalta (Jantunen 2004), sekä osana kääntäjän eksplikointia (Munday 2012, Olohan 2012). Lisäksi intensiteetin kääntämisen ongelmia on lähestytty teoreettisemmalla tasolla (Mahmood 2015).

Mahmoodin (2015) mukaan intensifioivat ilmaisut voidaan ymmärtää puheakteina, joiden tärkeimmät osa-alueet ovat vaikuttaminen, pilkkaaminen, suostuttelu ja ihailu. Nämä puheaktit saavat voimaa liioittelusta, johon yleensä käytetään intensifiointia. (mts. 25.) Mahmoodin mukaan

intensiteetin kääntämistä vaikeuttavat esimerkiksi intensifioijien epämääräisyys, häilyväisyys sekä monikäyttöisyys. Esimerkki intensifioijien epämääräisyydestä on englannin *quite*, joka voi olla sekä vähättely- että vahvistussana ja joka voidaan epämääräisessä kontekstissa tulkita kummin vain. Intensifioinnin häilyvyys sen sijaan näkyy sekä yksittäisten intensifioijien että intensifioijien eri ryhmien välillä. Intensifioijat ovat osin synonyymisiä, joten aina ei voi sanoa, miksi jokin intensifioija toimii tietyssä kontekstissa, muttei toisessa. Häilyvyys näkyy myös ryhmien välillä siten, ettei esimerkiksi maksimoijia ja vahvistajia aina pysty erottamaan toisistaan. Lisäksi kääntämistä vaikeuttaa ajoittainen puheaktinen limittyminen: yksittäisessä virkkeessä saatetaan yhdellä ainoalla intensifioijalla samaan aikaan esimerkiksi varoittaa, pyytää, syyttää ja uhkailla, jolloin intensiteetin kääntäminen saattaa vaatia sitä, että joitain puheakteja jätetään huomioimatta. Intensiteetin kääntäminen vaatii siis Mahmoodin mukaan myös viestin tarkoituksen oikeaa tulkintaa sekä tietoa vastaanottajien viestinnällisistä odotuksista ja ennakkotiedoista. (mts. 29–30.) Toki oikea tulkinta ja ennakkotietojen pohdinta pätee kääntämiseen yleensäkin, mutta se pätee erityisesti intensifioijiin niiden semanttisen ja pragmaattisen monimutkaisuuden vuoksi.

Tällainen viestinnällisten odotuksien ja ennakkotietojen huomiointi saattaa selittää muutamassa tapaustutkimuksessa tehtyjä havaintoja. Munday (2012) on tutkinut niitä muutoksia, joita kääntäjät tekevät käännöksen raakaversioon. Tutkimuskohteena oli ranskalaiskirjailija Georges Perecin *La Vie mode d'emploi* (1978), jonka on kääntänyt David Bellos nimellä *Life: A User's Manual* (1987). Bellosin käännös on erikoinen sikäli, että käännöstyöstä on jäänyt jälkeen muistiinpanoja, raakaversioita ja kirjeenvaihtoa (Munday 2012: 121–123). Munday tutki yhtä kirjan kappaletta, johon kääntäjä oli raakaversiota viimeistellessään tehnyt huomattavan paljon muutoksia: osa näistä oli sanastollisia muutoksia, osa syntaksin ja kieliopin muutoksia, osa lisäyksiä ja niin edelleen. Osa tehdyistä lisäyksistä liittyy asteen vahvistamiseen intensiteettimääritteellä, jota ei ollut lähtötekstissä: esimerkiksi *a single entrance* on muuttunut muotoon *and only a single entrance, a special place of relaxation* on muuttunut muotoon *a very special place of relaxation*. Mundayn mukaan tämä viittaa siihen, että kääntäjä voi liioitella lähdetekstin piirteitä joko osana käännöksen muokkausta tai eksplikointia. (mts. 126–127.)

Intensiteetissä tapahtuvaan eksplikointiin viittaavat myös Olohanin (2012) havainnot. Olohan tutki lieventävää tai epämääräistä kieltä (engl. hedging) käännetyn ja kääntämättömän kielen korpuksissa, ja osana lieventämistä tarkasteltiin neljää moderatiivista intensifioijaa. Näitä olivat *fairly*, *pretty*, *quite* ja *rather*, ja tutkimuksessa havaittiin, että niitä käytettiin vähemmän käännettyissä kuin kääntämättömissä teksteissä. (mts. 142.) Olohanin mukaan moderioijien vähyys käännöskielessä voi

johtua joko korpuksen rakenteesta tai siitä, että kääntäjät tietoisesti tai tiedostamatta välttävät moderoijien käyttöä. Olohanin mukaan keskimääräisen asteen ilmaisut tekevät tekstistä samanaikaisesti tarkempia ja epätarkempia: toisaalta ne lisäävät tiedon ominaisuuden asteesta, mutta toisaalta ne rajoittavat tuon asteen tarkemman määrittelemisen. Toisin sanoen moderoijan poistaminen ei välttämättä tarkenna merkitystä, mutta se poistaa tekstistä tiedon epämääräisestä asteesta, ja täten lukijan ei tarvitse tulkita asteen määrää. (mts. 143.) Mielestäni samanlainen päättely saattaa johtaa muiden intensifioijien yliedustumiseen käännöskielessä: jos merkityksiä vahvistetaan ja heikennetään intensifioijilla, niiden asteen tulkinta on helpompaa, vaikka ne eivät välttämättä vastaakaan lähtötekstiä.

Myös vastakkaisesta ilmiöstä eli eräiden intensifioijien yliedustumisesta käännöskielessä on tehty havaintoja. Jantunen (2004), joka itse puhui intensifioijien sijaan astemääritteistä, tutki astemääritteitä *hyvin*, *kovin* ja *oikein*, sekä niiden käyttöä käännetyissä ja kääntämättömissä teksteissä. Jantunen perusti tutkimuksensa olettamukselle, että synonyymiset sanat säilyvät kielessä sen takia, että ne alkavat erikoistua kontekstuaalisesti. Tutkimuksen päätavoitteena olikin tutkia käännetyin ja kääntämättömän kielen välisiä mahdollisia kontekstuaalisia valintoja. (mts. 1-3). Kirjoitan seuraavaksi tarkemmin Jantunen tutkimuksesta, sillä sen perusajatus on hyvin samanlainen kuin omassa tutkimuksessani, joskin Jantunen tutki frekvenssien yli- ja aliedustumista vain osana kontekstin tutkimusta.

Jantunen (2004) käytti tutkimuksessaan Joensuun yliopistolla koottua Käännössuomen korpusta (KSK), joka oli tutkimuksessa jaettu kolmeen osaan: alkuperäissuomen korpukseen (AS-aineisto), monilähdekieliseen käännössuomen korpukseen (KSM-aineisto), jossa oli mukana myös käännöksiä venäjästä, sekä yksilähdekieliseen käännössuomen korpukseen (KSE-aineisto), jossa oli lähdekielenä englanti. Englannin alakorpusta Jantunen perusteli sillä, että KSK:ssä ainoastaan englannista suomennettuja tekstejä oli niin paljon, että niille voitiin luoda oma korpuksensa. Alakorpusten edustavuudessa kiinnitettiin huomiota siihen, että a) kaikissa alakorpuksissa on vain kertomakirjallisuutta b) että kultakin kirjoittajalta on vain yksi teos ja että tekstit ovat suunnilleen yhtä pitkiä c) että korpuksat ovat samankokoisia d) ettei yksi kieli korostu liikaa KSM-aineistossa – vaikka todellisuudessa englanti dominoi kaikissa genreissä ja jotkut kielet olivat edustettuina heikosti (mts. 66–68.)

Mainittujen astemääritteiden yli- ja aliedustuminen eri aineistoissa laskettiin kahdella menetelmällä, χ^2 -testillä ja erillisellä laskentakaavalla. Tulokset olivat samanlaisia. X^2 -testillä laskettuna havaittiin,

että käännöskielessä astemääritteitä käytettiin enemmän, mutta tämä ei pätenyt englannista käännettyihin teksteihin. (mts. 153.)

Seuraavaksi eroja vertailtiin Johanssonin (1990) laskentakaavalla (ks. tarkemmin luku 3.3). Tulokset osoittavat, että kaikki valitut astemääritteet ovat yliedustettuja käännössuomessa, ja kyseisellä laskukaavalla myös alkuperäissuomen ja englannista käännettyjen (AS. vs. KSE) tekstien välille löydettiin eroja, toisin kuin χ^2 -testillä. Sen sijaan lähdekielellä ei ole suurta vaikutusta, sillä KSM-aineiston ja KSE-aineiston erot ovat lähellä nollaa. (mts. 154.) Mielestäni tulokset ovat hyvin mielenkiintoisia: se, että intensifiointi on yliedustettuna käännöskielessä, mutta ei eri lähdekielten välillä, herättää kysymyksen, onko kyse jopa käännösuniversaalista. Käännösuniversaalien kriteerinähän pidetään usein sitä, että se pätee kaikkeen kääntämiseen lähdekielestä riippumatta.

Jantusen (2004) tutkimukselle voi tietysti esittää myös kritiikkiä. Kolmen intensifioijan otosta voidaan pitää intensiteetin ymmärtämisen kannalta melko pienenä, eikä tutkimuksessa huomioitu esimerkiksi *hyvin*-sanon monimerkityksisyyttä: se voi olla joko tavan adverbi tai määritteenä toimiva intensifioija. Tulosten yleistettävyyttä heikentää myös se, että keskityttiin ainoastaan synonyymisiin ja ainoastaan vahvistaviin intensifioijiin. Osa intensifioijista on selvästi sekä merkitykseltään että vahvuusasteeltaan erilaisia: esimerkiksi *hyvin* ja *täysin* eivät ole synonyymisiä ja *hyvin* ja *melko* kuvastavat astetta eri näkökulmista. On hankala sanoa, missä määrin tällaiset tulokset voi ylistää esimerkiksi vähättelysanojen yli- ja aliedustumiseen. Osaltaan tutkimukseni paikkaakin näitä ongelmakohtia: tutkin sekä vahvistus- että vähättelysanoja ja sekä synonyymisiä että asteeltaan erilaisia intensifioijia. Lisäksi olen pyrkinyt huomioimaan intensifioijien monimerkityksisyyden (ks. tarkemmin alaluku 3.2.2 konkordanssien suodattamisesta).

Sekä Mundayn (2012), Olohanin (2012) että Jantusen (2004) tutkimukset siis viittaavat siihen, että intensifioinnin kääntämisessä tapahtuu jotain erityistä. Todennäköisiä syitä tälle ovat esimerkiksi Mahmoodin (2015) esittelemät intensiteetin semanttiset ja pragmaattiset tulkinnanvaraisuudet tai Mundayn (2012) ja Olohanin (2012) näkemys kääntäjän eksplikoinnista. Oman tutkimukseni tarkoitus onkin tuottaa laajalti kaunokirjallisuuteen yleistettävää tietoa, joka paikkaa Jantusen (2004) tutkimuksen puitteita: intensifiointia on tutkittava laajemmin ja vahvemmillä tilastollisilla menetelmillä, jotta johtopäätöksiä yli- tai aliedustumisesta voidaan tehdä.

2.6 Yhteenveto

Intensiteetti on moniulotteinen ilmiö, johon liittyy sekä kielellinen, sosiaalinen että kognitiivinen luonne. Se liittyy sekä kielenulkoisiin ilmiöihin kuten käsitteiden asteellisuuteen että kielen ekspressiivisyyteen, kuten suhtautumisen ilmaisuihin. Yksittäiset sanastolliset intensifioijat voivat viitata joko asteeseen, prototyypisyyteen tai kuvaannolliseen asteeseen tai virkkeen totuusarvoon. Lisäksi tutkimuksissa on havaittu, että intensiteettisanojen käyttöön vaikuttaa puhujan ikä, sukupuoli, koulutustausta sekä sosiaalinen asema. Käännöskieltä tutkimalla on havaittu, että vahvistussanat yliedustuvat ja vähättelysanat aliedustuvat käännettyssä kielessä – mahdollisesti osana eksplisiittistä käännösstrategiaa.

3 AINEISTON JA MENETELMÄN TARKEMPI KUVAUS

Luku 3 on aineiston ja menetelmän tarkempi kuvaus. Koska menetelmäni on hyvin monivaiheinen, koin paremmaksi selittää sen analyysissä kuin perusteellisesti johdannossa. Aloitan luvun pienellä teoriaosalla siitä, mitä korpuksen edustavuus tarkoittaa teoreettisesti. Sen jälkeen tarkastelen omien alakorpusteni edustavuutta sekä kerron siitä, kuinka olen valinnut aineistoni ja suodattanut hakutuloksia. Kerron myös tilastollisen testaamisen perusteista sekä käyttämästäni testeistä.

3.1 Korpusten edustavuus

3.1.1 Korpusten edustavuus teoreettisesti

Käännös- ja kielitieteellisessä korpustutkimuksessa oleellista on yleensä korpusten vertailu ja tätä kautta kielen deskriptiivinen kuvailu. Tällaisia verrattavia aineistoja, joita voi olla kaksi tai useampia, kutsutaan alakorpuksiksi. (Zanettin 2012: 10.) Biberin (1993: 244) mukaan korpustutkimuksella voidaan tutkia kielenkäyttöä aivan omanlaisessaan mittakaavassa: korpustutkimus tarjoaa vankan perustan empiirisille havainnoille ja yleistyksille kielestä. Tärkeää on kuitenkin huomata, että tällaisia yleistyksiä voidaan luotettavasti tehdä vain silloin, kun korpus on edustava.

Ennen kuin korpuksen edustavuutta voi pohtia tarkemmin, on ymmärrettävä, että korpus on aina otos laajemmasta tekstien valikoimasta. McEneryn & Wilsonin (2001: 29) mukaan on mahdotonta tutkia jonkin kielen tai kielivariantin kaikkia lausumia. On siis luotava otos kyseisestä kielivariantista, ja luonnollisesti haluamme otoksen, joka edustaa tutkittavaa ilmiötä (mts. 30).

Mitä edustavuus sitten on, teoreettisesta näkökulmasta? Biberin mukaan edustavuudella tarkoitetaan sitä, missä määrin ”otokseen sisältyy koko populaatiossa läsnä oleva vaihtelu”. Edustavuuteen liittyy kysymys esimerkiksi alakorpusten koosta ja niihin liitettävien tekstien määrästä. (mts. 244.) Toisaalta myös korpuksen rakennetta on pohdittava (Zanettin 2012: 48).

Korpusten tai alakorpusten ideaalikoosta on esitetty eriäviä mielipiteitä. Esimerkiksi Zanettinin (2012: 41) mukaan korpuksen koon pitää olla ”merkittävä”, mutta hänen mukaansa korpuksen koossa on merkitystä myös sillä, mitä varten se on luotu. Hieman samaan sävyyn Biber (1993: 243) kirjoittaa, että korpuksen on otettava huomioon se, että kieltä ja sen yksiköitä käytetään populaatiossa vaihtelevasti niin tekstien välillä kuin niiden sisälläkin. Ymmärrän tämän siten, että esimerkiksi hyvin yleisestä kielen ilmiöstä voidaan tehdä yleistyksiä pienelläkin korpuksella, mutta jos ilmiö on

harvinainen, myös korpuksen täytyy olla suurempi. Tulkitsen siis Zanettinin ”merkittävyyden” lähinnä tilastolliseksi merkittävyydeksi. McEneryn & Wilsonin (2009: 78) mukaan korpuksen koko ei takaakaan suoraan sen edustavuutta, ja pienen korpuksen ongelma on lähinnä se, että siitä saa luotettavia tuloksia vain korkeafrekventtisistä ilmiöistä. Pieni korpus voi hankaloittaa myös eräitä tilastollisia testejä, jotka vaativat toimiakseen minimifrekvenssit (mts. 77).

Toisena korpuksen koostamisen kysymyksenä voidaan pitää korpuksen rakennetta. Vaikka Biber (1993: 243) mainitseekin tekstien määrän yhtenä pohdittavana kysymyksenä, hän ei tarkastele korpuksen rakennetta niinkään siihen liitettävien tekstien määränä, vaan hän lähestyy aihetta laadullisemmin. Kielellisen varioinnin lisäksi korpuksen pitää nimittäin heijastella myös populaation tekstien variointia: korpukseen liitettävien tekstien valikoiman pitää olla samanlainen kuin populaatiossa. Jos esimerkiksi olisi tavoite tehdä yleistyksiä kokonaisesta kielestä, populaationa olisi kieli X ja sen kaikki tekstit, joita otoksen pitäisi sitten heijastella. (mts. 243–244.) McEnery & Wilson (2001: 30) ilmaisevat asian siten, että on pyrittävä löytämään hyvin laajalti erilaisia kirjailijoita ja genrejä, jotka yhdessä tasapainottavat eroja korpuksen sisällä.

Korpuksen koostamista voidaan tarkastella siis sekä kielelliseltä että tekstuaaliselta kannalta: korpuksen eli otoksen pitäisi olla sekä kielelliseltä että tekstuaaliselta vaihtelultaan samanlainen kuin tavoitepopulaatio. Toisaalta teknisten kysymysten sijaan asiaa voidaan lähestyä myös käytännön ja tieteenfilosofian kannalta. Toury (2012) kirjoittaakin yleisestä kielellisten säännönmukaisuuksien etsimisestä, että ”- - halu ottaa kaikki mahdolliset asiat huomioon ei ole kannattavaa” (mts. 71). Korpuksen ideaalisuutta voi siis lähestyä siltä kannalta, kuinka käytännöllinen sellainen on koostaa. On myös huomattava se, että vaikka Zanettinin (2012: 46) mukaan edustavuutta voidaan tarkastella deskriptiivisesti, siihen liittyy aina myös normatiivinen näkökulma: kuka lopulta päättää, millä kriteereillä korpus on edustava?

3.1.2 Tutkielman alakorpusten edustavuus

Kun korpuksen edustavuutta on tarkasteltu teoreettiselta kannalta, tarkastelu voidaan siirtää omaan aineistooni. Tässä osiossa vertailen korpuksia tutkimuksen kannalta tärkeimpien muuttujien mukaan. Näitä ovat sanamäärät, tekstien määrät, STTR (standardized type-token –ratio), genre, julkaisuvuosi ja kirjoittajan sukupuoli.

Ensimmäinen korpus on alkusuomen korpus eli AS-korpus tai AS-aineisto, jossa on alun perin suomeksi kirjoitettua aineistoa, toinen on käännössuomen korpus eli KS-korpus tai KS-aineisto, jossa

on venäjältä suomennettua aineistoa. Myös kaikki AS-korpuksen teokset ovat sellaisia, jotka on myöhemmin käännetty venäjäksi. Tässä valinnassa on käytetty apuna *Suomen kirjallisuuden käännökset* –tietokantaa (<http://dbgw.finlit.fi/kaannokset/>). Näillä venäjännöksillä on tutkielmassa vain nimellinen rooli, mutta venäjännösten huomiointi mahdollistaa jatkotutkimusten laajentamisen molempiin kielipareihin.

Molempiin alakorpuksiin sisältyy noin puoli miljoonaa sanaa, ne ovat kaunokirjallisuuden korpuksia, ja ne on pyritty koostamaan mahdollisimman monipuolisiksi. Korpusten yleistiedot on esitelty taulukossa 3, ja teosten tarkemmat tiedot on ilmoitettu Liitteessä 1.

Taulukko 3. Yhteenveto korpusten yleistiedoista

	AS-aineisto	KS-aineisto
Sanamäärä	479468	495356
Tekstien määrä	10	10
STTR (keskiarvo pyöristettynä)	72	75
Teosten julkaisuvuodet	2001–2014	2003–2015
Genret	psykologiset romaanit, rikoskirjallisuus, humori/satiiri, scifi/fantasia, historialliset romaanit, romantiikka	psykologiset romaanit, rikoskirjallisuus, humori/satiiri, , scifi/fantasia, historialliset romaanit, sukuromaanit
Nais- ja mieskirjoittajien osuudet	50 % -50 %	50 % -50 %

Korpuksen koko on tutkimukseni kannalta tärkeä kriteeri, sillä haluan löytää yleistettäviä tuloksia. Ovatko alakorpukseni edustavia? Mielestäni ei ole kyse pienistä muttei valtavistakaan alakorpuksista. Yksittäin tarkasteltuna ne saattavat vaikuttavat pieniltä: AS-aineistossa on 479468 sanaa, KS-aineistossa 495356, mutta yhteensä aineistonani on 974824 sanaa, eli noin miljoonan sanan korpus.

Aineistoani ei ole kuitenkaan syytä verrata mihin tahansa korpukseen, sillä on kyse kaunokirjallisuuden aineistosta. Vaikkapa asiatekstien korpuksia voi koota kirjoittamalla skriptin, joka esimerkiksi lataa internetistä tekstejä eräillä kriteereillä, ja näin voidaan helposti koota jopa satojen miljoonien sanojen korpus. Kaunokirjallisuuden korpuksen tekeminen on hitaampaa: siihen kuuluu tekstien skannaus ja tunnistaminen tekstinkäsittelyohjelmalla ja yleensä myös tekstisegmenttien kohdistus, mikäli käännöksiä halutaan verrata alkuperäisteksteihin. Työmäärältään tarkasteltuna kyseessä onkin keskisuuri tai suuri korpus. Suomen korpuksen teksteistä olen skannannut 3/10 eli 30 %, suomennosten korpuksesta jopa 6/10 eli 60 %. Yhteensä olen itse hankkinut 9/20 eli 45 % aineistosta, käytännössä puolet siitä. Kyse on siis merkittävästä korpuksesta, ja tämä kuvastaa myös tutkimukseni ajankohtaisuutta: modernia suomalaista kaunokirjallisuutta, sekä käännettyä että kääntämätöntä, on korpuskäytössä vähän.

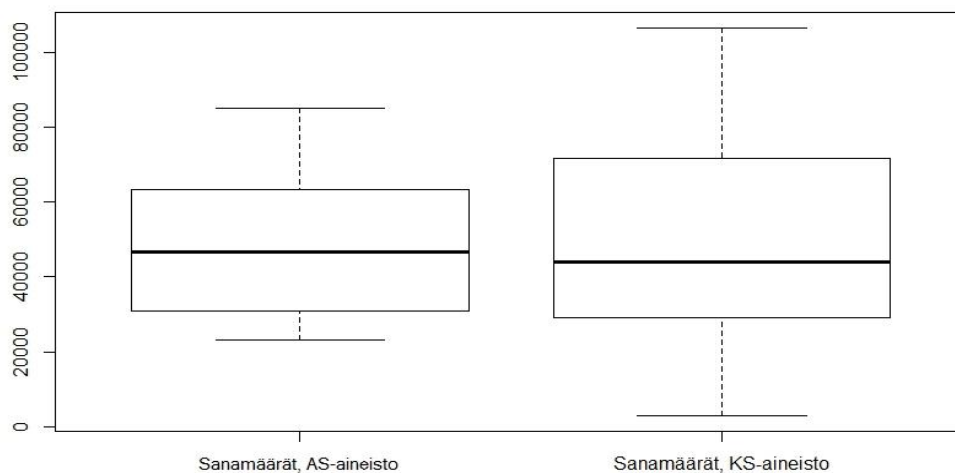
Miljoonan sanan korpus on myös leksikaalisen intensifioinnin kannalta merkittävä. Leksikaalinen intensifiointi ei ole harvinainen ilmiö, mutta se ei myöskään ole ilmiö, joka olisi läsnä kaikkien tekstien kaikissa kohdissa. Koska kyse on tavallisesta ilmiöstä, satojen miljoonien sanojen korpusta ei siis tarvita, jotta voitaisiin tehdä tilastollisia johtopäätöksiä. Tilastolliselta kannalta alakorpuksat ovat sopusuhtaisia: suomennosten korpus on hieman pidempi (495356 vs. 479468 sanaa), mutta eroa tuskin voi pitää suurena. Käytännössä pyrin tekemään korpuksista lähes täysin samansuuruiset, mutta se osoittautui hankalaksi: tutkijan pitäisi kyetä arvioimaan, kuinka paljon esimerkiksi 200 sivun ja 250 sivun teokset eroavat sanamäärältään.

Myös tekstien määrältään korpuksat ovat verrattavissa keskenään: päätin etukäteen, että molempiin tulee 10 tekstiä, yhteensä siis 20 tekstiä. Poikkeuksen tekee Ljudmila Ulitskajan *Naisten valheet* (2010), jonka on suomentanut Arja Pikkupeura. Teos sisältää kuusi novellia, jotka yhdistyvät romaaniksi: romaanissa tarkastellaan valheellisia naisia ja sitä, kuinka he linkittyvät päähenkilö Ženjan elämään. Alkuperäisessä ParRus-korpuksessa teos olikin jaettu kuuteen erilliseen osaan. Tämä on varmaankin tehty tutkimussyistä, ja koska kyse on normaalimittaisesta romaanista, *Naisten valheita* voidaan tarkastella yhtenä romaanina. Näin myös alakorpuksat ovat yhteneviä tekstien määrältään. Ulitskajan teoksen halusin sisällyttää aineistoon, jotta käännöskorpukseen saataisiin lisää naiskirjailijoita (sukupuolijakaumasta myöhemmin). Ulitskaja on myös merkittävä moderni venäläinen kirjailija.

Tekstien pituudessa esiintyy hajontaa, jonka voi nähdä silmämääräisestikin (Liite 1). Aineistossa on muutama erittäin pitkä teksti: AS-korpuksessa Sari Luhtasen & Mikko Oikkosen *Nymfit* –

Montpellierin legenda, jossa on yhteensä 85048 sanaa, sekä KS-korpuksesta Nikolai Shmeljovin *Matkalla minä sairastuin* sekä Aleksandra Marininan *Kaikesta täytyy maksaa*, joissa on 93116 ja 106534 sanaa. Käännöskorpukseen Shmeljovin ja Marininan teokset päätyivät siksi, että ne olivat jo käytettävissä sähköisesti. Luhtasen & Oikkosen teoksen valitsin siksi, että skannauksen loppuvaiheessa huomasin, että KS-korpuksesta on tulossa huomattavasti AS-korpusta isompi, ellei AS-korpukseen liitetä jotain pidempää tekstiä. Loppujen lopuksi KS- korpuksesta tuli silti hieman suurempi. Toisaalta tekstien pituuden kannalta on huomioitava se, mitä on kirjoitettu korpuksen kielellisestä ja tekstuaalisesta varioinnista (ks. Biber 1993, McEnery & Wilson 2001). Kun variointi otetaan huomioon, pitkät tekstit eivät ole aineistoni heikkous vaan tavoiteltava asia: aineistossa on hyvä olla sekä lyhyitä ja pitkiä tekstejä, ei ainoastaan joko tai. Nämä tekstit olen valinnut myös muista syistä, esimerkiksi siitä syystä, että ne ovat olleet haluttua genreä tai tasapainottaneet mies- ja naiskirjailijoiden osuutta aineistossa. Palaan tähän aiheeseen hieman myöhemmin.

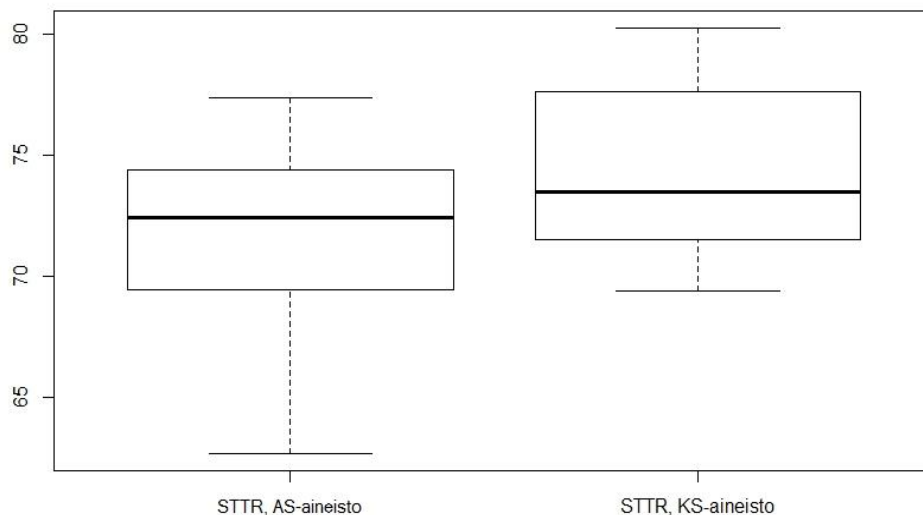
Silmämääräisen tarkastelun lisäksi tekstien hajontaa voidaan tarkastella myös graafisesti esimerkiksi laatikko-jana -kuviolla (boxplot), jonka voi luoda RStudioissa komennolla `boxplot(x, y)`. Sanamäärien pituudet aineistoittain on havainnollistettu kuvassa 3.

Kuva 3. Sanamäärien hajonta korpuksissa

Kuvasta 3 nähdään, että vaikka sekä AS- että KS-aineistossa onkin pitkiä tekstejä, suurin osa teksteistä on pituudeltaan noin 40000–60000 sanaa. AS-aineistossa sanamäärien keskiarvo on 47946, KS-aineistossa 49535.

Toinen yleinen tunnusluku on STTR (standardized type-token ratio) eli standardisoitu sana-sane – suhde. Yksinkertaisesti STTR mittaa sanaston vaihtelevuutta siten, että matala STTR tarkoittaa tekstin toisteisuutta, kun taas korkea STTR kertoo kielen rikkaudesta tai vaihtelevuudesta. Tunnusluvut on havainnollistettu kuvassa 4.

Kuva 4. STTR korpuksissa.

Kuvan 4 y-akselin alkaminen 60:stä saa erot näyttämään hieman todellista suuremmilta, mutta akselin aloittaminen nolasta teki kuvasta liian pienen. Yllättävänä voi pitää sitä, että KS-aineiston STTR-luvut ovat kauttaaltaan korkeammat kuin AS-aineiston. Toisin sanoen korpuksset ovat epäyhteneviä siten, että käännössuomen korpuksen kieli on rikkaampaa tai vaihtelevampaa. Toisaalta erot ovat aika pieniä: molemmissa aineistoissa STTR-luvut asettuvat pääsääntöisesti välille 70–80. AS-aineistossa STTR:n keskiarvo on 72, kun taas KS-aineistossa se on 75.

Tähän mennessä olen tarkastellut korpusten kokoa sekä niiden kielellisiä ominaisuuksia. Korpuksen rakenne on kvalitatiivisempi tarkastelukohde, ja rakenteessa olemme kiinnostuneita ensisijaisesti niistä genreistä, joita alakorpuksissa on. Genret ovat aineistoni subjektiivisin osa: kunkin teoksen genre voidaan määritellä painottaen eri asioita, ja on myös mahdollista, että jokin teos on genrejen yhdistelmä. Esimerkiksi *Nymfit – Montpellierin legenda* on romanttista jännityskirjallisuutta tai romanttista fantasiakirjallisuutta. Olenkin lähestynyt genrejä käytännöllisesti ja käyttänyt apuna Kirjasampo-palvelua (www.kirjasampo.fi), joka on suomalaisten kirjastojen valtakunnallinen

kirjallisuuden tietopalvelu. Olen määritellyt teosten genren sen mukaan, mitä palvelussa sanotaan kustakin teoksesta.

Alakorpusten genrevalikoimasta voi sanoa, että kyse ei ole yksipuolisista, muttei kaiken kattavistakaan korpuksista. Alakorpusten genrejä on vertailtu taulukossa 4.

Taulukko 4. Kirjallisuusgenret aineistoittain

Genre	AS-aineisto, kpl	KS-aineisto, kpl
Psykologiset romaanit	3 (Salminen, Haahtela, Lähde)	1 (Ulitskaja)
Rikoskirjallisuus	1 (Nykänen)	2 (Marinina x 2)
Satiiri/huumori	2 (Rimminen, Hotakainen)	4 (Sanajev, Dovlatov, Patrakova, Kljutšarjova)
Romantiikka	1 (Luhtanen & Oikkonen)	-
Scifi/fantasia	1 (Ennen päivänlaskua ei voi)	1 (Sorokin)
Historialliset romaanit	2 (Oksanen x 2)	1 (Aipin)
Sukuromaanit	-	1 (Shmeljov)

Muutamit genret toistuvat molemmissa korpuksissa: rikoskirjallisuus, scifi, fantasia, huumori/satiiri, historialliset romaanit sekä psykologiset romaanit. AS-aineistossa on enemmän psykologisia romaaneja kuin KS-aineistossa, KS-aineistossa korpuksessa korostuvat rikoskirjallisuus sekä satiirin ja huumorin eri muodot. Vastaavasti molemmissa korpuksissa on genrejä, joita toisessa ei ole: edellä mainittu *Nymfit – Montpellierin* legenda on romantiikkaa, jota KS-aineistossa ei ole; vastaavasti KS-aineistossa on yksi sukuromaani, *Matkalla minä sairastuin*, jollaisia ei ole AS-aineistossa.

Tästä tarkastelusta näemme, että alakorpukset edustavat vain osaa koko kaunokirjallisuuden kirjosta, ja että alakorpukset painottuvat eri tavalla. Käytännön kannalta on kuitenkin hankala luoda miljoonan sanan korpuksen puitteissa sellainen korpus, jossa kaikki genret olisi huomioitu. Lisäksi on huomioitava, että alakorpusten eri painotukset voivat selittyä myös kulttuurieroilla. Alakorpukset ovat, tai niiden on tarkoitus olla, otoksia laajemmista populaatioista: modernista suomen kielen

kaunokirjallisuudesta ja modernista venäjistä suomennetusta kaunokirjallisuudesta. On mahdollista, että Venäjällä suositaan tällä hetkellä yhteiskunnallista kritiikkiä, jolloin esimerkiksi satiiria kirjoitetaan enemmän kuin Suomessa. Näin ollen satiiri myös väistämättä painottuisi korpustutkimuksessa.

Kaikkein tasapainoisimpia korpukset ovat ekstralingvististen eli kielenulkoisten piirteiden painottumisessa. Ensimmäinen näistä on julkaisuvuosi, jonka on täytynyt sijoittua ajalle 2000–2016. Julkaisuaikankohdat on esitetty kuvassa 5.

Kuva 5. Teosten julkaisuvuosien hajonta korpuksissa

Kuvasta 5 nähdään, että molemmat aineistot kattavat melko tasaisesti koko ajanjakson 2000–2016, mutta ne painottuvat eri tavalla. AS-aineisto painottuu 2000-luvun alkupuoleen (2001–2004), jolloin on julkaistu 4 alakorpuksen teosta. Sen sijaan KS-aineisto alkaa vuodesta 2004, jolloin on julkaistu 1 teos. KS-aineisto sen sijaan painottuu vuoteen 2010, jolloin on julkaistu peräti 3 teosta. Kuvasta 5 nähdään, että AS-aineistossa vuodet 2009–2011 muodostavat tyhjän välin. Julkaisuvuosiltaan korpukset eivät siis ole täysin samanlaisia, mutta erot ovat muutamaa painotuskohtaa lukuun ottamatta pieniä.

Myös nais- ja mieskirjailijat painottuvat aineistossa tasapuolisesti, sillä pidin tällaista ratkaisua intensiteetin sosiolingvistisen tutkimuksen valossa tärkeänä (ks. alaluku 2.4) ja päätin etukäteen, että mies- ja naiskirjailijoita tulee sama määrä. Venäläisten tekstien kohdalla olen päättänyt painottamaan alkutekstin kirjoittajien sukupuolta, sillä vaikka kääntäjillä voi olla omat intensiteetin käytön

tottumuksensa, käännöksen ensisijainen ärsyke on alkutekstin intensifioija. Sen sijaan suomentajissa naiset ovat hieman yliedustettuina (6/10), mutta tällaista eroa tuskin voi pitää merkittävänä.

Kaiken kaikkiaan korpusten tasapainoisuutta voi pitää hyvänä ja suurimmat heikkoudet ovat ehkä genrejen painottuminen sekä KS-aineiston hieman rikkaampi kieli. Sen sijaan sanamäärien havaittiin olevan molemmissa korpuksissa samansuuruisia. Seuraavaksi kerron siitä, kuinka olen rajannut aineistosta saatuja konkordansseja ja frekvenssejä.

3.2 Aineiston valinta ja suodattaminen

3.2.1 Intensifioijien valintamenettely ja luokittelu

Olen valinnut tutkittavat intensifioijat käyttäen intensiteettimääritteistä tehtyjä listoja. Näitä on esimerkiksi Isossa suomen kieliopissa (etenkin VISK § 664, jossa on erikseen lueteltu tyypillisimmät intensiteettipartikkelit, nominin genetiivimuodot ja muut intensifioijat; ks. myös VISK § 665–666).

Tutkimuksen ongelmaksi muodostui se, että kielessä on eri määrä kieliopillistuneita ja asenteellisia intensifioijia. Intensiteettipartikkeleita, joista tyypillinen esimerkki on *erittäin*, on kielessä rajallinen määrä. Sen sijaan asenteellisia intensifioijia voidaan luoda useimmista nomineista, jotka ilmaisevat esimerkiksi kokoa, tunnetilaa tai voimaa (ks. Berestnev & Vasil'eva 2016: 26 ja alaluku 2.3.1). Päädyin siihen, että asenteellisia intensifioijia ei ole mahdollista tutkia kokonaisuudessaan, mutta on mahdollista tutkia useimpia asenteellisten intensifioijien luokkia. Omaan tutkimusaineistooni kuuluvat Berestnevin & Vasil'evan (mp.) luokittelusta muun muassa intensifioijat, jotka ilmaisevat psykologista vaikutusta (*naurettavan*, *ihmeellisen*), fyysistä voimaa ja fyysistä kokoa (*äärimmäisen*), raja-arvoa tai sen ylittymistä (*turhan*, *liian*), metafyyssistä voimaa (*saatanan*, *jumalaisen*), kontrolloimatonta voimaa (*älyttömän*) sekä harvinaisuutta tai erityislaatuisuutta (*harvinaisen*). Asenteelliset intensifioijat on siis pääosin huomioitu.

Huomionarvoista on se, että vahvistussanoja on tutkimuksessani enemmän kuin vähättelysanoja. Tämä selittyy sillä, että kielissä on yleisestikin enemmän vahvistus- kuin vähättelysanoja (Bolinger 1972: 152).

Vahvistus- ja vähättelysanoihin jaottelussa olen käyttänyt apuna Kielitoimiston sanakirjaa, joka ilmoittaa joko intensifioijan vahvuusasteen tai synonyymit. Esimerkiksi *sangen*-intensifioijan synonyymejä ovat *hyvin*, *kovin* ja *erittäin*, joten sitä voidaan pitää vahvistussanana.

3.2.2 Konkordanssien suodattaminen ja yleiskatsaus frekvensseihin

Koska intensifioijilla on usein muitakin kuin intensiteettiin liittyviä merkityksiä, ja koska halusin rajata niiden tarkastelunäkökulmaa, suoritin ennen frekvenssien tarkastelua hakutulosten puhdistuksen. Hain jokaisen intensifioijan käyttöyhteydet yksikielisellä konkordanssilla, jonka jälkeen latusin konkordanssit Exceliin ja poistin ei-toivotut esimerkit. Jos sana on ollut monimerkityksinen ja korkeafrekventtinen (>1000), kuten esimerkiksi *niin*-sana, olen hakenut tulokset kollokaattihauilla painottaen tapauksia, joissa intensifioija määrittelee lähinnä adverbeja ja adjektiiveja (määritteistä lisää hieman myöhemmin). Poistetut esiintymät kuuluvat joihinkin seuraavista ryhmistä.

Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat monimerkityksiset intensifioijat, joista vahvistussanoihin kuuluivat *hyvin*, *tosi*, *todella* ja *niin* sekä vähättelysanoihin *aika*. Seuraavissa esimerkeissä a-kohdat ilmaisevat jotain muuta kuin intensiteettiä, kun taas b-kohdan esimerkeillä on intensifioiva funktio:

(1a) Sinä sopisit hyvin poliisin palvelukseen. (Oksanen-2012)⁴

(1b) Seuraukset voivat olla hyvin odottamattomia. (Dovlatov-Tapio-2012)

(2a) Nyt oli tosi kyseessä ja minun oli pitänyt luikkia tieheni kuin pahin rakki. (Oksanen-2012)

(2b) Täällä on tosi hiljaista, Samuel sanoi ja heitti rätin käsistään. (Luhtanen-Oikkonen-2012)

(3a) Haaveilin vastoin tahtoonikin, että minut todella otettaisiin töihin. (Petrakova-Pyykkönen-2010)

(3b) Tulen muuttamaan taloosi todella mielelläni. (Hotakainen-2002)

(4a) Kaikki on siis niin kuin pitääkin. (Dovlatov-Tapio-2012)

(4b) En edes tiedä, miksi niin hämmästyin. (Dovlatov-Tapio-2012)

(5a) Päätin, että oli oikea aika mennä asiaan. (Nykänen-2004)

(5b) Kai siinä uskottavuus vähän kärsii, tai siis ehkä kuitenkin aika hyvin vähän. (Rimminen-2004)

Esimerkissä (1a) *hyvin*-sanalla on pikemminkin merkitys 'mainiosti', 'erinomaisesti' tai 'hyvällä tavalla', kun taas esimerkissä (1b) sillä on merkitys 'erittäin'. Esimerkissä (2a) *tosi*-sana viittaa todellisuuteen tai on osa kiinteää fraasia, kun taas (2b) viittaa hiljaisuuden asteeseen. Esimerkissä (3a) *todella*-sanalla on merkitys 'oikeasti' tai 'tosiaan', kun taas esimerkissä (2b) sillä on merkitys 'erittäin'. Esimerkissä (4a) *niin*-sana on osana kiinteää fraasia, jotka olen poistanut kaikissa muissakin

⁴ Aineistoesimerkkien lähdeoteokset on ilmoitettu koodilla, jossa on kirjoittajan ja mahdollisen suomentajan nimi sekä julkaisuvuosi. Koodit on lueteltu Liitteessä 1: Alakorpusten tiedot.

intensifioijien tapauksissa, kun taas (4b) viittaa verbiin. Vastaavasti esimerkissä (5a) *aika*-sana viittaa aikaan, kun taas esimerkissä (5b) se on moderoiva vähättelysana. Esimerkki on toisestakin syystä mielenkiintoinen. Isossa suomen kieliopissa kirjoitetaan, etteivät intensifioijat voi saada omia määritteitään (VISK § 853). Kuitenkin *hyvin*-sana on katkelmassa selvästi intensifioija, ja sillä on myös oma intensifioijansa *aika*.

Kaikissa tapauksissa tällaisten merkitysten erottaminen ei ole ollut helppoa:

(6a) Ja hänet oli vaikea jäljittää, sillä ulkonaisesti hän käy ostjakista umpiturkissaan ja turkissaappaissaan, puhuu kieltä, tuntee tavat, on tutkinut maastot ja säämerkit, taitaa hyvin erilaisten aseiden käytön ja valjakkoa ohjaa yhtä hyvin kuin kuka tahansa poromies tai metsästäjä. (Aipin-Lehmus-2013)

(6b) Silloin hän vaikuttaisi todella asiaan perehtyneeltä. (Marinina-Viitanen-2004)

Mikä on lauseke esimerkissä (6a)? Kuuluuko esimerkki ymmärtää, että henkilö taitaa hyvin erilaisten aseiden käytön, vai että hän taitaa hyvin erilaisten aseiden käytön? Onko kyse siis intensifioinnista vai ei? Tällaisia rajatapauksia oli muitakin, eikä kaikkien tarkistaminen ollut mahdollista, sillä kaikkia suomennoksia ei ole kohdistettu alkuteksteihin.

Vastaavasti esimerkki (6b) kuvastaa sitä, kuinka korostajien totuusarvoa ja intensiteettiä ilmaisevaa merkitystä ei aina pysty erottamaan (ks. alaluku 2.3.3). Esimerkin *todella*-sana voidaan korvata sekä sanalla *oikeasti* että *erittäin hyvin*. Olen tehnyt niin, että mikäli käsite voidaan ymmärtää asteelliseksi, olen tulkinnut *todella*-sanana intensifioijaksi. Näin ollen (6b) ilmaisee intensiteettiä, koska asioihin voidaan perehtyä vähän, hieman tai todella, mutta (3a) ilmaisee selvästi totuusarvoa, koska ihminen joko otetaan tai ei oteta töihin – kyse ei ole asteellisesta käsitteestä. Hankalissa tapauksissa olen yleisemmin tulkinnut sanojen merkityksen joksikin muuksi kuin intensifioinniksi: näin tutkimustulokset voivat vääristyä negatiivisesti, mutta eivät positiivisesti.

Toiseen puhdistettuun ryhmään kuuluvat aina genetiivimuodossa ilmenevät asenteelliset intensifioijat kuten *äärimmäisen*, *valtavan* ja *hirveän*, jotka muodostivat suurimman osan vahvistussanoista. A-kohdan intensifioijat ovat sulautuneita, kun taas b-kohdan intensifioijat ovat eriytyneitä määritteitä:

(7a) Äärimmäisen uhan alaisena peikko ei koetakaan paeta, vaan se menee katatoniseen tilaan jossa sen ruumiinlämpö alenee ja kaikki elintoiminnot hidastuvat. (Sinisalo-2000)

(7b) Didi oli äärimmäisen kiitollinen, kun sai tilaisuuden paeta paikalta. (Luhtanen-Oikkonen-2012).

(8a) Näytin hänelle karttoja, jotka olin onnistunut pelastamaan koulusta, ja illalla levitimme valtavan Aasian kartan huoneeni lattialle. (Haahtela-2006)

(8b) Jono oli valtavan pitkä ja eteni hitaasti, koska se koostui järjestään aasialaisista joilla oli suunnattomasti matkatavaroita. (Marinina-Kuukasjärvi-2005)

Olen jättänyt esimerkkien (7a) ja (8a) tapaiset kohdat pois siitä syystä, että olen halunnut keskittyä intensifioijiin, jotka määrittelevät muita sanaluokkia, tyypillisimmin adjektiiveja ja adverbeja. Kyseiset esimerkit ovat pikemminkin sulautuneita intensifioijia eli intensifikaatteja. Tällaisten intensifioijien poisjättäminen vahvistaa eriytyneistä intensifioijista tehtäviä johtopäätöksiä.

Pelkkiin määritteisiin keskittyminen ei ollut ongelmaton, koska eräät intensifioijat ovat semanttisesti moniulotteisia ja antavat siis tulokseksi erilaisia määritteitä. Esimerkiksi *erittäin* ei voi määritellä verbiä (* *erittäin kirjoitan*), mutta esimerkiksi *todella* (ks. esimerkki 6b) vaikuttaa moniulotteisemmalta, koska se voi viitata asteeseen epäsuoremmin. Samoin *niin* voi intensifioida verbejä (esimerkki 4b). Eri intensifioijien yhteydessä on siis huomioitava hieman eri hakutuloksia.

Lisäksi määritelfunktioltaan epäselviä olivat metafyysistä voimaa ilmaisevat *helvetin*, *perkeleen*, *saatanan* ja *saakelin* sekä alatyylinen *vitun*:

(9a) Tai siis itse asiassa jos tarkkoja ollaan niin voi helvetin vitun saatanan perkele. (Rimminen-2004)

(9b) Se on vitun kuollu. (Rimminen-2004)

Esimerkki (9b) on klassinen esimerkki epäleksikaalisesta intensifioinnista, jossa *vitun* viittaa absoluuttiseen adjektiiviin *kuollu(t)*. Sen sijaan on epäselvää, pitäisikö se ymmärtää voimasanaksi, intensifioijaksi vai intensifioivaksi voimasanaksi esimerkissä (9a). Olen itse tulkinnut hakutulokset siten, että pelkkä kiroilu ei ole määrittelevää intensifiointia, vaikka sillä onkin intensifioiva merkitys.

Lisäksi mainitsen siitä, kuinka olen menetellyt esimerkiksi ajan, paikan ja määrän ilmaisujen suhteen aineistossani. Esimerkiksi intensifioija *hieman* oli monitulkintainen. A-esimerkit ilmaisevat aikaa, paikkaa ja määrettä, kun taas b-esimerkit selvemmin astetta.

(10a) Hieman camparia. (Marinina-Kuukasjärvi-2005)

(10b) Aloin hieman rauhoittua ja panin merkille seuraavat jokseenkin miellyttävät asiat: Kukaan ei ollut ajanut minua ulos toimistosta. (Patrakova-Pyykkönen-2010)

(11a) Seuraavana aamuna hieman kello yhdeksän jälkeen kävelin kohti asianajotoimistoa, jonka nimissä kirje oli lähetetty. (Haahtela-2006)

(11b) Hän nojasi hieman lähemmäksi Samuelia, mutta tämä sulki silmänsä. (Luhtanen-Oikkonen-2012)

Vaikka intensiteetti ilmaisee yleensä esimerkiksi ominaisuuden tai tekemisen voimaa tai astetta, päätin, että myös määrää, aikaa ja paikkaa ilmaisevat asiat kuvastavat intensiteettiä. Esimerkiksi (10a)-kohdan tapaiset kohdat hyväksyin siksi, että määrälliset ilmaisut ilmaisevat aina määrän astetta (ks. alaluku 2.1.). Ajan- ja paikanilmaisut kuten (11a) ja (11b) voidaan vastaavasti ymmärtää siten,

että ne ilmaisevat ajan ja avaruuden yksiköiden läheisyyttä ja jakautumista sekä niiden astetta (ks. myös Martin & White 2005: 154).

Sen sijaan tarkastelun ulkopuolelle en rajannut esimerkiksi sellaisia tapauksia, joissa intensifioija yhdistyy kieltosanaan.

(12) Hän jopa pureskeli tulitikkua varta vasten osoittaakseen, ettei rikki ole niin hirveän myrkyllistä.
(Sanajev-Era-2014)

Tosiasiassa esimerkki (12) ei viittaa myrkyllisyyden korkeaan asteeseen vaan osittaiseen tai vähäiseen asteeseen, koska intensifioija kielletään. Kielto ei kuitenkaan muuta sitä, että intensifioijalla on vahvistava funktio: ominaisuus vain kielletään. Tällaisella mekaanisella rajauksella olen rajannut monitulkintaisuutta, koska sitä oli intensifioijissa muutenkin. Olen siis tulkinnut vahvuuden intensifioijan, en todellisen asteen mukaan. Esimerkiksi *erittäin pieni* kuvastaa korkeaa astetta intensifioijan näkökulmasta (pienuuden korkea aste) mutta tarkoittaa käsitteellisesti vastakohtaista asiaa (suuruuden pieni aste). Käytännössä tällaiset vastakohdat ovat varmaankin läsnä aina.

Tämä tarkastelu on toivottavasti selkeyttänyt periaatteita, joilla olen sisällyttänyt tai poistanut jotkut esimerkit tutkielmastani. Pidänkin tutkimukseni vahvuutena intensifioijien moniulotteisuuden huomioimista, mutta toisaalta en ole voinut välttyä siinä subjektiivisuudelta ja virheiltä. Toisaalta aineistoni laajuus tasapainottaa osaltaan näitä epäkohtia. Taulukossa 5 on ilmoitettu aineiston kaikkien vahvistavien ja heikentävien frekvenssit sekä summafrekvenssit.

Taulukko 5. Vahvistava ja heikentävä intensifointi aineistoittain

	Vahvistava intensifointi, frekvenssi	Heikentävä intensifointi, frekvenssi	Summa
AS-aineisto	1150	1292	2442
KS-aineisto	1200	976	2176
Summa	2350	2268	4618

Vaikka aluksi vaikutti, että rajasin pois montakin intensifioijaa, aineistoon jäi silti 4618 osumaa. Uskon, että tällainen määrä kuvastaa intensiteettiä luotettavasti.

Kun aineistoja verrataan keskenään, käännetty kieli osoittautuu ”vahvemmaksiksi” (1200 vs. 1150) ja heikentävät intensifioijat ovat siinä vähemmän yleisiä kuin kääntämättömässä kielessä (976 vs. 1292). Yleistarkastelu siis tukee hypoteeseja vahvistavien intensifioijien yliedustumisesta ja moderoivien aineiden aliedustumisesta. Sama ilmiö toistuu aineistojen sisällä eli AS-aineistossa heikentävät intensifioijat ovat hieman yleisempiä (1292 vs. 1150), kun taas KS-aineistossa vahvistavat intensifioijat ovat huomattavasti yleisempiä (1200 vs. 976).

3.3 Tilastollinen testaaminen

Koska tilastollinen testaaminen ei välttämättä ole täysin tuttua lukijalle, esittelen sen perusperiaatteet pääpiirteissään. Lisäksi esittelen valitsemani testit ja annan esimerkkejä niiden tulkitsemisesta. Tämä helpottaa itse aineisto-osan lukemista.

3.3.1 Tilastollisen testaamisen periaatteita

Frekvenssilistojen ongelmana on se, että niiden pelkkä silmämääräinen vertailu riittää pätevien johtopäätösten tekemiseen vain harvoin.

Taulukossa 6 on kuvattu kuvitteellinen esimerkki, jossa tutkija vertailee silmämääräisesti englannin preesensin ja menneen ajan aikamuotoja ja niiden liittymistä imperfektiiviseen ja perfektiiviseen aspektiin:

Taulukko 6. Kuvitteellinen esimerkki sanalistojen silmämääräisestä vertailusta (Gries 2013: 5)

	Imperfektiivinen aspekti	Perfektiivinen aspekti	Yhteensä
Preesens	12	6	18
Imperfekti	7	13	20
Yhteensä	19	19	38

Griesin (mp.) mukaan taulukosta on houkuttelevaa tehdä silmämääräisiä johtopäätöksiä. Ilmeisesti Griesin mukaan voisi tulkita, että preesens ja imperfektiivinen aspekti kuuluvat yhteen, samoin kuin imperfekti ja perfektiivinen aspekti.

Aineistolle on kuitenkin syytä tehdä tilastollinen testi. Tilastolliset testit mittaavat, kuinka suurella todennäköisyydellä ero kahden ilmiön välillä voi syntyä sattumalta (McEnery & Wilson 2001: 84). Mikäli esimerkkiaineistolle tehtäisiin χ^2 -testi, joka testaa, millä todennäköisyydellä tällaiset tulokset voitaisiin saada sattuman vaikutuksesta, saatu p-arvo olisi reilusti 0,05 eli 5 %. (Gries 2013: 5.) Yleensä tilastollisesti merkittävänä pidetään p-arvoa, joka on alle 0,05. Tämä tarkoittaa, että kyseisten tulosten kohdalla on yli 5 % todennäköisyys, että tällainen tulos syntyisi sattumalta. Ei siis ole kyse tilastollisesti merkitsevästä erosta eikä havaittu säännönmukaisuus ole aito kielellinen ilmiö.

McEnery & Wilson (2001: 83) kirjoittavat, että useimmat tilastolliset testit ovat erittäin monimutkaisia ja niiden seikkaperäiseen tarkasteluun voisi varata paljonkin tilaa. Perusperiaatteet ovat kuitenkin yksinkertaisia: nollahypoteesi eli perusoletus testeissä on, että tulokset ovat syntyneet sattumalta. Mikäli merkittävyysarvo eli p-arvo ylittää kriittisen rajan, joka on yleensä 5 %, eroa voi kuitenkin pitää merkittävänä.

Tilastollisesta testaamisesta kirjoitetaan tarkemmin toisaalla (ks. Levshina 2015; Gries 2013: 5-45; Mikhailov & Cooper 2016: 100).

3.3.2 Tutkielmassa käytetyt testit

Tässä osiossa kerron lyhyesti vielä tutkielmassa käyttämästäni testeistä, χ^2 -testistä ja edustumisen suuruuden testistä.

χ^2 -testi laskee tilastollisen merkittävyyden vertaamalla niin sanottuja havaittuja ja odotettuja tuloksia. Havaituilla tuloksilla tarkoitetaan tutkittavia frekvenssejä, kun taas odotetut tulokset lasketaan niiden perusteella ja kuvastavat tilannetta, jossa ero olisi sattumanvarainen. Testin nollahypoteesi eli perusoletus siis on, että taulukon muuttujien eli rivien ja sarakkeiden välillä ei ole riippuvuussuhdetta. (Levshina 2016: 210.)

Taulukossa 7 on muutama aineiston frekvenssi, joka havainnollistaa testiä. Esimerkit ovat omasta aineistostani.

Taulukko 7. Esimerkki p-arvojen tulkinnasta. Edustuminen selitetään hieman myöhemmin.

Intensifioija	AS-aineisto, abs. frekvenssi	KS-aineisto, abs. frekvenssi	Edustuminen	X²-testin p-arvo
erittäin	37	157	-0,61	2.2e-16
hyvin	119	143	-0,09	0.2471

Taulukosta nähdään silmämääräisestikin, että *erittäin*-sana yliedustuu käännessuomessa, mitä tukee myös korkea p-arvo: e-16 kuvastaa desimaaleja pilkun jälkeen, eli kriittinen raja 0,05 alittuu merkittävästi. Sen sijaan *hyvin*-sanon p-arvo 0.2471 ylittää tämän kriittisen rajan, joten eroa ei voi pitää oikeana kielellisenä ilmiönä.

X²-testin heikkous on, että se kertoo vain tilastollisesta merkittävyydestä, ei eron suuruudesta. Ero voi olla tilastollisesti merkittävä myös silloin, kun ero on numeerisesti pieni. Intensifioijien edustumisen suuruus on laskettu Johanssonin (1980) laskentakaavalla:

$$\frac{(Frekvenssi\ korpus\ A - frekvenssi\ korpus\ B)}{(Frekvenssi\ korpus\ A + Frekvenssi\ korpus\ B)}$$

Kerroin vaihtelee -1:n ja +1:n välillä, ja positiivinen kerroin tarkoittaa yliedustumista A-korpuksessa, negatiivinen kerroin yliedustumista B-korpuksessa. Omassa tutkielmassani A-korpus viittaa AS-aineistoon ja B-korpus KS-aineistoon⁵. Suurena tai merkittävänä edustumisena voidaan pitää arvoa, joka on välillä +0,5 - +1,0 tai -0,5- -1,0 (ks. Jantunen 2004: 154). Kohtalaiseksi kutsun edustumista, joka asettuu välille +0,3 - +0,5 tai -0,3 - -0,5 ja kaikkia tätä pienempiä arvoja ei-merkittäväksi tai lieväksi edustumiseksi.

Esimerkiksi yllä olevasta taulukosta 7 havaitaan, että *erittäin*-sana on yliedustunut käännessuomessa (negatiivinen kerroin). Kerroin -0,61 on lukujen -0,5 ja -1,0 välillä, joten edustumisen arvo on suuri. Lisäksi χ^2 -testillä saatiin selville, että kyse on oikeasta kielellisestä erosta.

⁵ Tämä on ilmoitettu myös taulukoiden kuvauksissa, joten sitä ei tarvitse muistaa.

Jantunen (2004: 154) huomauttaa kuitenkin, että kaavan käyttö edellyttää korpusten samankokoisuutta, minkä vuoksi Jantunen käytti omassa tutkimuksessaan korpusten kokoon suhteutettuja frekvenssejä. Omassa tutkimuksessani käytän kuitenkin absoluuttisia frekvenssejä, sillä alakorpukset ovat kooltaan erittäin samanlaiset (ks. alaluku 3.2.1).

Pääsääntöisesti laskentakaava ja testi antoivat samanlaisia tuloksia: jos edustuminen oli suurta tai merkittävää, ero oli tilastollisesti merkittävä myös χ^2 –testin mukaan. Kaavaa voidaan siis pitää toimivana menetelmänä. Joissakin tapauksissa edustuminen oli suurta mutta tilastollisesti epämerkittävää. Tällainen tilanne oli esimerkiksi silloin, kun toista sanaa käytettiin alle 10 kertaa ja toista ei lainkaan: numeerisesti ero on kymmenkertainen, mutta se ei riitä tilastolliseen merkittävyyteen. Tällaisissa tapauksissa olen luottanut χ^2 –testiin. Joissakin tapauksissa edustuminen oli päinvastoin lievää mutta tilastollisesti merkittävää. Tällainen tilanne oli usein silloin, kun yhtä sanaa käytettiin molemmissa aineistoissa paljon, useita satoja kertoja, mutta numeeriset erot olivat pieniä.

3.4 Yhteenveto

Aineiston koostamisessa on huomioitu kielelliset ja ei-kielelliset piirteet, intensifioijien valinnassa on käytetty teoriakirjallisuuden listoja ja luokitteluja ja intensifioijien hakutuloksissa on huomioitu intensiteetin monimerkityksisyys. Esimerkiksi monimerkityksisyyden huomiointi on selvästi tutkielmani vahvuus, mutta toisaalta siihen on sisältynyt subjektiivisuutta. Tilastollisessa testauksessa on huomioitu erikseen tilastollisen merkittävyyden ja vaikutuksen suuruuden laskeminen.⁶

⁶ Englanniksi nämä jaotellaan termeiksi statistical significance ja effect size.

4 INTENSIFIOIJIEN EDUSTUMINEN JA KÄÄNTÄMINEN

Tämä on tutkielmani varsinainen aineisto-osuus, jossa tarkastelen vahvistus- ja vähättelysanojen yleisyyttä edellä kuvailtujen testien avulla ja edellä kuvailluissa aineistoissa. Samalla tarkastelen intensiteetin käännösstrategioita.

4.1 Vahvistussanat

Taulukossa 2 on kuvattu kaikki aineiston vahvistussanat, niiden absoluuttiset frekvenssit, edustumisen arvo Johanssonin (1990) laskentakaavalla laskettuna sekä χ^2 -testin p-arvo. Tarkastelen alempana aineiston yleisiä piirteitä sekä havaittavia säännönmukaisuuksia. Vertailun helpottamiseksi olen yliviivannut tilastollisesti epämerkittävät χ^2 -testin tulokset (p-arvo > 0,05).

Taulukko 8. Vahvistussanat sekä niiden edustuminen aineistossa. Negatiivinen edustumisen arvo kuvastaa yliedustumista käännösuomessa, positiivinen yliedustumista alkusuomessa. Epämerkittävät χ^2 -testin p-arvot on yliviivattu.

Intensifioijien ryhmä	Intensifioija	AS- aineisto, abs. frekvenssi	KS- aineisto, abs. frekvenssi	Edustumisen suunta ja voimakkuus	X ² -testin p- arvo
1. Kieliopillistuneet intensifioijat	erittäin	37	157	-0,61	2.2e-16
	hyvin	119	143	-0,09	0.2471
	ihan	123	47	0,45	2.431e-09
	järin	6	0	1	±
	kokonaan	54	103	-0,31	0.0002863
	kovin	105	117	-0,05	0.6202
	perin	1	2	-0,33	±

	sangen	9	10	-0,05	±
	suorastaan	55	38	0,18	0.06927
	todella	85	154	-0,29	3.359e-05
	ysten	5	2	0,43	0.3619
	tosi	22	16	0,16	0.3619
	varsin	39	25	0,22	0.07914
	täysin	164	204	-0,11	0.08527
2. Asenteelliset intensifioijat	erikoisen	3	4	-0,14	±
	harvinaisen	12	13	-0,04	±
	tavattoman	4	20	-0,67	0.00286
2.1 Harvinaisuus, erityislaatuisuus	kohtuuttoman	0	0	0	NA
	liian	97	54	0,28	0.0002958
	liiemmähti	0	3	-1	0.2599
	suhteettoman	1	1	0	±
	turhan	6	10	-0,25	0.4934
2.2 Liiallisuus tai suhteellisuus	mahdollisimman	73	73	0	±
	mahdottoman	4	4	0	±
2.3 Mahdollisuus	ihmeellisen	4	1	0,6	0.3519
	ihmeen	3	1	0,5	0.5943
	uskomattoman	4	15	-0,58	0.02619
2.4.1 Psykologinen vaikutus: Ihmetys					

2.4.2. Psykologinen vaikutus: Pelko	hirveän	13	15	-0,07	0.9182
	kauhean	4	14	-0,56	0.04012
2.4.3. Psykologinen vaikutus: Huvittuneisuus	naurettavan	0	1	-1	±
2.4.4. Psykologinen vaikutus: Sääli	säälittävän	0	1	-1	±
2.5. Metafyysinen voima ja alatyyliset voimasanat	helvetin	13	1	0,86	0.002689
	perkeleen	1	1	0	±
	saakelin	0	0	0	NA
	saatanan	12	0	1	0.001228
	vitun	19	2	0,81	0.0003615
	jumalaisen	1	0	1	±
	taivaallisen	0	0	0	NA
2.6. Kontrollioimaton voima	sairaana	4	0	1	±
	älyttömän	0	1	-1	±
2.7. Suuri koko	valtavan	2	14	-0,75	0.007249
	äärimmäisen	22	16	0,16	0.3619
	äärettömän	5	8	-0,23	0.6199
2.8. Todellisuuden voima, ilmiselvyys	ilmeisen	19	1	0,9	0.0001067

Jantusen (2004) ja Mundayn (2012) havaintojen perusteella hypoteesini on, että vahvistussanoja käytetään enemmän käännetyssä kuin kääntämättömässä kielessä, siis enemmän KS- kuin AS-aineistossa.

Tarkastellaan ensiksi kieliopillistuneiden intensifioijien edustumista. Epämerkittäviä tuloksia sekä laskentakaavan että χ^2 -testin kannalta ovat *järin*, *perin*, *sangen*, *suorastaan*, *ysten*, *tosi*, *varsin* ja *täysin*. Ainoastaan intensifioijat *erittäin*, *ihan*, *kokonaan* ja *todella* erosivat tilastollisesti merkittävällä tavalla. Mielenkiintoista on, että ainoa AS-aineistossa yliedustuva sana (positiivinen kerroin) on *ihan*, jonka edustuminen on keskivahvaa. Sen sijaan *erittäin*, *kokonaan* ja *todella* yliedustuvat KS-aineistossa: merkittävimmin yliedustuu *erittäin*, ja myös χ^2 -testin tulos on kaikista merkittävin; *kokonaan* ja *todella* yliedustuvat kohtalaisesti, kun taas *todella* on aivan kohtalaisen ja lievän yliedustumisen rajamailla (-0,29).

Lisäksi on mielenkiintoista tarkastella intensifioijia *hyvin* ja *kovin*. Omassa aineistossani intensifioijien erot ovat tilastollisesti epämerkittäviä, ja myös edustuminen on heikkoa. Aineistoni perusteella voi siis sanoa, että *hyvin*- ja *kovin*-intensifioijia ei käytetä eri tavoin käännoissuomessa ja alkusuomessa. Sen sijaan Jantusen (2004: 154) aineistossa kyseiset intensifioijat yliedustuivat kohtalaisesti. Palaan näihin tuloksiin pohdinnassa (alaluku 4.1), mutta oma hypoteesini on, että ero johtuu siitä, että olen huomioinut esimerkiksi *hyvin*-sanan monimerkityksisyyden.

Tarkastellaan seuraavaksi asenteellisten intensifioijien edustumista ryhmä kerrallaan. Ainoa harvinaisuutta ilmaiseva intensifioija, jonka tulos on tilastollisesti merkittävä, on *tavattoman*, joka yliedustuu KS-aineistossa ja jonka ylikorostuminen on vahvaa. Liiallisuutta ja suhteellisuutta ilmaisevista intensifioijista ainoa merkittävä ero oli *liian*-intensifioijassa, joka yliedustui AS-aineistossa, tosin lievästi. Sen sijaan mahdollisuutta ilmaisevissa intensifioijissa ei jostain syystä ollut mitään eroa ja niitä käytettiin aineistossa täsmälleen sama määrä. Psykologista vaikutusta kuvastavista intensifioijista havaitaan, että ihmetystä kuvastava *ilmeisen* yliedustuu erittäin vahvasti AS-aineistossa, kun taas KS-aineistossa yliedustuu vahvasti *uskomattoman*-intensifioija. Psykologisen vaikutuksen kuvaaminen vaikuttaa yliedustuvan käännoiskielessä muutenkin, sillä KS-aineistossa käytetään pelkoa kuvastavaa *kauhean*-intensifioijaa. Tosin *kauhean*-sanasta on huomautettava, että arvo lähestyy kriittistä rajaa (0.04), ja että *hirveän*-sanan käytössä ei löydetty tilastollisesti merkittävää eroa. Eräät mielenkiintoisimmista eroista löytyvät metafyyisistä voimaa ilmaisevista sanoista: *helvetin* ja *saatanan* yliedustuivat erittäin vahvasti AS-aineistossa, samoin kuin alatyylinen *vitun*, joka on luokittelun vuoksi yhdistetty metafyyisistä voimaa ilmaiseviin sanoihin. Sen

sijaan esimerkiksi metafyyssistä hyvää voimaa (*jumalaisen, taivaallisen*) ilmaisevia intensifioijia ei juurikaan käytetty, ja *perkeleen*-sanaa käytetään tutkimukseni mukaan harvoin intensifioivana määritteenä. Kontrolloimatonta voimaa ei myöskään ilmaistu eri tavoin. Suuren koon intensifioijista KS-aineistossa yliedustui merkittävästi *valtavan*-intensifioija, mutta säännönmukaisuus ei päätenyt äärimmäisyyttä osoittaviin intensifioijiin (*äärimmäisen, äärettömän*).

Vahvistussanojen tulokset voidaan tiivistää siten, että kieliopillistuneista vahvistussanoista alkusuomessa suositaan *ihan*-sanaa, kun taas käännössuomessa käytetään intensifioijia *erittäin, kokonaan* ja *todella*. Asenteelliset intensifioijat voidaan tiivistää siten, että tutkimuksen perusteella käännössuomessa suositaan harvinaisuutta (*tavattoman*), psykologista vaikutusta (*uskomattoman, kauhean*) ja suurta kokoa (*valtavan*) ilmaisevia intensifioijia, kun taas alkusuomessa yliedustuvat liiallisuutta (*liian*), todellisuuden voimaa (*ilmeisen*) ja metafyyssistä voimaa (*helvetin, saatanan*) osoittavat sanat tai alatyyliset sanat (*vitun*). Asenteellisista intensifioijista on tosin huomautettava, että säännönmukaisuudet eivät olleet yleispäteviä ja tulokset ovat selvästi alustavia.

Aiempaan tutkimukseen verrattuna vahvistussanojen tulokset olivat sekä odotettuja että ristiriitaisia. Vahvistussanoista havaittiin, että kieliopillistuneet intensifioijat yliedustuivat useimmiten käännössuomessa ja ainoastaan *ihan* yliedustui alkusuomessa; kaiken kaikkiaan tämä tukee hypoteesiani vahvistussanojen yliedustumisesta käännetyssä kielessä. Aiempaan tutkimukseen (Jantunen 2004) verrattuna ristiriitainen tulos oli, että *hyvin*- ja *kovin*-intensifioijat eivät yliedustuneet käännetyssä kielessä.

4.2 Vähättelysanat

Vähättelysanojen edustuminen aineistossa on kuvattu samalla tavoin kuin vahvistussanat: absoluuttiset frekvenssit aineistoittain, edustuminen laskentakaavalla mitattuna sekä χ^2 -testin mukainen tilastollinen merkittävyys. Koska vähättelysanojen aineisto on suppeampi ja χ^2 -testin tulokset suodattivat pois osan intensifioijista, intensifioijia ei ole jaoteltu kuten vahvistussanoja. Lisäksi jätin jaottelun tekemättä siksi, että vaikka vähättelysanoissa on samanlaisia nominin genetiivimuotoja kuin vahvistussanoissa (vrt. *kohtalaisen* ja *kauhean*), ne eivät ilmaise asennetta yhtä vahvasti kuin useimmat vahvistussanat (kuten *vitun, älyttömän* tai *mahdottoman*).

Taulukko 9. Vähättelysanat ja niiden edustuminen aineistossa. Negatiivinen edustumisen arvo kuvastaa yliedustumista käännessuomessa, positiivinen yliedustumista alkusuomessa. Epämerkittävät χ^2 -testin p-arvot on yliviivattu.

Intensifioija	AS-aineisto, abs. frekvenssi	KS-aineisto, abs. frekvenssi	Edustumisen suunta ja voimakkuus	X ² -testin p-arvo
hiukan	19	38	-0,35	0.02373
aika	223	38	0,7	2.2e-16
melko	67	93	-0,16	0.07662
lähes	87	65	0,14	0.05682
melkein	126	194	-0,39	0.0005505
miltei	111	5	0,9	2.2e-16
hieman	289	186	0,20	4.724e-07
ollenkaan	52	70	-0,14	0.174
lainkaan	42	116	-0,46	2.096e-08
yhtään	150	116	0,12	0.02203
kohtalaisen	5	8	-0,23	0.6199
verrattain	0	2	-1	0.4939
jokseenkin	3	21	-0,75	0.000697
suunnilleen	13	17	-0,13	0.6466
likimain	0	1	-1	+
liki	1	0	1	+

kutakuinkin	8	1	0,78	0.04044
jotakuinkin	4	5	-0,11	±

Vähättelysanojen hypoteesi on vastakohtainen kuin vahvistussanojen. Olohanin (2012) havaintojen perusteella hypoteesini on, että vähättelysanoja käytetään vähemmän käännetyissä kuin kääntämättömässä kielessä.

Tarkastellaan seuraavaksi vähättelysanojen yksittäistä yli- ja aliedustumista. Epämerkittävä ero frekvensseissä oli intensifioijilla *melko*, *lähes*, *ollenkaan*, *kohtalaisen*, *suhteellisen*, *verrattain*, *suunnilleen*, *likimain*, *liki* ja *jotakuinkin*. AS-aineistossa yliedustuvat sanat *aika* ja *miltei*, joiden yliedustuminen on erittäin vahvaa, ja lievästi yliedustuvat *hieman* ja *yhtään*. Lisäksi merkittävästi yliedustuu *kutakuinkin*, jonka tulos on kuitenkin lähellä kriittistä rajaa (0,04) ja jota käytetään aineistossa vähän (yhteensä 9 kertaa). KS-aineistossa yliedustuvat sanat *hiukan* ja *lainkaan*, joiden edustuminen on kohtalaista, sekä *jokseenkin*, jonka edustuminen on vahvaa.

Samalla nähdään, että käännetyissä ja kääntämättömässä kielessä ei suosita eri tavalla esimerkiksi keskimääräistä ja puuttuvaa astetta osoittavia intensifioijia. Intensifioijia *yhtään* ja *lainkaan* voi pitää synonyymeinä, ja molemmat yliedustuivat eri aineistoissa eikä esimerkiksi siten, että molemmat yliedustuivat jommassakummassa aineistossa. Samalla *kutakuinkin* ja *jokseenkin* muodostavat synonyymiparin, samoin kuin esimerkiksi *hieman* ja *hiukan*. Aineiston perusteella aste ei siis painotu eri tavalla käännetyissä ja kääntämättömässä kielessä, mutta niissä suositaan intensifioijien synonyymiparien jompaakumpaa vaihtoehtoa.

Vahvistussanoista havaittiin, että kieliopillistuneet vahvistussanat yliedustuivat useammin käännössuomessa, ja ainoastaan *ihan* yliedustui alkusuomessa. Vähättelysanojen edustuminen on monimutkaisempaa, mutta aliedustumishypoteesi saa tukea epäsuorasti. AS-aineistossa vähättelysanojen yliedustuminen on yleensä vahvaa (*aika*, *miltei*, *kutakuinkin*), ja lievästi yliedustuu kaksi tapausta (*hieman*, *yhtään*). KS-aineistossa on vain yksi vahvasti yliedustuva sana (*jokseenkin*), ja loput intensifioijat (*hiukan* ja *lainkaan*) edustuvat kohtalaisesti. Vähättelysanojen aliedustuminen käännetyissä kielessä saa siis tukea siitä, että ensinnäkin käännössuomessa on vähemmän yliedustuneita vähättelysanoja kuin alkusuomessa, ja toisekseen näiden yliedustuneiden sanojen edustuminen oli useimmiten kohtalaista. Sen sijaan alkusuomessa sanat yliedustuivat vahvasti.

Yhteenvetona vähättelysanojen käytöstä havaittiin, ettei niiden edustumisessa ole yhtä selviä säännönmukaisuuksia kuin vahvistussanoissa. Tutkimuksen perusteella alkusuomessa suositaan intensifioijia *aika*, *miltei*, *hieman*, *yhtään* ja *kutakuinkin*, kun taas käännessuomessa ylliedustuvat intensifioijat *hiukan*, *lainkaan* ja *jokseenkin*. Yllä kuvaillun perusteella tulokset ovat samanlaisia kuin Olohanin (2012) tulokset, mutta lisätutkimusta tarvitaan lisää. Samalla havaittiin, että intensifioijien synonyymipareista (*yhtään-lainkaan*, *kutakuinkin-jokseenkin*, *hieman-hiukan*) on mahdollista ennustaa, onko kyse käännetystä vai kääntämättömästä kielestä.

4.3 Mahdollisia syitä: intensiteetin kääntäminen

Toinen tutkimuskysymykseni oli, voidaanko havaittuja eroja selittää intensifioijien lisäämisellä tai poistamisella alkutekstiin nähden. Esimerkiksi Munday (2012) oli tehnyt havaintoja vahvistussanojen lisäämisestä (ks. alaluku 2.5). Vähättelysanojen poistamisesta ei tietämykseni mukaan ole tehty havaintoja, mutta koska Olohan (2012) havaitsi niiden aliedustuvan käännesskielessä, esitän hypoteesin, että vähättelysanoja saatetaan poistaa.

Tutkin vahvistussanojen lisäyksiä vertaamalla *erittäin*-sanon hakutuloksia alkuteksteihin. Sen sijaan poistoja oli tutkittava käänteisesti: koska olin kiinnostunut sanoista, jotka puuttuvat suomennoksessa, haut oli aloitettava venäläisistä alkuteksteistä. Valitsin venäläiseksi hakutermiksi intensifioijan *довольно*, joka on tyypillinen keskimääräistä astetta ilmaiseva vähättelysana.

On huomattava, että hakuni eivät antaneet tuloksiksi täysin samoja frekvenssejä kuin aiemmin, sillä kaikkea aineistoani ei ole kohdistettu. Vertailuni on siis selvästi laadullisempi kuin yli- ja aliedustumisen osalta.

4.3.1 Tapaus *erittäin*

Erittäin-intensifioijan käänösstrategiat alkuteksteihin verrattuna on esitetty taulukossa 8 ja kuvailtu tarkemmin alla.

Taulukko 10. *Erittäin*-intensifioija ja sen käännösstrategiat

Käännösstrategia verrattuna venäläiseen alkutekstiin	Strategian selite	Frekvenssi
Lisäys	Alkutekstissä ei ole intensifioijaa tai siinä käytetään muuta intensiteettirakennetta.	9
Asteen vahvistaminen	Alkutekstin intensifioija on vahvuudeltaan heikempi.	1
Ei muutosta	Alkutekstissä on vahvistussana, joka on vahvuudeltaan samanlainen kuin <i>erittäin</i> .	31
		yht. 41

Erittäin-sanana tarkastelu tukee sitä, että ainakin osittain vahvistussanojen yliedustuminen selittyy sillä, että kääntäjät lisäävät käännökseen vahvistussanoja, joita ei ole alkutekstissä:

(12a) Азиат ovat siis *erittäin* huonosti (Dovlatov-Tapio-2012)

(12b) Короче, все было ужасно. (Dovlatov-1986)

(13a) Se on *erittäin* sopiva hetki tehdä rikos. (Marinina-Viitanen-2004)

(13b) Удобно для совершения преступления. (Marinina-1995b)

Sekä esimerkki (12b) että (13b) ovat sellaisia, joissa alkuteksti ei suoranaisesti viittaa asteeseen. Toisaalta esimerkissä (12b) on ääri-ilmaisu все ('kaikki'), mutta senkin voidaan ajatella viittaavan lähinnä huonosti olevien asioiden määrään eikä niiden asioiden huonouden asteeseen.

Joissakin tapauksissa muunlainen asteen ilmaus on korvattu *erittäin*-sanalla:

(14a) Viisaasti, *erittäin* viisaasti on Tartto keksinyt madon. (Sorokin-Perthu-2006)

(14b) Мудро. он мудро придумал Батя с гусеницей. (Sorokin-2006)

(15a) Annoimme toisillemme lahjoja vain *erittäin* harvoin. (Dovlatov-Tapio-2012)

(15b) Подарками обменялись в редчайших случаях. (Dovlatov-1986)

Esimerkissä (14a) päivittelevä ”ox” (’voi’, ’niin’) on korvattu *erittäin*-sanalla, mutta samalla päivittely on hävinnyt, kun taas esimerkissä (15a) on korvattu superlatiivi (*предчайший*). Tästä voidaan päätellä, että samalla kun käännöksillä on tapana vahvistua, intensiteetin ilmaisukeinot köyhtyvät paikoitellen.

Lisäksi aineistossa oli yksi esimerkki, jossa alkutekstissä oli intensifioija, mutta intensifioijan astetta oli käännöksessä vahvistettu:

(16a) Hän oli *erittäin* kylmäverinen, koska onnistui kummallakin kerralla menemään sisään ja tulemaan ulos käymälästä niin, että kukaan ei huomannut häntä. (Marinina-Viitanen-2004)

(16b) Он *достаточно* хладнокровен, так как ухитрился в том и в другом случае войти в туалет и выйти из него незамеченным, иными словами- выжидал момент, когда в коридоре никого не будет. (Marinina-1995b)

Intensifioija *достаточно* (’riittävän’, ’sangen’, ’aika’) viittaa itse asiassa keskimääräiseen asteeseen, mutta käännöksessä (16a) on käytetty vahvistussanaa *erittäin*. Lisäyksien ja intensiteetin keinojen supistamisen lisäksi kääntäjät siis vahvistavat myös alkutekstissä ennestään olevia intensifioijia.

Lisäksi aineistosta havaittiin, että *erittäin*-sanana vastine alkutekstissä on useimmiten *очень* (19 tapausta), mutta muitakin vastineita oli: *большой, достаточно, жгуче, крайне, максимальный, невероятно, особо, по-настоящему, сильно, совсем, чрезвычайно* ja *хорошо*. Vaikuttaa siis siltä, että *erittäin*-sanaa käytetään yleisluontoisesti korvaamaan paitsi kieliopillisia intensiteettirakenteita myös monia muita intensifioijia. Sen sijaan että jonkun asian sanotaan olevan esimerkiksi *äärimmäisen* (*максимальный*), *uskomattoman* (*невероятно*), *erityisen* (*особо*) tai *voimakkaan* (*сильно*) X, sen sanotaankin olevan vain *erittäin* X.

4.3.2 Tapaus *довольно*

Seuraavaksi tarkastelen vielä *довольно*-intensifioijaa ja sitä, poistetaanko vähättelysanoja päinvastaisesti. *Довольно*-intensifioijan käännösstrategiat on kuvattu taulukossa 9. Kaikkea aineistoa ei ole kohdistettu, ja hakutuloksista puuttuvat ainakin Aipinin, Patrakovan ja Shmeljovin teokset.

Taulukko 11. Довольно-intensifioija ja sen käännösstrategiat

Käännösstrategia suomeen päin	Strategian selite	Frekvenssi
Poisto	Alkutekstin vähättelysana on poistettu suomennoksesta	13
Asteen vahvistaminen	Käännöksen intensifioija on vahvuudeltaan voimakkaampi	3
Ei muutosta	Käännöksessä on vähättelysana, joka on vahvuudeltaan samanlainen kuin <i>довольно</i> .	39
		yht. 55

Vähättelysanon poistaminen käännöksestä vaikuttaa ainakin *довольно*-sanon mukaan tyypilliseltä ilmiöltä:

(17a) Правовые перипетии, описанные в романе, *довольно* успешно будили в Оборине научную правовую мысль, он это замечал неоднократно. (Marinina-1995a)

(17b) Hän oli useita kertoja pannut merkille, että romaanissa kuvatut juridiset kiemurat kiihottivat hänen oikeustieteellistä mielikuvitustaan. (Marinina-Kuukasjärvi-2005)

(18a) Мимо прошел *довольно* известный критик Халупович. (Dovlatov-1986)

(18b) Ohitsemme käveli kuuluisa kriitikko Halupovits. (Dovlatov-Tapio-2012)

Kirjaimellisesti alkuteksteissä sanotaan, että juridiset kiemurat kiihottivat mielikuvitusta *melko hyvin* ja että kriitikko oli *melko kuuluisa*, mutta kääntäjät ovat poistaneet nämä vähättelysanat.

Asteen vahvistamisia löytyi myös *довольно*-sanon esimerkeistä:

(19a) Должен заметить, *довольно* жестокий спектакль. (Marinina-1995b)

(19b) *Todella* julmaa hämäystä tosin. (Marinina-Viitanen-2004)

Esimerkissä (19b) puhutaan *melko julmasta hämäyksestä*, mutta kääntäjä on vahvistanut sen *todella julmaksi hämäykseksi*.

Lisäksi on mahdollista tarkastella *довольно*-sanon suomenkielisiä vastineita. Yleisin käännös sanalle on *melko* (28 tapausta), mutta se on käännetty myös sanalla *aika*, *aivan*, *melkoisen*, *niin*, *todella* ja

varsin (kaikkia 1 kappale). Edellisestä esimerkistä tosin käy ilmi, että jotkut näistä käännöksistä ovat liioittelevia.

Intensifioijat *erittäin* ja *довольно* viittaavat siis siihen, että sekä vahvistussanojen yliedustuminen käännetyssä kielessä että vähättelysanojen aliedustuminen voivat selittyä käännösstrategioilla eli vahvistussanojen lisäämisellä ja vähättelysanojen poistamisella. Lisäksi jatkotutkimuksessa voi olla hyötyä siitä tiedosta, että kääntäjät toisaalta supistavat intensifioijien kirjoja ja käyttävät yleisluontoisia intensifioijia, mutta toisaalta yksittäinen intensifioija voidaan kääntää monella synonyymillä.

4.4 Yhteenveto

Tutkimuskysymykseni jakautui kahteen osaan: 1) Ovatko käännössuomen yksittäiset eriytyneet leksikaaliset vahvistussanat yli- tai aliedustettuja alkusuomeen nähden, kun kyseessä on niiden käyttö kaunokirjallisuudessa? 2) Voidaanko havaittuja eroja selittää käännösstrategioilla eli intensifioijien lisäämisellä ja poistamisella alkutekstiin nähden?

Tutkimuksessa havaittiin selviä eroja intensifioijien alku- ja käännössuomen edustumisessa. Kielipillisten vahvistussanojen yliedustuminen oli tyypillisempää käännössuomessa. Asenteellisia intensifioijia käytettiin siten, että käännössuomessa käytettiin harvinaisuutta, psykologista vaikutusta ja suurta kokoa ilmaisevia intensifioijia, kun taas alkusuomessa yliedustuivat liiallisuutta, todellisuuden voimaa sekä metafyyssistä voimaa osoittavat sanat ja alatyyliset sanat. Sen sijaan vähättelysanat yli- ja aliedustuivat melko tasapainoisesti, mutta kuitenkin siten, että yliedustumisia oli enemmän käännössuomessa, ja edustumisen arvot olivat vahvempia. Lisäksi havaittiin, että vähättelysanojen yli- ja aliedustuminen tapahtui usein synonyymipareittain.

Samalla saatiin tukea sille, että käännösstrategiat voivat selittää havaittuja säännönmukaisuuksia. Vahvistussanat yliedustuivat käännetyssä kielessä, mutta samalla niitä oli lisätty myös alkuteksteihin nähden; ja samalla kun ne aliedustuivat käännetyssä kielessä, niitä oli poistettu alkuteksteihin nähden.

5 POHDINTA

5.1 Tulokset suhteessa aiempiin tutkimuksiin

Tutkielman keskeisimpinä tuloksina voidaan pitää sitä, että yleisesti ottaen yksittäiset kielipillistuneet vahvistussanat yliedustuivat käännetyssä kielessä (KS-aineistossa), kun taas vähättelysanat edustuivat merkittävällä yleisemmin kääntämättömässä kielessä (AS-aineistossa).

Vahvistussanojen yliedustumisesta saadut tiedot ovat yhteneviä Jantusen (2004) havaintojen kanssa. Etenkin vahvistussanoista saaduilla tuloksilla on siis merkittävää uutuusarvoa. Myös vähättelysanoista saadut tulokset ovat osin samanlaisia kuin Olohanin (2012) havainnot vähättelysanojen aliedustumisesta käännöskielessä. Samalla *erittäin* ja *довольно* –sanojen vertailu käännöksiin paljasti, että vahvistussanoja lisätään käännöksiin ja vähättelysanoja poistetaan niistä. Munday (2012) havaitsi, että ainakin vahvistussanoja lisätään osana käännöksen jälkieditointia, joskaan hän ei mainitse havainneensa vähättelysanojen poistoa.

Tutkimukseni siis vahvistaa aiempien tutkimusten havaintoja ainakin epäsuorasti ja tulokset ovat pääosin odotettuja. Sen sijaan yksittäisten intensifioijien tulokset ja vähättelysanojen tulokset olivat yllättäviä. Vahvistussanojen tuloksissa on yllättävää, että *hyvin* ja *kovin* eivät yliedustuneet merkittävästi χ^2 –testin tai edes laskentakaaavan mukaan. Jantusen (2004) tutkimuksessa *hyvin* ja *kovin* yliedustuivat keskimääräisesti ($>0,3$). Lisäksi oli odottamatonta, että eräät vahvimmat yliedustumisen arvot löytyivätkin vähättelysanoista: *aika* (0,7) ja *miltei* (0,9), jotka yliedustuivat kääntämättömässä kielessä, olivat aineiston voimakkaimmin edustuneita sanoja.

Kun etenkin vahvistussanojen yliedustumista verrataan Jantusen (2004) tutkimukseen, tulokset voidaan tulkita niin, että vahvistussanojen yliedustuminen saattaa olla oikea käännöskielen säännönmukaisuus. Tutkimusta tarvitaan tietenkin lisää, ja toistaiseksi voidaan väittää vain, että säännönmukaisuus pätee kaunokirjallisuuteen. Lisäksi on huomattava, että suurin osa aineiston eroista oli epämerkittäviä.

Tulosten merkittävyys koskee etenkin kaunokirjallisuuden ekspressiivisyyttä. Esimerkiksi *erittäin*-sanat tarkastelu paljasti, että kääntäjät käyttävät yleisluontoisia intensifioijia korvaamaan alkutekstin intensiteettirakenteita. Kun näille havainnoille saadaan lisää tutkimustuloksia, niitä voidaan soveltaa

esimerkiksi kaunokirjallisuuden kääntämisen opetuksessa. Tulokset voivat konkreettisella tavalla vaikuttaa esimerkiksi kaunokirjallisten teosten lukukokemukseen, sillä intensifioijat ovat tyypillinen ekspressiivisyyden keino.

5.2 Tulosten luotettavuus ja yleistettävyyys

Tuloksia voidaan pitää yleistettävinä tietyin rajoituksin. Koska aineistoni oli rajattu 2000-luvun jälkeen kirjoitettuihin kaunokirjallisiin teksteihin, sen tulokset pätevät vahvimmin moderniin kaunokirjallisuuteen. Pääsääntöisesti alakorpukset olivat lähes identtisiä: esimerkiksi sanamäärissä ja STTR-luvuissa ei ollut suurta hajontaa, kirjoittajien sukupuoli oli huomioitu ja aineisto jakautui muutamaa painotuskohtaa lukuun ottamatta tasaisesti välille 2000–2016. Sen sijaan esimerkiksi korpusten genrevalikoimissa oli laajempaa hajontaa, mikä vaikeuttaa tulosten yleistettävyyttä.

Tulokset vaikuttavat luotettavilta siinäkin mielessä, että vahvistus- ja heikennyssanoja käytettiin molemmissa aineistoissa lähes saman verran (ks. taulukko 5 alaluvussa 3.2.3). Sen lisäksi, että on kyse samankokoisista korpuksista, on myös kyse samanlaisista intensifioijien otoksista.

Tulosten luotettavuutta lisää se, että tutkimuksessa on pyritty huomioimaan intensiteetin monitulkintaisuus, ja monitulkintaiset intensifioijat on pyritty suodattamaan pois ennen frekvenssien taulukointia. Esimerkiksi Jantusen (2004) tutkimuksessa ei huomioitu, että *hyvin*-sana voi olla intensifioijan lisäksi adverbi. Samalla χ^2 –testi lisää tulosten luotettavuutta (testeistä lisää seuraavassa alaluvussa).

5.3 Menetelmän sopivuus tutkimukseen

Ennen tutkielmaani intensiteettiä ei ole juurikaan tutkittu käännöstieteessä, ja etenkin määrällisiä tutkimuksia on ollut vähän. Määrällinen analyysi paljasti uusia ilmiöitä, mutta samanaikaisesti intensiteetin kaikki tasot hankaloittavat määrällistä tutkimusta:

1. Asteellisuuden tulkinnanvaraisuus. Esimerkiksi tiettyjen verbien asteellisuudesta on toistaiseksi vähän tutkimustietoa, ja tutkijan on käytettävä intuitiotaan. Esimerkiksi Fleischhauer (2016) on tutkinut verbien asteellisuutta, mutta suomeksi tällaista tietoa ei käytännössä ole.

2. Yksittäisten intensifioijien asteen subjektiivisuus. Esimerkiksi kompromisoijat (kuten *aika* ja *melko*) on yleensä liitetty vähättelysanoihin, mutta niillä voi tietyissä konteksteissa olla vahvistavakin funktio.
3. Intensifioijien luokkajaottelun mielivaltaisuus. On epäselvää, kuinka moneen luokkaan intensifioijat kannattaa jakaa. Omassa tutkielmassani tutkin vahvistus- ja vähättelysanoja, mutta luokkajaottelussa olisi mahdollista huomioda myös keskimääräinen aste sekä asteikon ääripäissä puuttuva ja täysi aste. Nämä luokat on yhdistetty vahvistus- ja vähättelysanoihin.
4. Tiettyjen intensifioijien monimerkityksisyys. Esimerkki monitulkintaisesta intensifioijasta on *todella*, jonka asteellista ja modaalista merkitystä ei aina pysty erottamaan. Lisäksi on eroja siinä, mitä sanaluokkia intensifioijat voivat määritellä. Esimerkiksi *todella* ja *niin* voivat määritellä verbejä, mutta *erittäin* ei voi.

Omassa tutkielmassani lähestyin näitä ongelmia käytännöllisesti. Esimerkiksi asteellisuuden tulkinnanvaraisuuden vuoksi on hyödyllistä, jos huomiodaan myös intensiteetin epäasteelliset merkitykset (ks. alaluku 2.3.2). Samoin luokkajaottelu voidaan tehdä eri tavalla riippuen siitä, kuinka laajasta tutkimuksesta on kyse. Koska oma tutkimukseni on tietyllä tapaa pioneeraava, en halunnut tehdä liian monimutkaista jaottelua vaan tyydyin jaotteluun, jossa intensifioijat ovat joko vahvistavia tai heikentäviä.

Tärkeä osa menetelmäni olivat tilastolliset testit: χ^2 –testi, sekä myös Johanssonin (1990) laskentakaava. Koska laskentakaava ei ole yleisesti käytössä, se on kuitenkin parasta yhdistää joihinkin muihin tilastollisiin testeihin. Laskentakaava sopi hyvin yhteen χ^2 –testin kanssa, sillä testi ilmoittaa vain eron tilastollisen merkittävyyden, kun taas laskentakaava ilmoittaa eron suuruuden ja suunnan. Joissakin tapauksissa edustuminen saattoikin olla pientä mutta tilastollisesti merkittävää.

5.4 Tutkielman rajoitukset ja lisätutkimuksen tarve

Halusin ensisijaisesti rajata tutkimukseni käännessuomeen ja jättää lähtötekstit vähemmälle huomiolle, ja toisekseen halusin lähinnä etsiä säännönmukaisuuksia yli- ja aliedustumisessa ja jättää syiden etsimisen mahdollisiin jatkotutkimuksiin. Tutkielman suurimpina rajoituksina voidaankin pitää venäläisten lähtötekstien vähäistä merkitystä tutkimuksessa sekä avoimeksi jäänyttä kysymystä siitä, mikä oikeastaan aiheuttaa havaitut erot.

Toisaalta nimenomaan intensiteetin kääntäminen ja intensiteetin käänösprosessi on ollut hyvä jättää tutkielmassa vähemmälle huomiolle, sillä intensiteettisanat eivät ole sisältösanoja. Intensifioijat eivät

suoraan viittaa mihinkään kielenulkoiseen asiaan tai abstraktiin käsitteeseen, vaan ne ainoastaan kuvailevat toisten käsitteiden astetta. Tämän vuoksi harvalle intensifioijalle on yksiselitteinen käännösvastine ja useimmiten intensifioija voidaankin kääntää joukolla samanlaisen vahvuusasteen sanoja. Siksi määrällinen tutkimus on hankalaa. Kielten vertailussa on perustavanlaatuisempiakin ongelmia eli esimerkiksi se, että asteellisuus voi olla venäjässä ja suomessa olla erilaista.

Lisätutkimusta tarvitaan siis etenkin lähtö- ja kohdetekstien vertailussa, joka voi selventää myös yli- ja aliedustumisen syitä. Intensifioijien tutkimusta voidaan myös laajentaa eri ilmiöihin: esimerkiksi intensiteetin niille tasoille, joita en käsitellyt tutkimuksessani (etenkin morfologinen ja syntaktinen taso) sekä intensifikaatteihin eli sulatuneisiin leksikaalisiin intensifioijiin (sinänsä korkeaa astetta ilmaiseviin sanoihin kuten *erinomainen*, *mielipuoli*, *rakastaa* jne). Koska intensifikaatteja on lähes rajaton määrä, pidän tärkeänä niiden tarkempaa rajaamista esimerkiksi substantiiveihin, adjektiiveihin tai verbeihin tai vielä tarkempiin alaluokkiin (esimerkiksi tunneverbeihin). Tällaisessa jaottelussa voi olla hyötyä suhtautumisen teoriasta tai kognitiivisen lingvistiikan käsitteistä, etenkin kognitiivisista aloista.

Sen sijaan eriytyneiden leksikaalisten intensifioijien tarkempia tutkimuskohteita voisivat olla vahvistussanat *erittäin*, *ihan*, *kokonaan* ja *todella*, sekä asenteellisista intensifioijista esimerkiksi kokoa, psykologista vaikutusta ja metafyyssistä voimaa osoittavat intensifioijat. Vähättelysanoja olisi hyödyllistä tutkia laajemminkin, sillä oman tutkimukseni ja Olohanin (2012) tutkimuksen lisäksi ne on käytännössä jätetty huomioimatta. Oman tutkielmani ongelma oli myös se, että vähättelysanojen yli- ja aliedustumisen säännönmukaisuudet olivat monimutkaisempia kuin vahvistussanojen. Lisäksi etenkin vähättelysanojen synonyymiparien (*yhtään-lainkaan*, *kutakuinkin-jokseenkin*, *hieman-hiukan*) tutkimusta tarvitaan lisää. Toistaiseksi on epäselvää, miksi synonyymiparit edustuvat eri tavalla käännetyssä ja kääntämättömässä kielessä.

Samalla intensifioijien tarkastelua on mahdollista laajentaa eri tekstilajeihin: esimerkiksi erilaiset vaikuttamaan pyrkivät tekstilajit, kuten mainokset ja esitteet, voisivat olla intensiteetin tutkimuskohteita. Myös intensiteetin tutkiminen tulkkauksessa olisi selvästi uutta.

Tiivistettynä jatkotutkimuksen mahdollisuudet määräytyvät intensiteetin lajin (kielellinen taso), tutkimusmenetelmien (määrällinen vai laadullinen) ja tekstilajien (puhuttu vai kirjoitettu) mukaan.

5.5 Yhteenveto

Intensiteetin käännöstieteellinen tutkimus on monimutkaista, mutta sen mahdollisuudet vaikuttavat lupaavilta. Intensiteetin tekee erityisen mielenkiintoiseksi sen korkea teoreettinen selitysvoima: useimmat kielen merkityssisällöistä ovat asteellisia, ja samalla intensiteetissä yhdistyvät kielen subjektiivinen ja objektiivinen puoli. Intensiteetti on myös ilmaisukeinoiltaan monimuotoinen ja läsnä useissa tekstilajeissa. Tällä hetkellä lähes mikä tahansa intensiteettiin kohdistuva tutkimus olisi selvästi pioneeraavaa. Yhteenvetona voidaan vain todeta, että tutkimukseni perusteella ei voi pitää täysin itsestäänselvänä sellaista väittämää, jonka mukaan kääntäjät eivät liioittele tai vähättele alkutekstin merkityksiä.

LÄHTEET

Kirjallisuuslähteet

- Athanasiadou, Angeliki 2007. On the Subjectivity of Intensifiers. *Language Sciences* 29 (4): 554-565.
- Baker, Mona 1993. Corpus Linguistics and Translation Studies: Implications and Applications. In Baker, Francis and Tognini-Bonelli (eds), *Text and Technology: In Honour of John Sinclair*. Philadelphia: Benjamins, 223-243.
- Bednarek, Monika. 2009. Dimensions of Evaluation. *Pragmatics & Cognition* 17 (1): 146-175.
- Beltrama, Andrea 2016. *Bridging the gap: intensifiers between semantic and social meaning*. Chicago, Illinois.
- Beltrama, Andrea & Ryan Bochnak 2015. Intensification without degrees cross-linguistically. *Natural Language and Linguistic Theory* 33(3): 843-879.
- Berestnev, Gennadij Ivanovič & Vasil'eva, Inga Borisovna 2016. Emotivnye intensifikatory anglijskogo i russkogo âzykov: ot tipologii nominacij k kognitivnym ustanovkam. *Vestnik Čelâbinskogo gosudarstvennogo universiteta*. 2016. # 1 (383). Filologičeskie nauki. Vyp. 99. S. 21–32.
- Biber, Douglas 1993. Representativeness in Corpus Design. *Literary and Linguistic Computing* 8 (4): 243-257.
- Bolinger, Dwight 1972. *Degree Words*. Vol. 53; 53. The Hague: Mouton.
- Bylina, Lisa & Yasutada Sudo 2015. Varieties of intensification: Remarks on Beltrama and Bochnak 'Intensification without degrees cross-linguistically'. *Natural Language and Linguistic Theory*, 33(3): 881-895.
- Chesterman, Andrew 2004. Beyond the particular. Teoksessa Mauranen & Kuusimäki 2004: 33–51.
- Clausner, Timothy Charles & William Croft 1999. Domains and Image Schemas. *Cognitive Linguistics* 10 (1): 1-31.
- Edwards, Derek 2000. Extreme Case Formulations: Softeners, Investment, and Doing Nonliteral. *Research on Language & Social Interaction* 33 (4): 347-373.
- Egorova, V. N. 2009. K voprosu opredeleniâ intensivnosti v sovremennom âzykoznanii. *Lingvistika Vestnik Nižegorodskogo universiteta im. N.I. Lobačevskogo*, № 6 (2), s. 224–226
- Evans, Vyvyan & Melanie Green 2006. *Cognitive Linguistics: An Introduction*. 1st ed. Edinburgh: Edinburgh University.
- Fleischhauer, Jens 2016. Degree gradation of verbs. Düsseldorf: Düsseldorf University Press.

- Gries, Stefan Thomas 2013. *Statistics for Linguistics with R: A Practical Introduction*. 2nd ed. Berlin: De Gruyter.
- Hunston, Susan, Geoff Thompson, Michael Hoey, Joanna Channell, Susan Conrad, Douglas Biber, John Sinclair, et al. 2000. *Evaluation in Text: Authorial Stance and the Construction of Discourse*. Oxford: Oxford University Press.
- Härme, Juho & Mikhail Mikhailov 2015. From Russian to Finnish and back: compiling Russian-Finnish-Russian parallel corpora In Translation from / into languages of limited diffusion 3. *Medvecká Lubica*, Bratislava. 139-147
- Ito, Rika & Tagliamonte Sali 2003. Well Weird, Right Dodgy, very Strange, really Cool: Layering and Recycling in English Intensifiers. *Language in Society* 32 (2): 257-279.
- Jantunen, Jarmo Harri 2004. *Synonymia Ja Käännössuomi: Korpusnäkökulma Samamerkityksisyyden Kontekstuaalisuuteen Ja Käännöskielen Leksikaalisiin Erityispiirteisiin*. Joensuu yliopisto.
- Jantunen, Jarmo Harri and Sari Eskola 2002. Käännössuomi Kielivarianttina: Syntaktisia Ja Leksikaalisia Erityispiirteitä. *Virittäjä: Kotikielen Seuran aikakauslehti* 106 (2): 184–207.
- Johansson, Stig 1981. The LOB Corpus of British English Texts: Presentation and Comments. *Association for Literary and Linguistic Computing Journal* 1 (1): 25-36.
- Klecha, Peter 2014. *Bridging the Divide: Scalarity and Modality*. Ph.D. thesis. University of Chicago.
- Labov, William 1984. Intensity. *Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics*.
- Langacker, Ronald Wayne 1998. Conceptualization, Symbolization, and Grammar. In M. Tomasello (Ed.), *The new psychology of language: Cognitive and functional approaches to linguistic structure* (1-39), Englewood Cliffs, Nj: Erlbaum.
- Laviosa, Sara 2002. *Corpus-based translation studies: theory, findings, applications*. Amsterdam: Rodopi.
- Levshina, Natalia 2015. *How to do Linguistics with R: Data Exploration and Statistical Analysis*. Amsterdam: John Benjamin.
- Macaulay, Ronald 2006. Pure Grammaticalization: The Development of a Teenage Intensifier. *Language Variation and Change* 18 (3): 267-283.
- Mahmood, Ali Abdullah. 2015. Linguistic Intensification and its Role in Interlingual Translation of Speech Acts between English and Arabic. *Advances in Language and Literary Studies* 6 (3): 23-32.
- Martin, James R 2000. Beyond Exchange: Appraisal Systems in English. In Hunston, S., and Thompson, G., eds., *Evaluation in Text*. Oxford: OUP. 142-175.
- Martin, James R & Peter White 2005. *The Language of Evaluation: Appraisal in English*. New York, N.Y: Palgrave Macmillan.

- Mauranen, Anna, Jarmo Harri Jantunen, Outi Paloposki, Liisa Tiittula, Mira Auvinen, Mihail Mihajlov, Hannu Tommola, et al. 2005. *Käännössuomeksi: Tutkimuksia Suomennosten Kielestä*. Vol. 1.; 1. Tampere: Tampere University Press.
- Mauranen, Anna & Kujamäki, Pekka (toim.) 2004. *Translation universals: do they exist?* Amsterdam: John Benjamins.
- McEnery, Tony & Andrew Wilson 2001. *Corpus Linguistics: An Introduction*. 2.th ed. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Mikhailov, Mikhail 2005. Venäjältä käännettyssä suomessa on enemmän ”hyvyyttä”. Teoksessa Mauranen & Jantunen 2005: 85–103.
- Mikhailov, Mikhail & Robert Cooper. 2016. *Corpus Linguistics for Translation and Contrastive Studies: A Guide for Research*. London: Routledge.
- Munday, Jeremy 2012. *Evaluation in Translation: Critical Points of Translator Decision-Making*. London: Routledge.
- Nevalainen, Sampo 2003. Käännöskirjallisuuden Puhekielisyyksistä-Kaksinkertaista Illuusiota? *Virittäjä: Journal of the Kotikielen Seura (Society for the Study of Finnish)* 107 (1): 2-26.
- Paradis, Carita. 2001. Adjectives and Boundedness. *Cognitive Linguistics* 12 (1): 47-85.
- Paradis, Carita. 2008. Configurations, Construals and Change: Expressions of DEGREE. *English Language and Linguistics* 12 (2): 317-343.
- Rodionova, S. E. 2004. Intensivnost'' i ee mesto v râdu drugih semantičeskij kategorij. *Slavânskij vestnik*. Vyp. 2. M.: MAKSS Press, 2004. 608 s.
- Tagliamonte, Sali 2008. So Different and Pretty Cool! Recycling Intensifiers in Toronto, Canada. *English Language and Linguistics* 12 (2): 361-394.
- Tagliamonte, Sali & Chris Roberts 2005. So Weird; so Cool; so Innovative: The use of Intensifiers in the Television Series Friends. *American Speech* 80 (3): 280-301.
- Tirkkonen-Condit, Sonja 2005. Häviävätkö uniikkiaineokset käännössuomesta? Teoksessa Mauranen & Jantunen 2005: 123–137.
- Tommola, Hannu 2005. Empiirisiä havaintoja ja kriittisiä huomioita käännössuomesta. Teoksessa Mauranen & Jantunen 2005: 103–119.
- Toury, Gideon 2004. Probabilistic explanations in translation studies: Welcome as they are, would they qualify as universals? Teoksessa Mauranen & Kujamäki 2004: 15-33.
- 2012. *Descriptive Translation Studies--and Beyond*. Rev. ed. Vol. 100.; 100. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Pub. Co.
- Tribushinina, Elena 2008. Cognitive Reference Points: Semantics Beyond the Prototypes in Adjectives of Space and Colour. Utrecht: LOT.
- 2009a. The Linguistics of Zero: A Cognitive Reference Point Or a Phantom? *Folia Linguistica* 43 (2): 417-461..

——— 2009b. Reference Points in Linguistic Construal: Scalar Adjectives Revisited. *Studia Linguistica* 63 (2): 233-260.

Vološinov, Valentin Nikolajevitš 1973. *Marxism and the Philosophy of Language*. Vol. 1.; 1. New York: Seminar.

Zanettin, Federico 2012. *Translation-Driven Corpora Corpus Resources for Descriptive and Applied Translation Studies*. Manchester: St. Jerome.

Sanakirjalähteet

Huddleston, Rodney, Geoffrey K. Pullum, and Laurie Bauer 2002. *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kielitoimiston sanakirja [verkkojulkaisu]. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisu 35. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN:NBN:fi:kotus-201433, ISSN 2323-3370. Päivitetty 28.2.2017. (Viittauspäivä 14.3.2017.)

Quirk, Randolph. 1985. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman.

——— 1972. *A Grammar of Contemporary English*. London: Longman.

VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. Verkkoversio, Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk>

Tietokannat

Suomen kirjallisuuden seura (SKS) ja FiLi – Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus. Suomen kirjallisuuden käännökset. Saatavilla: <http://dbgw.finlit.fi/kaannokset/> [Luettu 30.10.2016]

Kaunokirjallisuuden verkkopalvelu Kirjasampo. Saatavilla: <http://www.kirjasampo.fi/> [Luettu 30.10.2016]

LIITTEET

Liite 1: Alakorpusten teokset ja korpusten tarkemmat tiedot

AS-korpuksen tiedot:

Korpus	Kirjailija	Teos	Julk. vuosi	Kustantaja	Sanamäärä	Kirjallisuudenlaji	Koodi
ParFin	Arto Salminen	Ei-kuori	2003	WSOY	23246	Psykologinen romaani	Salminen-2003
ParFin	Johanna Sinisalo	Ennen päivänlaskua ei voi	2000	Tammi	32824	Scifi, fantasia	Sinisalo-2000
ParFin	Mikko Rimminen	Pussikaljaromaaani	2004	Gummerus	57107	Huumori, yhdenpäivänromaan	Rimminen-2004
ParFin	Sofi Oksanen	Puhdistus	2008	WSOY	63508	Historiallinen romaani, naiskirjallisuus	Oksanen-2008
ParFin	Kari Hotakainen	Juoksuhaudantie	2002	Juva	47378	Satiiri, mieskirjallisuus	Hotakainen-2002
ParFin	Joel Haahtela	Perhoskerääjä	2006	Otava	24938	Psykologinen romaani	Haahtela-2006
ParFin	Sofi Oksanen	Kun kyyhkyset katosivat	2012	Like	68334	Historiallinen romaani	Oksanen-2012
ParFin	Harri Nykänen	Ariel	2004	WSOY	46166	Rikoskirjallisuus	Nykänen-2004
Tulossa ParFiniin	Kristiina Lähde	Joku on nukkunut vuoteessani	2012	Teos	30919	Psykologiset romaanit	Lähde-2012

Tulossa ParFiniiin	Sari Luhtanen & Mikko Oikkonen	Nymfit - Montpellierin legenda	2013	Gummerus	85048	Fantasia, nuortenkirjallisuus	Luhtanen- Oikkonen- 2012
-----------------------	---	--------------------------------------	------	----------	-------	----------------------------------	--------------------------------

KS-korpuksen tiedot:

Lähde	Kirjailija	Kääntäjä	Teos	Julk. vuosi	Kustantaja	Sanamäärä	Kirjallisuudenlaji	Koodi
ParRUS	Aleksandra Marinina	Olli Kuukasjärvi	Kaikesta täytyy maksaa	2005	Otava	106534	Rikoskirjallisuus	Marinina- Kuukasjärvi-2005
ParRus	Aleksandra Marinina	Liisa Viitanen	Kuolema ja vähän rakkautta	2004	Otava	71680	Rikoskirjallisuus	Marinina- Viitanen-2004
ParRus	Pavel Sanajev	Kirsti Era	Haudatka a minut jalkalista n taakse	2014	Into	45275	Musta huumori, lapsikertomus	Sanajev-Era-2014
ParRus	Nikolai Shmeljov	Tuula Jormalainen	Matkalla minä sairastuin	2007	Puijo	93116	Sukuromani	Shmeljov- Jormalainen-2007
ParRus	Sergei Dovlatov	Pauli Tapio	Matkalaukku	2012	Idiootti	21773	Ironia, yhteiskuntakuvaus	Dovlatov-Tapio- 2012
ParRUS	Ljudmila Ulitskaja	Arja Pikkupeura	Naisten valheet	2010	Siltala	2980	Psykologinen romaani	Ulitskaja- Pikkupeura-2010

Tulossa ParRusi in	Inna Patrakova	Salla Pyykkönen	Tulkki	2010	Ajatus kirjat	51536	Huumori, naiskirjall isuus	Patrakova- Pyykkönen-2010
ParRus	Vladimir Sorokin	Arvi Perttu	Pyhän Venäjän palveluks essa	2006	Like	30496	Scifi	Sorokin-Perttu- 2006
ParRus	Natalja Kljutšarjov a	Arto Konttinen	Kolmann essa luokassa	2010	Like	29226	Satiiri	Kljutšarjova- Konttinen-2010
Tulossa ParRusi in	Jeremei Aipin	Kristiina Lehmus	Siperian veriset lumet	2013	Into	42740	Historialli nen romaani	Aipin-Lehmus- 2013

Liite 2: Suomennosten alkuteosten tiedot

Alkuteoksen kirjoittaja	Suomennos	Alkuteoksen nimi	Alkuteoksen julk. vuosi	Alkuteoksen koodi
Aleksandra Marinina	Kaikesta täytyy maksaa	За все надо платить	1995	Marinina-1995a
Aleksandra Marinina	Kuolema ja vähän rakkautta	Смерть и немного любви	1995	Marinina-1995b
Pavel Sanajev	Haudatkaa minut jalkalistan taakse	Похороните меня за плинтусом	1994	Sanajev-1994
Nikolai Shmeljov	Matkalla minä sairastuin	В пути я занемог	1995	Shmeljov-1995

Sergei Dovlatov	Matkalaukku	Чемодан	1986	Dovlatov-1986
Ljudmila Ulitskaja	Naisten valheet	Явление природы / Сквозная линия	2002	Ulitskaja-2002
Inna Patrakova	Tulkki	Переводчик	NA (käännetty käsikirjoituksesta)	Patrakova-NA
Vladimir Sorokin	Pyhän Venäjän palveluksessa	День опричника	2006	Sorokin-2006
Natalja Kljutšarjova	Kolmannessa luokassa	Россия – Общий вагон	2008	Kljutšarjova-2008
Jeremei Aipin	Siperian veriset lumet	Божья Матерь в красных снегах	2002	Aipin-2002

РЕФЕРАТ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Теперь все так исследовано – Представленность изолированных лексических интенсификаторов в художественных текстах, изначально написанных на финском языке и в переводах с русского на финский

Сокращения

ИЯ – Исходный язык. Язык, используемый в оригинальных, непереведенных текстах. В данной работе – финский язык.

ПЯ – Переводной язык. Язык, используемый в переводах. В данной работе – финский язык.

КИЯ – Корпус текстов на исходном языке. Подкорпус художественных текстов, которые были изначально написаны на финском.

КПЯ – Корпус переводного языка. Подкорпус художественных текстов, которые были переведены с русского на финский.

УИ – Усиливающий интенсификатор. Интенсификатор, выражающий высокую степень или силу свойства, процесса, модального значения и т.п.

МИ – Модерирующий интенсификатор. Интенсификатор, выражающий достаточную, средневысокую степень. В данной работе МИ объединены с СИ.

СИ – Смягчающий интенсификатор. Интенсификатор, выражающий невысокую степень.

1. ВВЕДЕНИЕ

1.1 Исследовательский вопрос

До сих пор интенсивность вызывала мало интереса у переводоведов, хотя градуальность и возможность интенсификации являются свойствами большинства выражений (Munday 2012: 12; Paradis 2008: 318). При этом явление **интенсификации** остается неоднозначным, и термины **количественность, качественность, градуальность и экспрессивность** являются

трудно различимыми. В настоящей работе термин интенсивность интерпретируется как качественно-количественная модификация признака, а интенсификаторы определяются как языковые единицы, объединенные функцией усиления или смягчения высказывания.

В настоящей работе рассматривается, можно ли по употреблению интенсификаторов отличить оригинальный язык от переводного (далее – ИЯ и ПЯ). Основное внимание будет уделено следующим вопросам:

1. Является ли употребление усиливающих и смягчающих интенсификаторов (далее – УИ и СИ) более типичным для ИЯ или ПЯ, когда интенсификаторы сравнивают на групповом уровне?
2. Являются ли отдельные УИ и СИ представленными выше нормы в ИЯ или ПЯ?
3. Может ли добавление в переводе и удаление из перевода отдельных интенсификаторов повлиять на представленность УИ и СИ?

1.2 Материал

Корпусный материал исследования доступен через онлайн корпус-менеджер «Texthammer» Михаила Михайлова (Тамперский университет). Материал разделен на два подкорпуса. Первый – корпус изначального языка, в данной работе финского (далее – КИЯ), который я составил из текстов, включенных в корпус ПарФин (Параллельный финско-русский корпус), созданный Юхо Хярме. Второй – корпус переводного языка, в данной работе переводов с русского на финский (далее – КПЯ), который составлен из текстов, включенных в ПарРус (Параллельный русско-финский корпус художественных текстов) Михаила Михайлова (см. подробнее Härmä & Mikhailov 2015).

Общие данные обоих корпусов представлены в таблице 1.

Таблица 1. Данные КИЯ и КПЯ.

	КИЯ	КПЯ
Количество слов	479468	495356
Количество текстов	10	10
STTR	72	75

Даты опубликований текстов	2001–2014	2003–2015
Жанры	психологические романы, детективы, юмор/сатира, (научная) фантастика, исторические романы, романтика	психологические романы, детективы, юмор/сатира, , (научная) фантастика, исторические романы, семейная эпопея
Доли мужчин и женщин среди авторов	50 % -50 %	50 % -50 %

Приведенная выше таблица показывает сравнимость КИЯ и КПЯ: в обоих около полумиллиона слов, тот же количество текстов, близкие значения STTR, те же даты опубликования и доли мужчин и женщин. Единственное, в котором есть большие разницы – жанровый состав корпусов.

1.3 Методы

В настоящей работе корпусный анализ использован с количественным подходом. Интенсификаторы сравниваются с помощью трех статистических тестов (см. Levshina 2015; Gries 2013: 5-45):

1. т-Критерий для зависимых выборок (равенство средних значений двух выборок)
2. критерий хи-квадрат (для значимости представленности отдельных интенсификаторов)
3. тест степени представленности (см. Johansson 1990, Jantunen 2004), поскольку сверхпредставленность может быть статистически значимая, но слабая.

Выбор интенсификаторов основан на классификации VISK, где вычислены типичные грамматические интенсификаторы финского языка (VISK § 664–666), и на классификации эмотивных интенсификаторов (Berestnev & Vasiljeva 2016: 26). Подчеркиваем, что эмотивные интенсификаторы образуют открытый класс, таким образом останавливаемся на некоторых самых типичных видах: например, интенсификаторах, выражающие страх, удивление, большой размер, метафизическая сила и т. п.

Особое внимание уделено многозначности определенных интенсификаторов. Запросы к корпусу сделаны, в основном, с помощью конкордансов, то есть процедуры поиска текстовых фрагментов, где встречается поисковое слово. Удалены контексты, где слова не являются

интенсификаторами, например: многозначные слова (aika 'довольно' но также 'время'; todella 'совсем' но также 'в действительности', и т.п.), идентичные с эмотивными интенсификаторами грамматические формы прилагательных (kauhean 'ужасно' но также родительный или частичный падеж от слово hirveä 'ужасный', и т.п.). Абсолютные частоты слов вычислены после удаления шума из конкордансов, и статистические тесты сделаны по данным частотам.

2. ИНТЕНСИВНОСТЬ И ИНТЕНСИФИКАЦИЯ

Интенсификация – это усиление или ослабление градуальных или неградуальных элементов высказывания. В «теории оценочности в языке» (appraisal theory, Martin & White 2004), интенсивность выражает степень свойств, процессов или модальных значений: extremely foolish 'совсем глупый', This slightly hindered us 'Это немножко мешало вам', it's very possible that 'очень возможно, что' (Martin & White 2004: 140).

С точки зрения грамматики есть понятия, не выражающие градационных значений, и которые нельзя считать интенсификаторами, например, качественные прилагательные: * erittäin kuollut, 'очень мертвый' (VISK § 666). Несмотря на это, Beltrama (2016) считает, что усиление неградуальных значений возможно, но выражает не традиционную степень, то есть степень свойств или процессов, а степень их прототипичности: It was a very/completely Barack Obama thing to say 'Сказанное было совсем по-Обамовски' (Beltrama 2016: 230). Далее, Athanasiadou (2007: 561.) приводит примеры о том, что возможна и интенсификация приверженности говорящего к сказанному, то есть интенсификация в отсутствии интенсифицируемого понятия: We understood, didn't we? – Yes, completely. 'Мы поняли, правда? – Да, совершенно'). Такие виды интенсификации называются нелексической интенсификацией (Beltrama 2016), и в настоящей работе под термином интенсивность и интенсификация имеются в виду как лексические, так и нелексические значения степени.

Интенсификация – явление промежуточное, имеющее связь с квантификацией, гиперболой и экспрессивностью. Согласно Родионовой (2004: 300), под интенсивностью следует понимать некое количественное изменение признака, не включая переход в другое качество. Далее, слова со значением количества могут служить и интенсификаторами, например paljon 'очень' (VISK § 657), но, согласно Родионовой, интенсификаторы отличаются от кванторов своей субъективностью (Rodionova 2004: 3001). Родионова сравнивает интенсивность и с гиперболой и пишет, что гипербола обязательно имеет элемент интенсивности, а

интенсивность необязательно имеет элемент явной гиперболы (Rodionova 2004: 305). Далее, хотя для интенсификации и экспрессивности используют такие же языковые средства (см. следующий абзац), экспрессивность связывается с выразительностью высказывания, а интенсивность – прежде всего со степенью самой внеязыковой ситуации (Egorova 2007: 225; Rodionova 2006: 306). Можно утверждать, что экспрессивность имеет элемент интенсивности, а выражения интенсивности могут быть и неэкспрессивны.

Для интенсификации используются языковые единицы различного уровня, например, интонационно-просодические элементы, морфологические и лексические компоненты языка (Berestnev & Vasiljeva 2016: 21). Интенсификаторами служат, например, ударение при устной речи (Martin & White 2004: 24), превосходная степень прилагательных (Berestnev & Vasiljeva 2016: 22), парабола, метафора и повтор (Martin & White 2004: 144-148), тавтологические выражения (Bolinger 1972), и интенсификаты (см. Rodionova 2004: 307), то есть слова, где интенсивность содержится в самом понятии (триумф, восхитительный, ликовать). В настоящей работе особое внимание уделяется изолированным лексическим интенсификаторам, в отличие от интенсификатов.

Лексические интенсификаторы принято делить на два класса. Закрытый класс включает в себе служебные слова, имеющие чисто грамматическую функцию (очень, так), в то же время как интенсификаторы открытого класса образуются от слов эмотивного характера (ужасно) (Berestnev & Vasiljeva: 23). Все лексические интенсификаторы имеют общие грамматические свойства, а грамматическая классификация интенсификаторов вызывает проблемы. В финском языке интенсификаторы имеют свойства частиц и не определяются другими наречиями (* täysin erittäin, 'совсем очень'). С другой стороны, интенсификаторы финского языка обладают функциями наречий, как усиления, так и ослабления семантики других наречий и прилагательных (erittäin hyvin, 'очень хорошо'), и эта определяющая функция нетипична для частиц (VISK § 853).

Из-за разновидности грамматичных свойств интенсификаторов, большинство исследователей рассматривают интенсификаторы с точки зрения их функциональных свойств. Например, Bolinger (1972) и Quirk *um.* (1984, 1985) выделяют их в амплификаторы, то есть усиливающие интенсификаторы (УИ), модулирующие интенсификаторы (далее – МИ) и даунтоунеры, то есть смягчающие интенсификаторы (СИ), хотя в классификации Quirk и др. (1984, 1985) УСС объединены в группу СИ. Существует и когнитивные классификации функции

интенсификаторов (см. Paradis 2008). В настоящей работе интенсификаторы выделены в УИ и СИ.

В социолингвистических исследованиях установлено, что использование интенсификаторов варьируется по демографическим факторам. Интенсификация типичнее женщинам, чем мужчинам (Hanafiyeh & Afghari 2014; Macaulay 2006), и молодым людям по сравнению с людьми старшего возраста (Ito & Tagliamonte 2003). Далее, популярность интенсификаторов носит временный аспект (Tagliamonte 2005; 2008). Данные экстралингвистические факторы в используемых в исследовании корпусах представлены в таблице 1.

В переводоведении количество исследований об интенсификации довольно незначительно. Munday (2012) отмечает в своем корпусном исследовании, что СИ являются мало употребляемыми в ПЯ в сравнении с ИЯ. Далее, Munday (2012) иллюстрирует, что удаление СИ в переводе является распространенной стратегией перевода. Для сравнения возьмём корпусное исследование Jantunen (2004), где автор анализирует три синонимических УИ финского языка (*hyvin*, *kovin*, *oikein*: 'очень'). Как утверждает автор, все УИ были представлены выше нормы в ПЯ. Берем смелость утверждать, что при переводе происходит и добавление УИ.

3. АНАЛИЗ МАТЕРИАЛА

3.1 Усиливающие интенсификаторы (УИ)

Начнем сравнение частот интенсификаторов между КИЯ и КПЯ с УИ. Следует отметить, что количество УИ в любом языке больше, чем СИ (Bolinger 1972: 152), и эмотивные интенсификаторы могут быть только УИ. Следует, что большинство анализируемых слов являются УИ.

В первом исследовательском вопросе мы заинтересовались тем, являются ли УИ более распространенными в ПЯ, когда списки слов сравнивают на групповом уровне. Вычисляем t -критерий для зависимых выборок, уровень значимости больше 0,05. Частоты УИ не различаются между КИЯ и КПЯ.

Потом выясним, различаются ли частоты отдельных грамматических УИ. Вычисляем критерий хи-квадрат и проведем тест степени представленности. Статистически значимые слова представлены в таблице 2.

Таблица 2. Представление грамматических УИ, которые были статистически значимые.

Грамматический УИ	Сверхпредставленность в КИЯ	Сверхпредставленность в КПА	Степень представленности
ihan	х		средневысокая
erittäin		х	значительная
kokonaan		х	средневысокая
todella		х	средневысокая

Отметим, что сверхпредставленность грамматических УИ типичнее в ПА. Единственное отличие – слово *ihan*.

Второй часть УИ – эмотивные интенсификаторы разного характера. Вычисляем т-критерий для зависимых выборок заново. Уровень значимости больше 0,05, то есть частоты эмотивных УИ не различаются. Представленность отдельных эмотивных УИ указано в таблице 3.

Таблица 3. Представленность эмотивных УИ, которые были статистически значимые

Семантический тип УИ (Berestnev & Vasiljeva 2016: 23)	Эмотивный УИ	Сверхпредставленность в КИЯ	Сверхпредставленность в КПА	Степень представленности
Редкость	tavattoman		х	значительная
Психологическое воздействие: страх	kauhean		х	невысокая
Психологическое воздействие: удивление	uskomattoman		х	значительная
Большой размер	valtavan		х	значительная
Предел	liian	х		невысокая

Метафизическая сила, матерные слова	helvetin, saatanan, vitun	x		значительная
Реальность как сила воздействия на человека	ilmeisen	x		значительная

В представленности эмотивных УИ отметим, что в ИЯ используются интенсификаторы, выражающие семантику предела, силы реальности и метафизической силы, в то же время как в ПЯ предпочитают семантические типы редкости, психологического воздействия и большого размера.

3.2 Смягчающие интенсификаторы (СИ)

Перейдем к сравнению СИ. Сначала вычисляем т-критерий для зависимых выборок, уровень значимости больше 0,05. Отсюда следует, что частоты СИ не различаются между КИЯ и КПЯ. Представленность отдельных эмотивных СИ указано в таблице 4.

Таблица 4. Представленность СИ, которые были статистически значимые

СИ	Сверхпредставленность в КИЯ	Сверхпредставленность в КПЯ	Степень представленности
aika	x		значительная
miltei	x		значительная
hieman	x		невысокая
yhtään	x		невысокая
kutakuinkin	x		значительная
hiukan		x	средневысокая
lainkaan		x	средневысокая
jokseenkin		x	значительная

В представленности СИ мы не найдем явных закономерностей. Все-таки отмечается, что в ИЯ больше интенсификаторов, сверхпредставленность которых является значительной. Отсюда следует вывод, что ИЯ «слабее» чем ПЯ, в нем предпочитают смягчающие слова.

3.3 Стратегии перевода: *erittäin* и довольно

Третий исследовательский вопрос состоял в том, может ли добавление в переводе и удаление из перевода отдельных интенсификаторов повлиять на представленность УИ и СИ. Вначале рассматриваются конкордансы КПЯ, где встречается слово *erittäin*. Речь идет о переводах с русского на финский, и сравнивая сегменты оригинального русского и переводного финского можно выяснить, происходит ли добавление УИ. Стратегии указаны в таблице 5.

Таблица 5. Стратегии перевода УИ *erittäin*.

Стратегия перевода	Частота
Добавление	9
Усиление степени	1
Нет изменения	31
	в общем 41

Отметим, что добавление слово *erittäin* довольно частотное явление. Еще одна закономерность было усиление интенсификатора, существующего в оригинальном тексте: достаточно (МИ) стало *erittäin* (УИ).

Стратегии перевода слово довольно указаны в таблице 6.

Таблица 6. Стратегии перевода СИ *довольно*.

Стратегия перевода	Частота
Удаление	13
Усиление степени	3
Нет изменения	39
	yht. 55

Отмечаем аналогичное явление при переводе СИ. Видимо удаление СИ в переводе и аналогичное усиление существующего интенсификатора.

Это дает основание говорить о «сильном» языке переводов: степень интенсивности перевода растет при добавлении УИ и удалении СИ. Важно отметить, что УИ были, в основном,

представлены выше нормы в ПЯ, и СИ были сверхпредставлены в ИЯ. Утверждаем, что стратегии перевода могут влиять на сверхпредставленность отдельных интенсификаторов, но заключение носит предварительный характер.

4. ВЫВОДЫ

На основе статистических тестов первый гипотез не подтверждается, и между ПЯ и ИЯ не были найдены отклонения в частности употреблении УИ и СИ. Несмотря на этого, первая гипотеза подтвердилась косвенно: все УИ кроме «niiп» были сверхпредставлены ПЯ, и при этом таких СИ, которые были сверхпредставлены в ИЯ, было больше и степень их представленность была значительнее.

Вторая гипотеза, наоборот, подтвердилась. Употребление грамматичных УИ было типично для ПЯ. Представление эмотивных УИ распределяется так, что в ПЯ используют интенсификаторы, имеющие семантическую мотивацию редкости, психологического воздействия и большого размера, в то же время как в ИЯ предпочитают интенсификаторы, связаны с идеей предела, силы реальности и метафизической силы.

Что касается третьей гипотезы, добавление и удаление при переводе определенных интенсификаторов может оказаться причиной найденных закономерностей, поскольку переводчики добавили в переводы УИ, которые были сверхпредставлены и в ПЯ, и удалили СИ, которые были менее значительно представлены в ПЯ.